

© Petro Diachuk

ПОСІБНИК З ПИТАНЬ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ FSC® НАЦІОНАЛЬНОГО СТАНДАРТУ СИСТЕМИ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ДЛЯ УКРАЇНИ

Зміст

ВСТУП	3
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	5
ПРИНЦИП 1. ДОТРИМАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА	13
ПРИНЦИП 2. ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ ТА УМОВИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ	31
ПРИНЦИП 4. СТОСУНКИ З ГРОМАДАМИ	45
ПРИНЦИП 5. ВИГОДИ ВІД ЛІСІВ	63
ПРИНЦИП 6. ЦІННОСТІ ДОВКІЛЛЯ ТА ВПЛИВИ	79
ПРИНЦИП 7. ПЛАНУВАННЯ ГОСПОДАРЮВАННЯ	103
ПРИНЦИП 8. МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНЮВАННЯ	117
ПРИНЦИП 9. ОСОБЛИВІ ЦІННОСТІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ	129
ПРИНЦИП 10. ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗАХОДІВ	147
ДОДАТОК. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	171

Загальна редакція і координація роботи розробників – П. В. Кравець.

Колектив розробників посібника:

Бондарук Г. В. – принципи 8, 9;
 Волосянчук Р. Т. – принцип 6;
 Кременецька Є. О. – принцип 8;
 Оборська А. Е., Ковалишин В. Р. – принципи 7, 10;
 Павліщук О. П. – вступ, загальна частина, принцип 4;
 Розвод С. В. – принцип 5;
 Царук О. І. – принципи 1, 2.

Посібник розроблено на замовлення FSC Україна. Посібник не є офіційним документом FSC щодо національного стандарту системи ведення лісового господарства для України. Рекомендовано до застосування робочою групою з розробки та впровадження національних стандартів лісової сертифікації для України (протокол № 1 від 21 січня 2021 р.).

ВСТУП

Сучасні глобальні виклики в екологічній, соціальній та економічній сферах зумовлюють важливість відповідного інструментарію для їх подолання як на міжнародному, так і на національному рівнях. З метою підтримки лісів як складової природного довкілля, забезпечення виконання ними властивих функцій у довгостроковому періоді, необхідним є забезпечення екологічно належного, соціально корисного та економічно життєздатного ведення лісового господарства.

Зазначене вище є основою FSC принципів, критеріїв та міжнародних індикаторів, на яких базується FSC національний стандарт системи ведення лісового господарства для України (далі – FSC національний стандарт). Розроблення такого стандарту, адаптованого до умов ведення лісового господарства в Україні, сформованого на основі балансу інтересів широкого кола зацікавлених сторін, сприятиме реалізації єдиного підходу до впровадження на національному рівні міжнародних вимог лісової сертифікації.

Нормативною основою для формування FSC національного стандарту є¹:

- FSC-STD-01-001 (V 5-2) «FSC принципи і критерії системи ведення лісового господарства»;
- FSC-STD-60-004 (V 1-0) «Єдині міжнародні індикатори»;
- FSC-PRO-60-006 (V 2-0) «Розробка і трансфер національних стандартів системи ведення лісового господарства згідно з FSC принципами і критеріями версії 5»;
- FSC-STD-60-002 (V 1-0) «Структура і зміст національних стандартів системи ведення лісового господарства».

Наведені вище та інші FSC стандарти і процедури визначили структуру, зміст, методологію розроблення та порядок схвалення FSC національного стандарту. Така уніфікація в підходах до формування FSC національних стандартів для різних країн сприяє, з одного боку, реалізації єдиних цілей лісової сертифікації за схемою FSC, а з іншого – дозволяє врахувати національні особливості ведення лісового господарства в різних країнах, акцентувати увагу на актуальних викликах у системі лісового господарства, подолання яких наблизитиме отримання бажаних результатів.

Розроблення FSC національного стандарту здійснювала робоча група, яка складається з 3-х рівноправних секцій (екологічної, економічної та соціальної) та є добровільним об'єднанням представників неурядових організацій, ліспромислових компаній, постійних лісокористувачів, котрі представляють широке коло соціальних, економічних, екологічних інтересів щодо забезпечення ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку через відкритий консультативний процес.

Складовими процесу розроблення FSC національного стандарту були:

1. Підготовка 4-х версій проекту стандарту (від версії 1-0 у 2016 р. до фінальної версії 4-0 у 2018 р.).
2. Два періоди публічних консультацій тривалістю кожен по 60 днів (у 2016 р. щодо версії 1-0 та у 2017 р. щодо версії 3-0 проекту стандарту).

¹ Зазначені та інші стандарти й процедури FSC, включно з тими, що є основою для формування FSC національного стандарту, доступні за адресою: <https://fsc.org/en/document-center>

3. Польове тестування у 2017 р. щодо версії 2-0 на підприємствах лісового господарства різного розташування (рівнинні та гірські ліси), форм власності (державні та комунальні) та лісорослинних зон (Полісся, Лісостеп, Карпати).
4. Розгляд Департаментом виконання та стандартів, а також Комітетом політики і стандартів FSC як органами, які ухвалюють остаточне рішення щодо FSC національного стандарту.

У рамках публічних консультацій проекти FSC національного стандарту (версії 1-0 та версії 3-0) було оприлюднено як на загальнодоступних вебресурсах, так і поширено шляхом адресної розсилки зацікавленим сторонам. Завдяки організації регіональних семінарів за участю відповідальних за лісову сертифікацію на підприємствах Закарпатського, Львівського, Волинського, Житомирського, Вінницького, Київського, Рівненського обласних управлінь лісового та мисливського господарства, представників навчальних закладів, громадських організацій та ін., проєкт стандарту було вдосконалено з урахуванням кращої лісівничої практики в Україні та законодавчих вимог.

Польове тестування проєкту стандарту на ДП «Городницьке лісове господарство» Житомирської обл., ДП «Вигодське лісове господарство» Івано-Франківської обл., ДП «Кременецьке лісове господарство» Тернопільської обл., Сколівське ДЛГП «Галсільліс» Львівської обл. було важливим для забезпечення універсальності, вимірності, однозначності, конкретності, практичності та інших характеристик індикаторів FSC національного стандарту.

Забезпечення відкритого діалогу та досягнення консенсусу між зацікавленими сторонами дозволило сформуванню збалансованого за екологічними, економічними та соціальними інтересами FSC національного стандарту, спрямованого на постійне удосконалення практики лісокористування за сучасних умов.

Колектив розробників буде вдячний за зворотній зв'язок у вигляді коментарів та пропозицій щодо покращання посібника (його структури, форми подання матеріалу, змістовного наповнення) на адресу info@fsc.org.ua.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

FSC національний стандарт розширює сферу лісової сертифікації, охоплюючи як деревину, так і недеревинну лісову продукцію (НДЛП) та послуги екосистем. У частині НДЛП вимоги стандарту застосовують за умови спеціального (комерційного) її використання на території одиниці господарювання. Забезпечення відповідності вимогам стандарту за цих умов є обов'язковим навіть без включення НДЛП у сферу дії FSC сертифіката. Щодо послуг екосистем, то включення їх у сферу дії FSC сертифіката потребує забезпечення відповідності вимогам, викладеним у процедурі FSC-PRO-30-006. Зазначене є важливим для диверсифікації напрямів діяльності підприємств лісового господарства та монетизації ефектів залучення у сферу лісової сертифікації різних видів лісових ресурсів.

Структурно стандарт складається із 9 розділів, включаючи додатки та глосарій. При цьому всі вимоги стандарту є нормативними, якщо не зазначено інше, та поширюються також і на підрядників та інших суб'єктів господарської діяльності, які надають послуги у лісовому господарстві.

Відображена на рис. 1 структура FSC національного стандарту для України охоплює вступну частину, викладену у підрозділах 1–6 стандарту. У підрозділі 7 наведено принципи (визначають ціль, яку необхідно досягнути), критерії (визначають напрям практичної діяльності для досягнення цілі), індикатори (є характеристикою критеріїв та безпосередньо вимогами, необхідними для досягнення цілі) та верифікатори (є джерелом інформації щодо відповідності вимогам стандарту). При цьому принципи та критерії, що відповідають FSC-STD-01-001 V 5-2, є такими, які визначені на міжнародному рівні для всіх лісів світу. Індикатори сформовано на основі FSC-STD-60-004 V 1-0 із використанням різних опцій трансферу згідно з визначеною FSC методологією розроблення національного стандарту. Верифікатори розроблені за ініціативи національної робочої групи задля кращого розуміння стандарту, підвищення практичності його використання. Ними передбачено як документальне підтвердження відповідності вимогам, так і опитування працівників та зацікавлених сторін, а також польові перевірки в межах території одиниці господарювання. Також у структурі стандарту є 9 додатків, що поглиблюють, доповнюють та деталізують вимоги стандарту, й глосарій, який містить застосовні терміни та їх означення, використовувані в системі FSC, зокрема ті, що адаптовані національною робочою групою для України.

Рис. 1. Структура FSC національного стандарту для України

Вимоги FSC національного стандарту відповідають адаптивному управлінню лісовим господарством, сутність якого полягає у забезпеченні неперервного процесу оцінювання ефективності системи ведення лісового господарства та коригуванні управлінських рішень за

змінних умов. Узгоджуючись із методологією управлінських рішень на основі процесного підходу і циклу «плануй-виконуй-контролюй-коригуй»², FSC національний стандарт містить вимоги щодо екологічної, економічної та соціальної складових системи ведення лісового господарства в рамках етапів планування, провадження діяльності, її моніторингу та оцінювання, а також коригування задля постійного удосконалення з метою досягнення визначених цілей (рис. 2).

На кожному із етапів діяльності вимогами FSC національного стандарту передбачено взаємодію із зацікавленими сторонами, зокрема, їх інформування щодо визначених аспектів та залучення до прийняття рішень, які стосуються лісів та ведення лісового господарства. Зазначене є важливим для забезпечення відкритості та прозорості лісової сертифікації як ключового елемента системи адаптивного управління.

Рис. 2. Реалізація підходу адаптивного управління у FSC національному стандарті

Слід наголосити на системності вимог FSC національного стандарту, що потребує відповідних дієвих та ефективних підходів задля їх практичного впровадження. Такі вимоги представлено на рис. 3–5. При цьому дотримання застосовного законодавства є основою відповідності вимогам FSC національного стандарту, які доповнюють аспектами сталості в рамках відновлення, збереження, охорони та використання різних видів лісових ресурсів. Щодення та неперервна практика впровадження вимог FSC національного стандарту за умови розуміння взаємозв'язку елементів середовища, структурно-функціонального змісту об'єктів, сутності процесів, що впливають на їх функціонування, й наслідків такого впливу, сприятиме досягненню цілей щодо забезпечення балансу різних інтересів суспільства стосовно лісів, задоволення потреб теперішнього покоління без шкоди для майбутніх поколінь.

² На такому підході базуються міжнародні стандарти серії ISO 9001, що містять вимоги стосовно системи менеджменту якості організації.

ДОТРИМАННЯ ЗАСТОСОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ СТАНДАРТУ

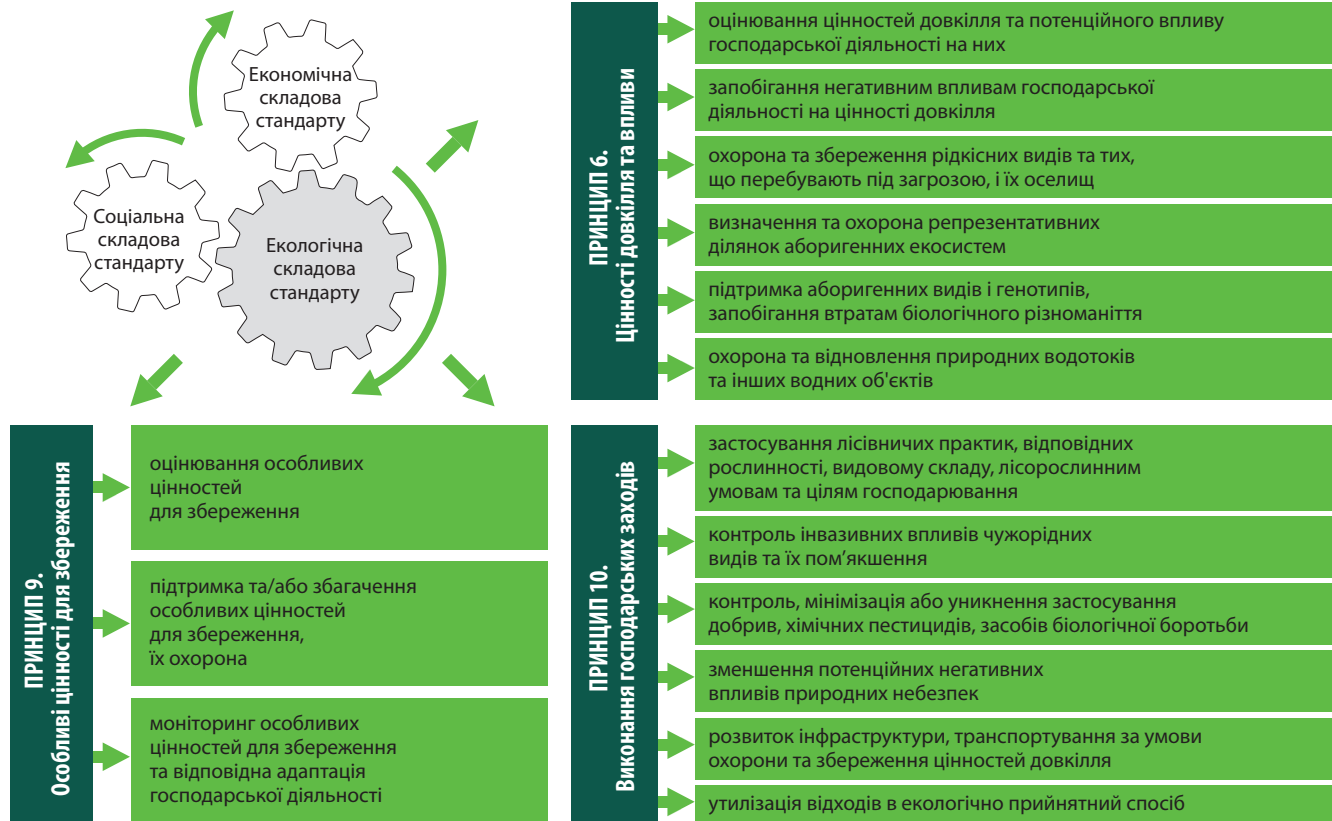

Рис. 3. Системні вимоги FSC національного стандарту в рамках екологічної складової

ДОТРИМАННЯ ЗАСТОСОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ ЕКОНОМІЧНИХ ВИМОГ СТАНДАРТУ

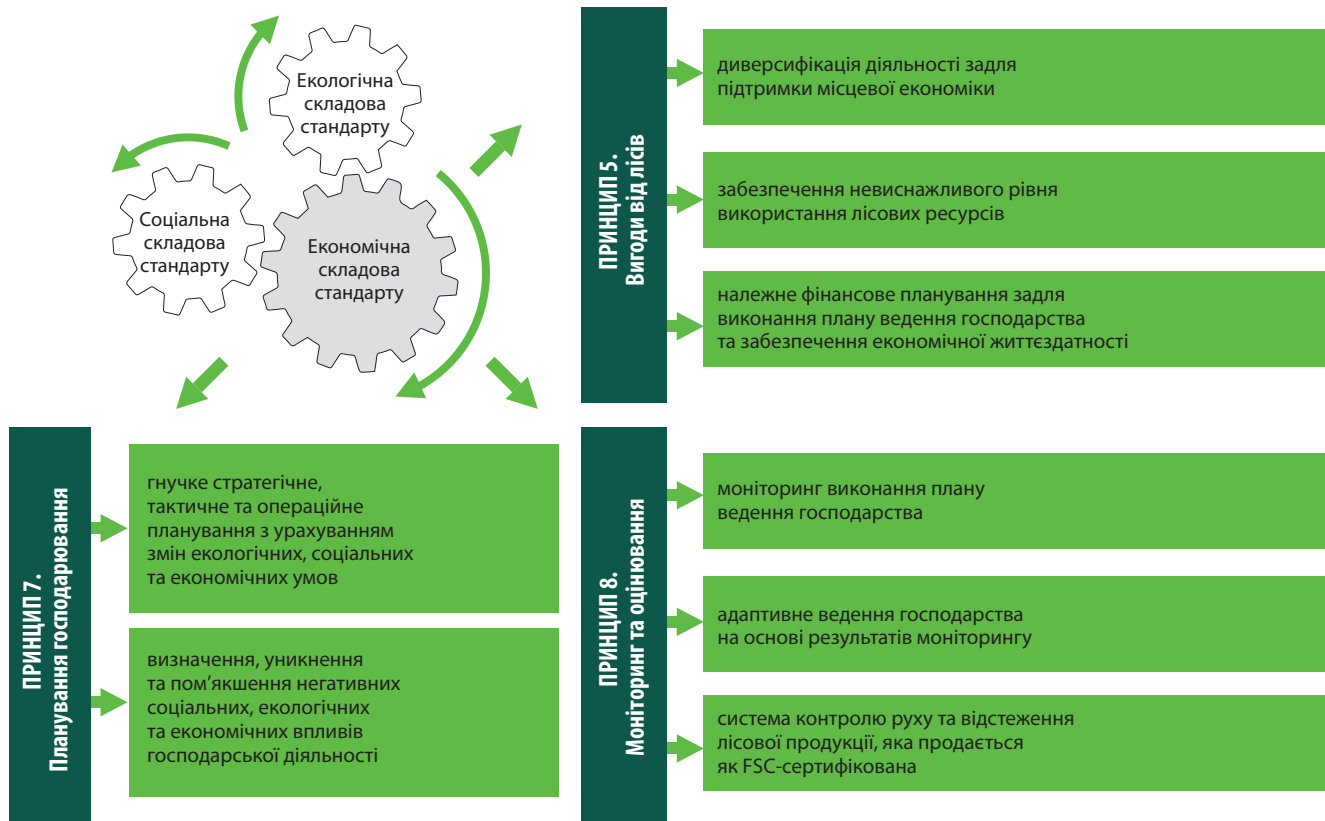

Рис. 4. Системні вимоги FSC національного стандарту в рамках економічної складової

ДОТРИМАННЯ ЗАСТОСОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ СОЦІАЛЬНИХ ВИМОГ СТАНДАРТУ

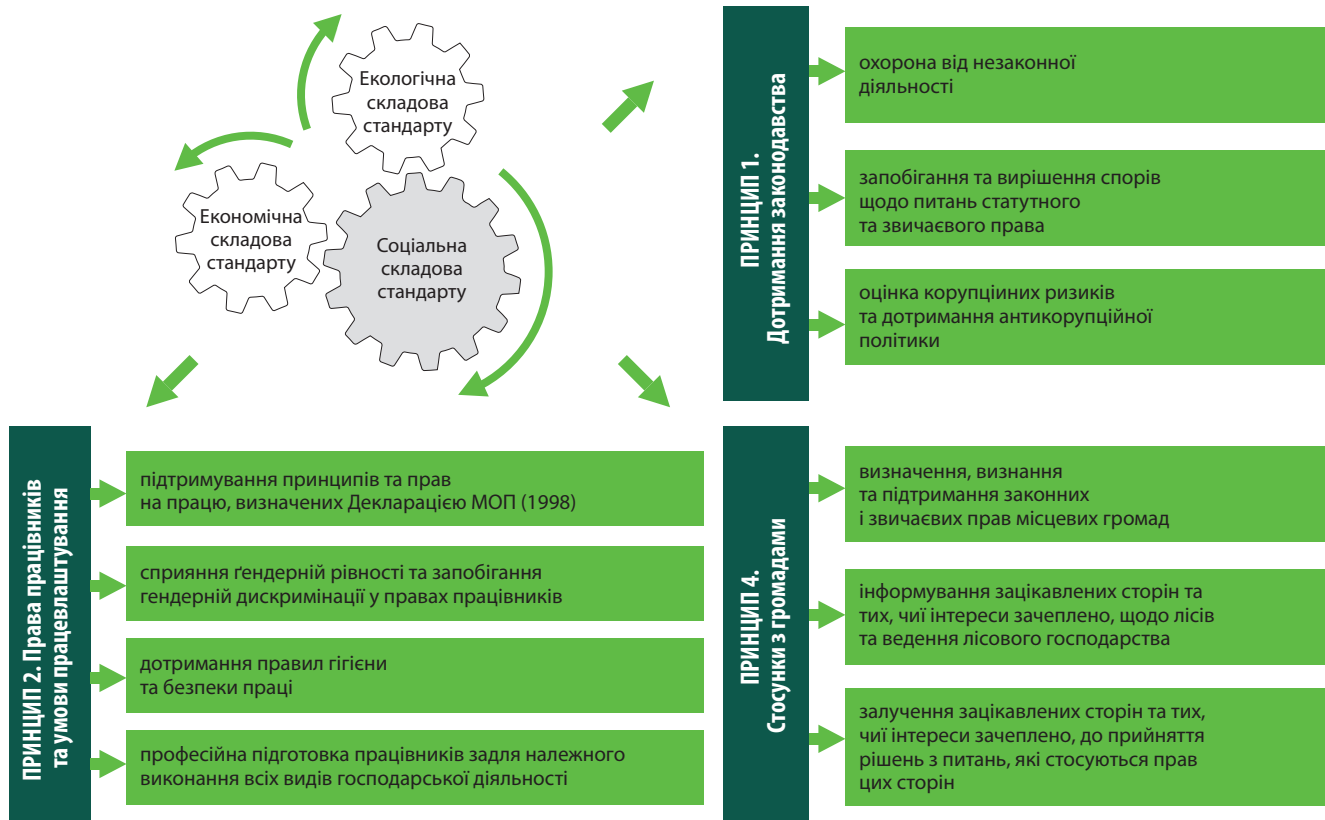

Рис. 5. Системні вимоги FSC національного стандарту в рамках соціальної складової

У FSC національному стандарті реалізована концепція «Масштаб, інтенсивність та ризик» (FSC-GUI-60-002 V 1-0), яка базується на припущенні про те, що комплекс різних чинників, зумовлених масштабом підприємства, інтенсивністю діяльності, визначає його потенційні екологічні, економічні та соціальні впливи на довкілля та ризик для його цінностей. Обґрунтування підходу до реалізації цієї концепції наведено у відповідному додатку до стандарту із акцентуванням уваги на критеріях належності підприємств лісового господарства до тих, які мають високий потенційний вплив на цінності. Така приналежність вимагатиме застосування як відповідних підходів до практичної діяльності підприємств, так і врахування зазначеного у процесі оцінювання системи ведення лісового господарства на відповідність FSC принципам та критеріям під час сертифікаційного аудиту.

Структура представленого посібника є такою:

1. Сутність принципу.
2. Структурно-логічна схема вимог у рамках принципу (відображає вимоги та/або процеси в системі прийняття управлінських та виробничих рішень у лісовому господарстві).
3. Перелік у рамках принципу ключових термінів, означення яких наведені у глосарії, а також за потреби додаткове пояснення щодо них для полегшення розуміння та врахування національного контексту.
4. Мета критерію.
5. Кроки підприємства для впровадження вимог критерію (фактично відображають вимоги на рівні індикаторів критерію та вказують покроково на необхідні дії підприємства).
6. Перелік необхідної документації в рамках критерію (містить перелік форм звітності, типових форм та інших документів, що зазначені на рівні верифікаторів та використовують зазвичай у практиці підприємств лісового господарства).
7. Перелік додаткової документації в рамках вимог критерію (містить перелік процедур, інструкцій, методик із зазначенням їх складових, а також типових форм та інших документів, які підприємству слід додатково розробити на виконання вимог стандарту).
8. Перелік у рамках критерію процесів, що аналізують (зادля покращання розуміння системності вимог стандарту).
9. Вимоги до персоналу щодо їх знань і навичок у контексті впровадження вимог стандарту в рамках критерію.
10. Способи підтвердження в рамках критерію відповідності вимогам стандарту під час польових візитів у межах території підприємства (які ознаки, характеристики, об'єкти тощо, виявлені на ділянках лісового фонду, свідчитимуть про відповідність вимогам стандарту).
11. Практичні рекомендації для реалізації вимог у рамках критеріїв.

Принцип 1.

ДОТРИМАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Підприємство має дотримуватись всіх застосовних законів, нормативних документів і ратифікованих державою міжнародних угод, конвенцій і договорів.

Структурно-логічну схему принципу 1 наведено на рис. 6.

Ключовими термінами в рамках принципу 1 є: сторона, чії інтереси зачеплено (Affected stakeholder), застосовне законодавство, застосовний закон (Applicable law), культурно доречні [механізми] (Culturally appropriate [mechanisms]), звичаєве право (Customary law), звичаєві права (Customary rights), спір (Dispute), спір значної тривалості (Dispute of substantial duration), спір значних розмірів (Dispute of substantial magnitude), Залучення (Engaging or engagement), справедлива компенсація (Fair compensation), FSC-заява (FSC claim), зацікавлена сторона (Interested stakeholder), землі і території (Lands and territories), законний (Legal), правочинний (Legally competent), законна реєстрація (Legal registration), правовий статус (Legal status), місцеве законодавство (Local laws), тривалий [довгостроковий] (Long-term), план ведення господарства (Management plan), одиниця господарювання (Management Unit), національне законодавство (National laws), недеревинна лісова продукція (НДЛП) (Non-timber forest products (NTFP)), обов'язкові норми і правила (Obligatory code of practice), підприємство (The Organization), доступний для громадськості (Publicly available), ратифікований (Ratified), доречний [резонний] (Reasonable), ризик (Risk), масштаб (Scale), статутне право (Statutory law or statute law), стратегічний план (Strategic plan), землеволодіння (Tenure), права користування (Use rights).

Питання **звичаєвих прав (Customary law)** детально розглянуто у поясненнях до принципу 4.

Правочинний (Legally competent) – уповноважений законом виконувати певну функцію, наприклад, проводити реєстрацію тих чи інших прав. Так, якщо мова йде про наявність законної реєстрації, то це департамент реєстрації Міністерства юстиції. Технічним адміністратором з 2016 року є ДП «Національні інформаційні системи»; якщо мова йде про право власності на землю, то це відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування і територіальні органи Держземкадастру за місцем розташування земельної ділянки (статті 118, 123 Земельного кодексу).

Культурно доречні [механізми] (Culturally appropriate [mechanisms]) – засоби/підходи для спілкування/співпраці з тими чи іншими групами працівників або населення, які відповідають їх звичаям, моральним цінностям, культурному рівню тощо. Наприклад, не варто на сільських зборах включати у свій виступ велику кількість вузькоспеціальних термінів. Особливе значення такі підходи мають на територіях, де проживають національні меншини або обмежені етнічні групи, які суттєво відрізняються від більшості населення країни чи регіону.

Мета критерію 1.1 – забезпечити наявність законної реєстрації підприємства і необхідних дозволів на всі види діяльності, що її виконують.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.1. підприємство має:

- забезпечити наявність законної реєстрації, яка стосується всієї діяльності в межах сфери дії сертифіката, та всієї необхідної дозвільної документації;
- продемонструвати, що реєстрацію здійснено правочинним органом влади відповідно до законодавчо встановлених процесів.

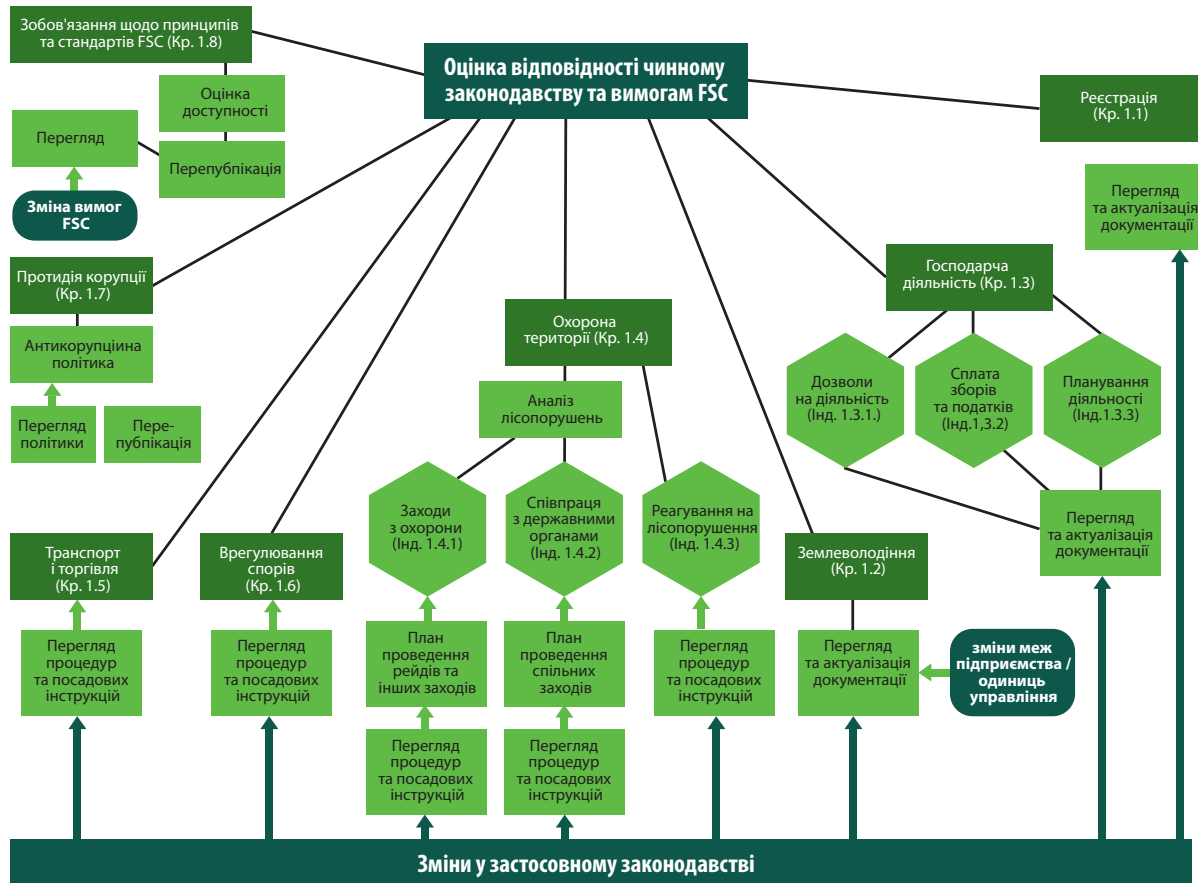

Рис. 6. Структурно-логічна схема принципу 1

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.
2. Свідоцтво про держреєстрацію.
3. Установчі документи підприємства (статут, положення тощо).

Процеси, що аналізують:

- слідування процедурам реєстрації та отримання дозвільної документації на діяльність.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати процедури реєстрації та внесення змін в установчі документи підприємства;
- знати, які види діяльності передбачено статутом та дозвільними документами підприємства;
- знати процедури отримання дозвільних документів на різні види діяльності.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації, опитування працівників підприємства підтверджують законність реєстрації підприємства. Відвідування ділянок лісового фонду підтверджує здійснення тих видів діяльності, які є дозволеними.

Практичні рекомендації

Реєстраційні та дозвільні документи мають бути впорядковані та оперативно доступні за запитом відповідних компетентних органів та аудиторів.

Мета критерію 1.2 – забезпечити законність прав підприємства на володіння землею та права використання ресурсів.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.2, підприємство має:

- забезпечити наявність всієї необхідної документації щодо прав на землеволодіння та використання ресурсів у межах дії сертифіката;
- продемонструвати, що права на землеволодіння/ землекористування надано правочинним органом влади відповідно до законодавчо встановлених процесів;
- забезпечити чітке позначення або документальне оформлення і картування меж всіх одиниць господарювання в межах дії сертифіката.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Установчі документи підприємства.
2. Свідоцтво про держреєстрацію.
3. Державний акт на право постійного користування земельними лісовими ділянками (для постійних лісокористувачів) та/або витяг із Державного земельного кадастру.
4. Свідоцтво про право власності на нерухоме майно (для приватних і комунальних лісів із 2013 р.).
5. Планово-картографічні матеріали лісовпорядкування.
6. Лісовпорядкувальний проект.

Процеси, що аналізують:

- документування прав на землеволодіння/землекористування;
- документування та картування меж одиниць господарювання в межах дії сертифіката.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати порядок встановлення законності прав та землеволодіння/землекористування;
- знати межі всіх одиниць господарювання в межах дії сертифіката.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації, картографічних матеріалів та відвідування території підприємства підтверджують дотримання прав на землеволодіння/землекористування.

Перевірка документації, картографічних матеріалів, межових позначень, опитування працівників підприємства та зацікавлених сторін, а також польовий виїзд підтверджують встановлення меж всіх одиниць господарювання в рамках дії сертифіката.

Відвідування території підприємства підтверджує здійснення діяльності в законодавчо визначених межах землеволодіння та користування підприємства.

Мета критерію 1.3 – забезпечити законні права підприємства проводити свою діяльність, а також дотримуватись застосовного законодавства.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.3 підприємству необхідно:

- забезпечити відповідність діяльності підприємства до застосовних законів, нормативно-правових актів та адміністративних вимог, законних та звичаєвих прав; і обов'язкових норм і правил;
- забезпечити своєчасну сплату всіх встановлених законом зборів, пов'язаних з веденням лісового господарства;
- продемонструвати, що планування діяльності відбувається відповідно до всіх застосовних законів.

Процеси, що аналізують:

- дотримання застосовних законів, нормативно-правових актів та адміністративних вимог, а також законних та звичаєвих прав і обов'язкових норм і правил у рамках всієї діяльності в межах підприємства;
- своєчасність сплати всіх встановлених податків, зборів та інших платежів, пов'язаних із веденням лісового господарства;
- планування діяльності відповідно до всіх застосовних законів.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. План ведення господарства.
2. Акти перевірок дотримання законодавчих положень, правил та нормативів у галузі лісового, земельного, природоохоронного та іншого законодавства, що застосовується до підприємства.
3. Акти внутрішніх перевірок (ревізій, інвентаризацій).
4. Документація щодо проведення та приймання робіт.
5. Документація, яка відображає хід розгляду скарг та його результати (Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян, тощо).
6. Перелік податків, зборів, відрахувань (як загальнодержавних, так і місцевих), а також рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, зокрема недеревинних, що сплачує підприємство.
7. Бухгалтерська та податкова звітність.
8. Інформація з органів державної фіскальної служби щодо сплати податків, зборів та встановлених законом відрахувань (рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, податку на додану вартість, податку на прибуток, податку з власників транспортних засобів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, військового збору, екологічного податку тощо).
9. Акти перевірок державними контрольними органами дотримання законодавчих положень, правил та нормативів у галузі лісового, земельного, природоохоронного та іншого застосовного до підприємства законодавства.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати застосовне законодавство та свої правові зобов'язання, що витікають із застосовних законів, нормативно-правових актів та адміністративних вимог;
- знати законодавство щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів, пов'язаних із веденням лісового господарства, та процедур їх сплати;
- знати застосовне законодавство, яке стосується проектування видів діяльності, передбачених планом ведення господарства.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації, опитування зацікавлених сторін та польові візити в межах одиниці господарювання підтверджують відповідність діяльності застосовному законодавству.

Акти перевірок державними контрольними органами дотримання підприємством законодавчих положень, правил та нормативів у галузі лісового, земельного, природоохоронного та іншого застосовного законодавства, свідчать про відсутність порушень або про застосування заходів підприємством для їх виправлення.

Практичні рекомендації

Акти перевірок державними контрольними органами дотримання підприємством законодавчих положень, правил та нормативів у галузі лісового, земельного, природоохоронного та іншого застосовного законодавства, мають бути систематизовані та оперативно доступні за запитом аудиторів.

Бажано до початку аудиту підготувати довідки від відповідних органів державної фіскальної служби про відсутність заборгованості по сплаті податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Аналогом такої довідки може бути доступ до електронного кабінету платника податків.

Мета критерію 1.4 – забезпечити розробку і виконання підприємством заходів та/або залучення органів державного регулювання для систематичної охорони одиниці господарювання від недозволеного або незаконного користування ресурсами, заселення та іншої незаконної діяльності.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.4 підприємство має:

- вживати заходи для забезпечення охорони від недозволених або незаконних заготівлі деревинної та недеревинної продукції лісу, полювання, риболовлі, ставлення пасток, збиральництва, заселення та іншої недозволеної діяльності;
- запровадити систему охорони з метою виявлення, звітування, контролю, запобігання і перешкоджання недозволеним або незаконним видам діяльності шляхом співпраці з відповідними регуляторними органами;
- у випадку виявлення незаконної або недозволеної діяльності вживати відповідні заходи реагування.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Штатний розпис (наявність штату працівників лісової охорони).
2. Журнал реєстрації порушень лісового законодавства.
3. Інформація про порушення лісового законодавства.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

- сформувавати план спільних із відповідними державними органами заходів у рамках співпраці для забезпечення виявлення, звітування, контролю, запобігання і перешкоджання

недозволеній або незаконній діяльності; звітність у рамках таких спільних заходів може включати дати та місця проведення заходів, кількість учасників, відповідальних осіб, кількість виявлених лісопорушень/затриманих порушників/складених актів, кількість справ, переданих до суду, результати розгляду тощо);

- відстежувати динаміку показників, пов'язаних із порушеннями лісового законодавства.

Процеси, що аналізують:

- охорона території від недозволених або незаконних заготівлі деревинної та недеревинної продукції лісу, полювання, риболовлі, ставлення пасток, збиральництва, заселення та інших недозволених видів діяльності;
- співпраця з уповноваженими державними органами з метою виявлення, звітування, контролю, запобігання і перешкоджання недозволеній або незаконній діяльності;
- реагування на виявлені незаконні та недозволені види діяльності.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати права та обов'язки як представників лісової охорони, зокрема в рамках співпраці з відповідними державними органами;
- володіти знаннями і навичками, необхідними для виконання функцій лісової охорони.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації та опитування представників відповідних регуляторних органів та зацікавлених сторін підтверджують вживання необхідних заходів щодо охорони території від недозволених або незаконних видів діяльності.

Матеріали щодо аналізу порушень лісового законодавства свідчать про позитивні тенденції в сфері охорони одиниці господарювання від недозволеного або незаконного користування ресурсами, заселення та іншої незаконної діяльності.

Перевірка документації та опитування представників відповідних регуляторних органів підтверджують співпрацю з вказаними органами з метою визначення, звітування, контролю, запобігання і перешкоджання недозволеним або незаконним видам діяльності.

Практичні рекомендації

1. Заходи і засоби запобігання й перешкоджання незаконним рубкам та іншим видам лісопорушень мають бути диференційовані залежно від рівня ризиків їх виникнення, природи походження та місць концентрації.
2. Серед заходів профілактики і попередження лісопорушень варто приділити увагу можливості поєднання координаційних спроможностей органів самоврядування, ініціативи активних громадян і активістів із організаційними і технічними ресурсами і можливостями правоохоронних органів. Іншими словами планування і проведення спільних із

правоохоронними органами заходів мають передбачати включення представників органів місцевого самоврядування та формальних і неформальних об'єднань громадян особливо там, де мають місце конфлікти щодо використання лісових ресурсів (громадські інспектори охорони навколишнього природного середовища тощо).

3. За можливості використовувати новітні технічні засоби особливо в контрольних пунктах (проміжні склади, виїзди з лісу тощо) для світлин і відеофіксації транспортування деревини та операцій із нею.
4. Співпрацювати з відповідними органами щодо контролю суб'єктів господарської діяльності в частині законності походження використовуваної деревини в регіоні діяльності підприємства.
5. Працівники підприємства мають бути обізнані щодо видів діяльності, здійснюваних на території підприємства іншими суб'єктами господарської діяльності або здійснюваних на суміжних територіях, задля належного контролю та оцінювання потенційних впливів.

Мета критерію 1.5 – забезпечити дотримання підприємством законодавства щодо транспортування та продажу своєї продукції в межах і поза межами території підприємства та/або до пункту першого продажу.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.5 підприємство має:

- забезпечити відповідність застосовному національному законодавству, місцевому законодавству, ратифікованим міжнародним конвенціям та обов'язковим нормам і правилам, що стосуються транспортування деревинної та недеревинної лісової продукції до пункту першого продажу і торгівлі нею;
- якщо застосовно продемонструвати відповідність положенням CITES, зокрема наявність сертифікатів на заготівлю та торгівлю будь-якими видами, включеними до CITES.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Сертифікати про походження лісоматеріалів та виготовлених із них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій.
2. Фітосанітарні сертифікати, сертифікати на вміст радіоактивних речовин.
3. Угоди купівлі-продажу деревинної та недеревинної продукції, ТТН.
4. У разі проведення операцій, пов'язаних із імпортом/реекспортом видів, що підпадають під дію CITES – дозволи уповноваженої державної установи та митна документація.

Процеси, що аналізують:

- транспортування деревинної та недеревинної лісової продукції до пункту першого продажу та торгівлі нею;
- слідування положенням CITES в разі проведення операцій, пов'язаних із імпортом/реекспортом видів, що підпадають під дію конвенції.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати норми застосовного законодавства та відповідно свої обов'язки щодо транспортування і торгівлі лісопродукцією до пункту першого продажу;
- знати та вміти застосовувати на практиці процедури дотримання положень CITES в разі проведення операцій, пов'язаних із імпортом/реекспортом видів, що підпадають під дію конвенції.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації, маркування та складування продукції на верхньому та нижньому складах, опитування працівників підприємства та його контрагентів, представників відповідних уповноважених органів підтверджують дотримання законодавства під час транспортування до пункту першого продажу і торгівлі лісопродукцією.

Практичні рекомендації

1. Дотримуючись застосовного законодавства щодо транспортування і торгівлі лісопродукцією в межах і поза межами одиниці господарювання та/або до пункту першого продажу слід підвищувати простежуваність походження як деревинних, так і недеревинних ресурсів.
2. Слід використовувати належним чином електронний облік деревини, за можливості долучатись до пілотних проєктів електронного реєстру дозвільних документів та інших онлайн-сервісів, реалізованих ДАЛРУ та ЛІАЦ з метою забезпечення законності походження лісопродукції, відкритості і прозорості діяльності підприємства.

Мета критерію 1.6 – забезпечити виявлення, запобігання та вирішення спорів, пов'язаних із діяльністю підприємства, без судового розгляду шляхом залучення сторін, чиї інтереси зачеплено.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.6 підприємство має:

1. Проаналізувати перелік сторін, чиї інтереси може бути зачеплено господарською діяльністю підприємства.
2. Розробити і запровадити доступний для громадськості процес вирішення спорів шляхом культурно доречного залучення сторін, чиї інтереси зачеплено.
3. За наявності спорів щодо питань застосовного законодавства, які можуть бути своєчасно врегульовані без судового розгляду, розглядати їх своєчасно, спори мають бути вирішеними чи перебувати у процесі вирішення.
4. Підтримувати актуальні записи щодо спорів, пов'язаних із питаннями застосовного законодавства; вони включають низку обов'язкових складових, а саме: кроки, зроблені для вирішення спорів; результати всіх процесів вирішення спорів (враховуючи справедливий

компенсацію місцевим громадам і окремим особам), а також невіршені спори, причини їхньої невіршеності і як їх вирішуватимуть.

5. Припинити господарську діяльність на територіях, відносно яких існують спори значних розмірів, значної тривалості або такі, що охоплюють значну кількість інтересів.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян.
2. Колективний договір.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Задокументувати процедуру вирішення спорів (процедура вирішення спорів може бути єдиною і застосовною для різних суб'єктів, згаданих в критеріях 2.6, 4.6).

Основною метою процедури вирішення спорів є пошук досудового розв'язання спорів на найбільш ранніх стадіях їх розвитку задля мінімізації негативних наслідків для усіх сторін. При цьому розгляд скарг є найнижчою і невід'ємною складовою процедури вирішення спорів.

Законодавчо-правове поле України передбачає можливість застосування широкого кола інструментів вирішення спорів, як то: прямі перемовини між сторонами конфлікту за їхньою згодою; створення примирної комісії; посередництво (медіація); залучення незалежного посередника; третейські суди (арбітраж); трудовий арбітраж тощо.

Процедура вирішення спорів стосується сторін, чиї інтереси зачеплено, зокрема, місцевих громад та працівників у разі вирішення трудових спорів.

Господарська діяльність підприємства може торкатись інтересів не тільки місцевих громад, але й тих, хто не проживає безпосередньо у зоні його впливу. До таких інтересів можуть відноситись культурні (наукові, естетичні, релігійні), екологічні та інші. Практика свідчить, що найчастіше виникають спори соціально-економічного характеру між підприємством та місцевими громадами.

Трудові спори охоплюють, але не обмежуються питаннями, пов'язаними із встановленням або зміною соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; укладенням чи внесенням змін до колективного договору, угоди, їх виконанням; невиконанням вимог законодавства про працю.

Процедура вирішення спорів розробляється підприємством із залученням у культурно доречний спосіб сторін, чиї інтереси зачеплено. Це означає, що для кожної групи сторін мають бути обрані найбільш вдалі та ефективні форми та засоби їх залучення (особисті зустрічі з представниками, громадські слухання, письмове інформування, збори, засідання і обговорення в колективах тощо). При цьому до уваги варто взяти:

- закон України «Про звернення громадян»;
- главу XV КЗпП «Індивідуальні трудові спори», Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» (у разі опрацювання тієї частини процедури, що стосується працівників);
- інструкцію з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях

незалежно від форм власності, в засобах масової інформації, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 № 348;

- закон України «Про третейські суди».

Процедура має включати низку елементів, але не вичерпуватися ними, а саме:

- загальну частину, включно із метою та завданнями процедури;
- сферу застосування та коло осіб, до яких процедура є застосовною;
- перелік відповідальних осіб, що залучаються до розгляду скарг і вирішення спорів;
- перелік осіб, які можуть бути залучені до розроблення процедури;
- засоби звернення (відповідно до закону України «Про звернення громадян» під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги; зазначене може бути використано і в контексті FSC національного стандарту);
- адресу звернення;
- порядок оформлення звернень;
- терміни реєстрації, обліку та розгляду звернень;
- підстави для відхилення розгляду звернень;
- порядок проведення внутрішніх розслідувань та розгляду звернень, включаючи дисциплінарні заходи щодо посадових осіб підприємства чи дії або бездіяльність призвели до виникнення спорів;
- порядок визначення та надання справедливої компенсації працівникам, місцевим громадам та окремим особам, якщо таку буде визнано, порядок оскарження результатів розгляду звернень;
- порядок внесення змін до процедури.

Додатково за можливості бажано розробити порядок та форми оформлення документації щодо визначення справедливих компенсацій та оформлення припинення господарської діяльності в разі виникнення спорів значних розмірів, значної тривалості або тих, які зачіпають істотну кількість інтересів.

Також можуть бути розглянуті дисциплінарні заходи щодо посадових осіб підприємства, чиї дії або бездіяльність призвели до виникнення спорів.

2. Оформити іншу документацію, яка відображає процес розгляду скарг та його результати, а також інші матеріали вирішення спорів.
3. Оформити документацію, що підтверджує припинення господарської діяльності на територіях на час існування спорів.

Процеси, що аналізують:

- залучення сторін, чиї інтереси зачеплено, у культурно доречний спосіб до розроблення механізму вирішення спорів;
- розгляд скарг, вирішення спорів, пов'язаних із впливом господарської діяльності підприємства;
- документування щодо спорів, які стосуються впливів господарської діяльності та питань застосовного законодавства;
- проведення господарської діяльності за наявності спорів, які стосуються її впливів.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- підтримувати в актуальному стані документацію, яка підтверджує залучення сторін, чії інтереси зачеплено з питань, відображених у критерії (протоколи засідань, рішення круглих столів, результати опитування громадської думки) та відображає процес розгляду скарг, вирішення спорів та їх результати (Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян чи інші аналогічні документи);
- знати процедуру та порядок своїх дій у рамках механізму розгляду скарг, вирішення спорів, пов'язаних із впливом господарської діяльності підприємства;
- знати та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням механізму розгляду скарг, вирішення спорів, які стосуються впливів господарської діяльності та питань застосовного законодавства.

Як підтвердити на практиці

Опитування сторін, чії інтереси зачеплено (як під час польових візитів у межах одиниці господарювання, так і дистанційно), підтверджує їхнє залучення до формування механізму вирішення спорів щодо впливів господарської діяльності підприємства.

Опитування сторін під час польових візитів, відвідування об'єктів та територій, щодо яких виникають спори, перевірка належності їх документування та стану розгляду, підтверджують заходи підприємства із визначення, запобігання і вирішення спорів без судового розгляду.

Практичні рекомендації

Для виявлення та уникнення можливих спорів слід вже на ранніх етапах планування проаналізувати інтереси різних зацікавлених сторін та врахувати можливі впливи на них. Слід постійно контактувати із зацікавленими сторонами, інформувати їх щодо планів діяльності та залучати до обговорення таких планів для запобігання та/або пом'якшення можливих конфліктів. Оскільки такі плани не відносяться до конфіденційної інформації бажано своєчасно надавати цю інформацію зацікавленим сторонам (наприклад, через сайт та/або інформаційні стенди, на зустрічах із місцевими громадами тощо).

У разі виникнення подібних спорів слід приділити суттєву увагу своєчасному і детальному оформленню відповідної документації, особливо якщо це стосується необхідності припинення господарської діяльності, яка стала причиною суперечок. Під час вирішення спорів доцільно залучати представників сторін, чії інтереси зачеплено. В разі визнання необхідності компенсацій, де це можливо, варто обговорювати можливість виправних дій підприємства, а не прямих фінансових компенсацій.

Мета критерію 1.7 – забезпечити розроблення та втілення підприємством антикорупційної політики.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.7 підприємство має:

- розробити, підписати та виконувати політику, що відповідає законодавству або перевищує його та, зокрема, містить зобов'язання не пропонувати або отримувати неправомірної вигоди в будь-якій формі;
- систематично оцінювати корупційні ризики;
- забезпечити безкоштовний доступ громадськості до антикорупційної політики (опубліковано на сайті підприємства, розміщено на інформаційних щитах тощо);
- практично реалізовувати антикорупційну політику, забезпечуючи відсутність хабарництва, примусу та інших корупційних дій;
- вживати коригувальні заходи за наявності випадків хабарництва, примусу та інших корупційних дій.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Документація здійснення зовнішнього контролю за дотриманням антикорупційної політики у діяльності підприємства (акти перевірок, звіти відповідних органів).
2. Трудові договори (письмове зобов'язання не пропонувати або отримувати неправомірну вигоду у будь-якій формі).
3. Матеріали внутрішньої службової перевірки (акти перевірок, звіти відповідних органів), накази щодо притягнення до відповідальності винних осіб та виконання заходів із усунення недоліків тощо) та інші заходи реагування щодо конкретних випадків корупції.
4. Електронні декларації посадових осіб підприємства.
5. Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян. Матеріали розгляду скарг щодо корупційних дій працівників підприємства.
6. Інформація від правоохоронних органів щодо випадків хабарництва, примусу та інших корупційних дій на підприємстві (на основі запитів).
7. Наявність судових рішень.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити, затвердити та опублікувати політику підприємства щодо протидії корупції (антикорупційна політика).
2. Підготувати та утримувати в актуальному стані документацію щодо періодичного оцінювання корупційних ризиків у діяльності підприємства (акти перевірок, звіти відповідальних осіб).

Політика може включати такі елементи, перелік яких нижче не є вичерпним:

1. Загальні положення.
2. Сферу застосування та коло осіб, відповідальних за реалізацію антикорупційної політики.
3. Антикорупційні заходи у діяльності підприємства (перелік антикорупційних заходів, оцінку корупційних ризиків, опис антикорупційних стандартів і процедур).

4. Норми професійної етики працівників підприємства.
5. Права і обов'язки працівників.
6. Права і обов'язки відповідальної особи, порядок її звітування.
7. Порядок здійснення нагляду, контролю за дотриманням антикорупційної політики, а також оцінки результатів здійснення передбачених нею заходів.
8. Умови конфіденційності інформування відповідальної особи працівниками про факти порушень антикорупційних вимог.
9. Процедури захисту працівників, які повідомили інформацію про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення.
10. Врегулювання конфлікту інтересів у діяльності працівників підприємства.
11. Застосування заходів відповідальності до працівників, які порушують положення антикорупційної політики.
12. Порядок проведення внутрішніх розслідувань щодо порушень антикорупційної політики.
13. Порядок внесення змін до антикорупційної політики.

Процеси, що аналізують:

- розробки/затвердження антикорупційної політики;
- процедури і засоби оприлюднення інформації антикорупційної політики;
- проведення систематичних оцінок корупційних ризиків;
- запобігання корупції та реагування на її випадки.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати норми застосовного законодавства з питань антикорупційної політики;
- знати і дотримуватись антикорупційної політики підприємства;
- підтримувати в актуальному стані документацію щодо боротьби з проявами корупції та реагування на її випадки;
- порядок своїх дій у рамках антикорупційної політики.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації, опитування зацікавлених сторін та працівників підприємства, огляд відкритих баз даних судових рішень підтверджують заходи підприємства щодо запобігання та протидії корупції.

Практичні рекомендації

Під час підготовки антикорупційної політики підприємства слід враховувати вимоги Закону України «Про запобігання корупції» (2014 р.), «Типової антикорупційної програми юридичної особи» (2017 р.) та «Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до

Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження» (2017 р.), затверджених Національним агентством з питань запобігання корупції.

Антикорупційна політика, яка містить зобов'язання не пропонувати або отримувати неправомірної вигоди у будь-якій формі повинна бути легкодоступною, тобто, варто забезпечити її розміщення на інформаційних стендах, наприклад, перед входом до контори лісгоспу та лісництва, якщо мова йде про сайт підприємства, то посилання на неї має бути на головній сторінці.

До оцінювання корупційних ризиків на підприємстві варто залучати представників різних структурних підрозділів, а також за потреби представників державних органів управління. Ідентифікація та оцінювання корупційних ризиків може враховувати вимоги «Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади» від 08.12.2017 р. № 1379, затвердженої Національним агентством з питань запобігання корупції.

Під час ідентифікації корупційних ризиків визначаються вразливі до ризиків сфери діяльності, окремі функції та завдання, конкретні напрями діяльності структурних підрозділів під час виконання ними функцій та завдань.

Мета критерію 1.8 – демонстрація довгострокової прихильності до дотримання вимог принципів та критеріїв FSC.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 1.8 підприємство має:

- розробити та викласти у письмовій формі політику, що містить довготермінові зобов'язання щодо правил ведення лісового господарства, узгоджених із принципами та критеріями FSC і пов'язаними з ними правилами та стандартами;
- забезпечити безкоштовний доступ до політики для громадськості.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Затверджена та опублікована політика підприємства, що містить довготермінові зобов'язання щодо правил ведення лісового господарства, узгоджених із принципами та критеріями FSC і пов'язаними з ними правилами та стандартами.

Процеси, що аналізують:

- розроблення/затвердження політики щодо правил ведення лісового господарства, узгоджених із принципами та критеріями FSC;
- прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням політики підприємства щодо вимог FSC;
- оприлюднення інформації про політику щодо правил ведення лісового господарства, узгоджених із принципами та критеріями FSC.

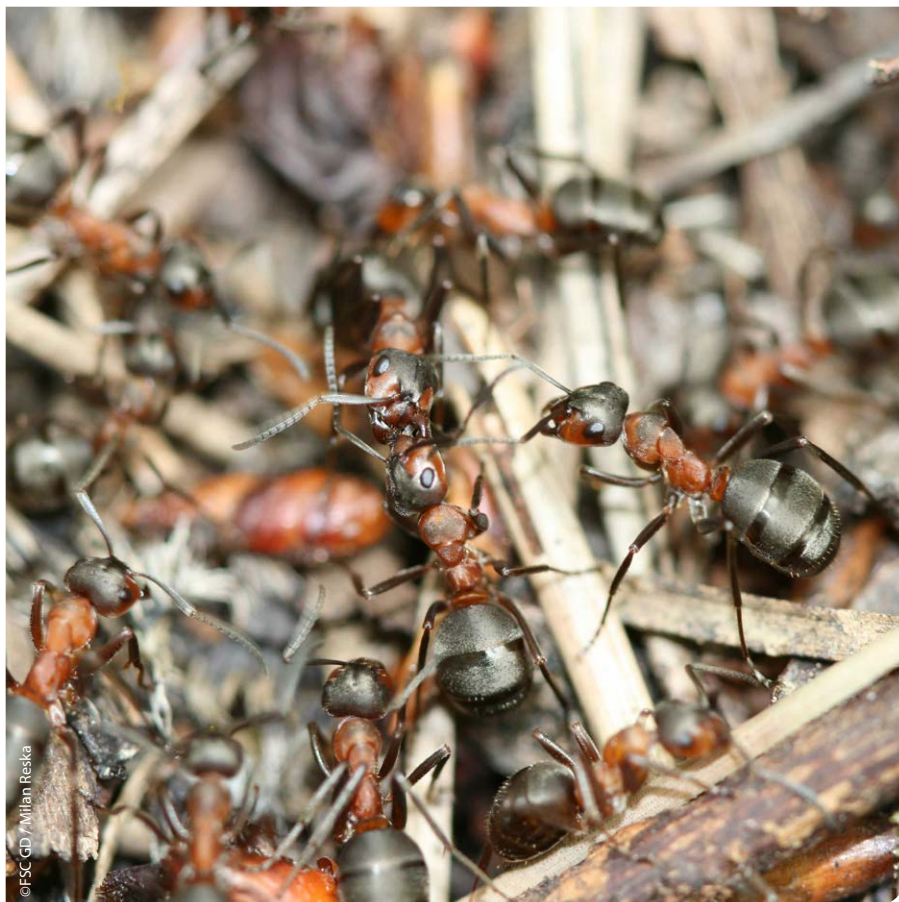
Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати політику підприємства щодо правил ведення лісового господарства, узгоджених із принципами та критеріями FSC і пов'язаних із ними правил та стандартів, та дотримуватись її у діяльності.

Як підтвердити на практиці

Перевірку прихильності підприємства принципам та критеріям FSC мають здійснювати на основі аналізу відповідності усім вимогам стандарту, оскільки така політика містить комплекс вимог, пов'язаних із його екологічними, економічними та соціальним аспектами.

Принцип 2.

ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ ТА УМОВИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Підприємство має підтримувати або підвищувати соціально-економічний добробут працівників.

Структурно-логічну схему принципу 2 наведено на рис. 7.

Ключовими термінами в рамках принципу 2 є: формальна та неформальна організація працівників (Formal and informal workers organization), гендерна рівність (Gender equality), прожитковий мінімум (Living wage), збірник обов'язкових норм і правил (Obligatory code of practice), нещасний випадок на виробництві (Occupational accident), професійне захворювання (Occupational disease), виробничі травми (Occupational injuries), доступний для громадськості (Publicly available), своєчасно (Timely manner), працівники (Workers). Розглянемо деякі з них більш детально.

Гендерна рівність (Gender equality): Стосовно гендерної рівності, то на практиці це означає, що жінки і чоловіки мають одержувати рівну оплату однакової праці, можливості навчання, кар'єрного росту, відпочинку та мати інші права, визначені Конституцією України та законами України. Порушення таких прав передбачає притягнення до відповідальності. Підприємство має передусім розробити і запровадити систему заходів із унеможливлення подібних ситуацій.

Щодо працівників, то вимоги стандарту стосуються як безпосередньо персоналу підприємства, так і поширюються на працівників організацій-підрядників, а також самозайнятих осіб – підрядників і субпідрядників.

Щодо прожиткового мінімуму, то варто зазначити, що здебільшого в країнах світу оплату праці проводять на щотижневій основі. На практиці відповідно до вимог FSC національного стандарту під час визначення прожиткового мінімуму треба дотримуватись норм чинного законодавства, тобто вживати як основу помісячний варіант оплати праці.

Мета критерію 2.1 – забезпечити дотримання підприємством принципів та прав на працю, які визначені у вимогах МОП.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 2.1 підприємству необхідно:

- забезпечити відповідність практики та умов працевлаштування працівників принципам та правам на працю, що охоплені вісьмома Конвенціями МОП про працю як визначено в Декларації МОП про основні принципи і права на працю (1998);
- забезпечити працівникам можливість створювати або об'єднуватися в трудові організації за власним вибором, керуючись лише правилами цієї трудової організації.
- забезпечити виконання угод, які є результатом колективних переговорів із формальними та неформальними організаціями працівників.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Накази про зарахування на роботу.
2. Матеріали перевірок відповідними державними органами.
3. Матеріали внутрішніх службових перевірок, накази щодо притягнення до відповідальності винних осіб та виконання заходів із усунення недоліків тощо) та інші заходи реагування щодо конкретних випадків.
4. Протоколи зборів профспілки чи інших трудових організацій.
5. Колективний договір.

Рис. 7. Структурно-логічна схема принципу 2

6. Протоколи колективних переговорів.
7. Перелік і тексти угод, які є результатом колективних переговорів.
8. Договори підряду.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію:

1. Слід мати тексти восьми основних конвенцій МОП, ратифікованих Україною (№№ 29; 87; 98; 100; 105; 111; 138; 182).
2. У договори з підрядниками та субпідрядниками слід включати положення щодо забезпечення їх відповідності вимогам МОП. Відповідно внутрішній контроль їхньої роботи надалі передбачатиме формування актів перевірок підрядних та субпідрядних організацій на відповідність вимогам МОП в частині виконуваних ними завдань.

Процеси, що аналізують:

- працевлаштування працівників відповідно до вимог МОП;
- створення трудових організацій або участь у них;
- виконання угод як результату переговорів із формальними та неформальними організаціями працівників.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати основоположні права на працю, визначені в Декларації МОП з основних принципів і прав на працю (1998) та відповідні умови щодо працевлаштування;
- знати про можливості створення трудових організацій та про умови вступу до них;
- знати угоди, які є результатом колективних переговорів із формальними та неформальними організаціями працівників та забезпечувати їх виконання.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації та опитування працівників підприємства, працівників підрядних та субпідрядних організацій підтверджують дотримання підприємством принципів прав на працю, визначених у Декларації МОП з основних принципів і прав на працю (1998).

Практичні рекомендації

Тексти восьми основних конвенцій МОП, ратифікованих Україною (№№ 29; 87; 98; 100; 105; 111; 138; 182) мають бути доступними для працівників підприємства.

У разі формування тендерних умов на надання послуг із ведення лісового господарства, слід керуватися критеріями відповідності підрядників та субпідрядників вимогам МОП в частині умов та практики працевлаштування.

Мета критерію 2.2 – забезпечення сприяння гендерній рівності та запобігання гендерній дискримінації на підприємстві.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 2.2 підприємству необхідно:

- запровадити системи, які сприяють гендерній рівності і запобігають гендерній дискримінації у працевлаштуванні, в можливостях навчання, в укладанні угод, в процесах залучення та в господарській діяльності;
- забезпечити можливості роботи як для жінок, так і для чоловіків на однакових умовах, і заохочення жінок до активної участі на всіх рівнях працевлаштування;
- включати до програм підвищення кваліфікації та охорони здоров'я роботу, яку зазвичай виконують жінки, тією ж мірою, що і роботу, яку зазвичай виконують чоловіки;
- забезпечити однакову заробітну плату жінкам та чоловікам за однакову роботу;
- забезпечити виплати жінкам безпосередньо та з використанням взаємно погоджених способів, що гарантують безпечне отримання та збереження їхньої заробітної плати;
- забезпечити тривалість післяпологової відпустки не менше 6 тижнів матерям або батькам (за їх вибором);
- забезпечити залучення жінок та чоловіків до зустрічей, управлінських комітетів та зборів із прийняття рішень, і заохоченням обох груп до активної участі;
- розробити та запровадити систему конфіденційних та ефективних заходів для сповіщення про сексуальні домагання і дискримінацію за гендерними ознаками, сімейним станом, батьківством або сексуальною орієнтацією та їх усунення.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Галузеві інструкції та нормативи в сфері найму та організації праці.
2. Кадрова та статистична звітність.
3. Протоколи зборів трудового колективу, ради трудового колективу та /або інших колективних органів.
4. Колективний договір.
5. Документація, яка відображає хід розгляду скарг та їх результати (Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян).
6. Документація, яка підтверджує відсутність порушення гендерної рівності та відсутність гендерної дискримінації (накази про зарахування на роботу; накази про підвищення кваліфікації (навчання), матеріали перевірки підприємства відповідними державними органами).
7. Матеріали внутрішньої службової перевірки, накази щодо притягнення до відповідальності винних осіб та виконання заходів із усунення недоліків тощо) та інші заходи реагування щодо конкретних випадків дискримінації.
8. Звіт із праці.
9. Наряд-акти на виконані роботи, у яких задіяні чоловіки та жінки з однаковими тарифними розрядами.
10. Розрахунково-платіжна відомість працівника.
11. Табелі обліку використання робочого часу.
12. Матеріали перевірок правоохоронних органів, Держпраці та інших відповідних органів.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

- розробити, задокументувати та запровадити внутрішню процедуру конфіденційного сповіщення та усунення [щодо сексуальних домагань та дискримінації за гендерними ознаками, сімейним станом, батьківством або сексуальною орієнтацією].

Процедуру конфіденційного сповіщення та усунення сексуальних домагань та дискримінації за гендерними ознаками, сімейним станом, батьківством або сексуальною орієнтацією розробляють із залученням у культурно доречний спосіб працівників підприємства з урахуванням законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»(2005 р.), «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2013 р.) та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» (2018 р.) і повинна включати в себе низку ключових елементів, а саме:

- загальні положення (мета, сфера застосування та коло осіб, відповідальних за реалізацію процедури);
- норми професійної етики працівників підприємства;
- порядок дій підприємства у випадку наявності сповіщень та виявлення фактів гендерної дискримінації, зокрема порядок проведення внутрішніх розслідувань та порядок звернення до уповноважених органів;
- умови конфіденційності інформування працівниками відповідальної особи про факти сексуальних домагань або гендерної дискримінації особи;
- процедури захисту працівників, які повідомили про такі факти;
- порядок надання працівникам роз'яснень та консультацій з питань попередження гендерної дискримінації та порушення гендерної рівності;
- порядок внесення змін до процедури.

Процес, що аналізують:

- сприяння гендерній рівності і запобігання гендерній дискримінації у працевлаштуванні, можливостях навчання, укладанні угод, процесах залучення та господарської діяльності;
- залучення жінок та чоловіків до підготовки та прийняття управлінських рішень;
- підвищення кваліфікації працівників;
- оплати та умов праці працівників;
- сповіщення про сексуальні домагання і дискримінацію за гендерними ознаками, сімейним станом, батьківством або сексуальною орієнтацією, та їх усунення;
- реагування на прояви сексуальних домагань і дискримінацію за різними ознаками.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати і розуміти свої права в контексті гендерної рівності у працевлаштуванні, можливостях навчання, укладанні угод, процесах залучення та господарської діяльності;
- знати і вміти застосовувати процедуру конфіденційного сповіщення та усунення [щодо сексуальних домагань та дискримінації за гендерними ознаками, сімейним станом, батьківством або сексуальною орієнтацією].

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації та опитування працівників підприємства підтверджують, що підприємство дотримується гендерної рівності у працевлаштуванні, можливостях навчання, укладанні угод, процесах залучення та господарської діяльності, а також унеможливорює прояви сексуальних домагань та дискримінацію за різними ознаками.

Мета критерію 2.3 – забезпечення гігієни та безпеки праці відповідно до Інструкції МОП з гігієни та безпеки праці на лісгосподарських роботах.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 2.3 підприємству необхідно:

- розробити, довести до всіх працівників та виконувати вимоги з гігієни та безпеки праці, які відповідають Інструкції МОП з гігієни та безпеки праці на лісгосподарських роботах або перевищують вимоги цієї інструкції;
- забезпечити всіх працівників персональним захисним одягом та засобами індивідуального захисту відповідно до поставлених їм робочих завдань;
- здійснювати внутрішній контроль дотримання правил із охорони праці та техніки безпеки, зокрема використання працівниками персонального захисного одягу та інших засобів індивідуального захисту;
- відповідно до правил із гігієни та безпеки праці вести записи, включно із частотою нещасних випадків і зумовленими ними втратами робочого часу, маючи на меті, щоб частота і серйозність таких випадків були нижчими порівняно із середніми значеннями в національній лісовій галузі;
- аналізувати, переглядати та своєчасно доводити до працівників вимоги з гігієни та безпеки праці після значних порушень або нещасних випадків;
- для підприємств, де наявні території забруднені радіонуклідами, забезпечити обов'язковий радіаційний контроль всіх робіт;
- не здійснювати заготівлю НДЛП на територіях, де радіоактивне забруднення перевищує граничну величину для заготівлі НДЛП в умовах радіоактивного забруднення відповідно до «Рекомендацій з ведення лісового господарства в умовах радіоактивного забруднення» (затверджені науково-технічною радою ДАЛРУ 02.03.2017, протокол №2).

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Журнали реєстрації інструктажів з питань гігієни та безпеки праці.
2. Протоколи навчань з питань гігієни та безпеки праці.
3. Договори підряду.
4. Особиста картка обліку спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту.
5. Приписи служби гігієни та безпеки праці.
6. Приписи державних інспекцій.

7. Журнал реєстрації осіб, які постраждали від нещасних випадків.
8. Журнал реєстрації інструктажів з гігієни та безпеки праці.
9. Мапа радіаційного забруднення території.
10. Наявність та використання засобів індивідуального захисту.
11. Документація перевірок виконання вимог із гігієни та безпеки праці (охорони праці та техніки безпеки) уповноваженими державними органами.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Підготувати, затвердити та довести до всіх працівників правила (інструкції, керівництва) з гігієни та безпеки праці, розроблені відповідно до інструкції МОП з гігієни та безпеки праці на лісгосподарських роботах, а також Правила (інструкції, керівництва) з гігієни та безпеки праці під час заготівлі недеревинних лісових ресурсів.

Інструкції з гігієни та безпеки розробляються відповідно до Інструкції МОП з гігієни та безпеки праці на лісгосподарських роботах (http://www.ilo.org/moscow/information-resources/publications/WCMS_312433/lang--ru/index.htm), беручи до уваги «Правила охорони праці для працівників лісового господарства та лісової промисловості» (2005 р.), а також відповідні галузеві інструкції. В них мають бути зазначені відповідно до вимог МОП (*перелік невичерпний, він доповнюється відповідно до специфіки підприємства*):

- передмова (сфера застосування, означення термінів);
- загальні принципи з політики гігієни та безпеки праці;
- нормативна база з питань гігієни та безпеки праці;
- основні обов'язки на управлінському та виробничому рівнях підприємства;
- організація безпеки і охорони праці на рівні підприємства, зокрема розподіл відповідальності;
- загальні вимоги до працівників, зокрема кваліфікація та вимоги до навчання та підвищення кваліфікації;
- вимоги з безпеки, що пред'являють до робочих місць, інструментів, машин і небезпечних хімічних речовин, робочого одягу та засобів індивідуального захисту;
- організація першої допомоги і охорони праці;
- організація побутових умов для працівників під час виконання професійних завдань;
- вимоги до звітності, ведення записів та розслідування виробничих нещасних випадків і професійних захворювань;
- організація гігієни та безпеки праці під час планування та проведення лісозаготівельних та інших робіт у лісовому господарстві.

Для підприємств, де є забруднені радіонуклідами території, обов'язково включають правила перебування/проведення робіт на забруднених територіях.

Оскільки працівники, зайняті в лісовій галузі, часто працюють невеликими групами у віддалених один від одного місцях, дуже важливо щоб кожен із них пройшов підготовку з надання первинної медичної допомоги. Це навчання має включати, як мінімум, методи обробки відкритих ран і реанімації. Навчання з надання первинної допомоги має повторюватися через регулярні проміжки часу для підтримки знань і навичок. На будь-яких робочих місцях мають бути в наявності набори первинної допомоги. Всі працівники мають знати місце розташування засобів первинної допомоги.

На кожному робочому місці має бути транспорт і засоби зв'язку зі службами порятунку в разі надзвичайної ситуації. Ті, хто працюють в ізольованих місцях, мають бути забезпечені надійними

засобами зв'язку. Протягом робочого дня необхідні регулярні контакти з ними, зокрема, в кінці робочого дня. Якщо контакт, встановлений графіком, не здійснено, мають бути негайно вжиті заходи з пошуку та (в разі потреби) рятування таких працівників.

2. Розробити та затвердити процедуру здійснення внутрішнього контролю дотримання правил із гігієни та безпеки праці. Процедура має містити, серед іншого:
 - загальні положення (мета процедури, посилання на відповідне законодавство, коло осіб, відповідальних за її виконання тощо);
 - права і обов'язки працівників;
 - порядок здійснення внутрішнього контролю дотримання правил із гігієни та безпеки праці, а також оцінки результатів здійснення передбачених процедурою заходів;
 - порядок розгляду скарг та проведення внутрішніх розслідувань.
3. Документація внутрішнього контролю дотримання правил із гігієни та безпеки праці (акти перевірки, протоколи засідань, приписи та звіти відповідальної особи).
4. Записи порушень інструкцій з гігієни та безпеки праці (накази, які фіксують види порушень, їх кількість, втрати робочого часу, та містять приписи щодо їх усунення).
5. Узагальнена статистична інформація щодо частоти та серйозності нещасних випадків на підприємстві з урахуванням підрядників та загалом у лісовій галузі країни.
6. Аналіз статистичної інформації щодо частоти і серйозності нещасних випадків на підприємстві та у його підрядників порівняно із середніми значеннями у лісовій галузі країни (витяги з протоколів засідань, які свідчать про обговорення цих питань).

Процеси, що аналізують:

- виконання лісогосподарських робіт відповідно до Інструкції МОП з гігієни та безпеки праці;
- внутрішній контроль дотримання правил із гігієни та безпеки праці;
- забезпечення працівників персональним захисним одягом та засобами індивідуального захисту та їх використання на практиці;
- документування з питань гігієни та безпеки праці, включно із записами частоти нещасних випадків і зумовленими ними втратами часу;
- аналізу, перегляду та доведення до працівників вимог із гігієни та безпеки праці за умови значних порушень або нещасних випадків;
- проведення робіт на територіях, забруднених радіонуклідами, з обов'язковим радіаційним контролем.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати вимоги з гігієни та безпеки праці на лісогосподарських роботах;
- знати систему внутрішнього контролю дотримання вимог із гігієни та безпеки праці на лісогосподарських роботах;
- мати кваліфікаційні характеристики, які є достатніми для практичного виконання вимог із гігієни та безпеки праці на лісогосподарських роботах;
- мати необхідні компетенції щодо розроблення, документування та аналізу з питань гігієни та безпеки праці на лісогосподарських роботах та відповідного внутрішнього контролю.

Як підтвердити на практиці

Під час виїзду на ділянки лісового фонду необхідно перевірити відповідність ходу робіт вимогам МОП в частині забезпечення гігієни та безпеки праці, включно з питаннями використання персонального захисного одягу та засобів індивідуального захисту.

Мета критерію 2.4 – належне забезпечення працівників заробітною платою.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 2.4 підприємству необхідно:

- забезпечити рівень заробітної плати, що виплачує підприємство, не меншим або таким, що перевищує мінімальні рівні заробітних плат, встановлених згідно з чинним законодавством;
- забезпечити такий рівень заробітної плати, що відповідає або перевищує галузеву угоду, інші визнані угоди про заробітну плату в лісовому секторі; або щомісячні прожиткові мінімуми, якщо вони є вищими за встановлений законом мінімальний рівень заробітної плати;
- забезпечити своєчасність виплат заробітної плати та виплат за контрактами.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Галузева угода.
2. Колективний договір.
3. Розрахунково-платіжна відомість працівника або інші відповідні документи.
4. Звіт із праці (місячний).

Процеси, що аналізують:

- відповідність заробітної плати мініальному рівню заробітної плати, галузевій угоді, іншим визнаним угодам про заробітну плату в лісовому секторі або прожитковому мінімумі;
- своєчасність виплат заробітної плати.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- бути обізнаними з колективним договором та трудовим контрактом в частині оплати праці;
- вимоги щодо умов нарахування та виплати заробітної плати.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації та опитування працівників підприємства підтверджують, що підприємство своєчасно виплачує працівникам заробітну плату, яка відповідає мінімальним рівням заробітної

плати, галузевій угоді, іншим визнаним угодам про заробітну плату в лісовому секторі; або прожитковому мінімуму.

Практичні рекомендації

Бажано до початку аудиту підготувати довідки від відповідних органів про відсутність заборгованості щодо сплати заробітної плати.

Мета критерію 2.5 – забезпечення відповідної професійної підготовки працівників та нагляду за ними задля безпечного та ефективного виконання плану ведення господарства та всіх видів господарської діяльності.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 2.5 підприємству необхідно продемонструвати, що:

- працівники мають належну професійну підготовку та підлягають нагляду для безпечного та ефективного виконання плану ведення господарства та всіх видів господарської діяльності, зокрема і на території, забрудненій радіонуклідами (див. про належні вимоги до підготовки працівників у додатку В, який стосується змісту програм підготовки та підвищення кваліфікації працівників);
- забезпечення належної перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, а також документування з навчання всіх працівників.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Штатний розпис.
2. Характеристика кадрового забезпечення (картки особового обліку, копії дипломів про освіту, посвідчень, що підтверджують необхідну кваліфікацію працівників).
3. Посадові інструкції.
4. Матеріали періодичної атестації/перееатестації працівників.
5. Плани навчання персоналу.
6. Мапа радіаційного забруднення території.
7. Журнал інструктажу з гігієни та безпеки праці.
8. Накази про підвищення кваліфікації.
9. Звіти щодо проходження курсів підвищення кваліфікації.

Процеси, що аналізують:

- планування та організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників;
- організації та контролю відповідності кваліфікаційних характеристик персоналу виконуваним видам робіт;
- документування з питань навчання працівників.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- мати відповідні виконуваним видам робіт кваліфікаційні характеристики з урахуванням вимог FSC національного стандарту.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації та опитування працівників підприємства дають змогу пересвідчитись, що підприємство забезпечує підготовку, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників відповідно до своєї посади та виконуваної роботи й нагляд для безпечного та ефективного виконання плану ведення господарства та всіх видів господарської діяльності.

Практичні рекомендації

Підприємству бажано мати угоду з відповідними установами підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, яка забезпечує належні знання та навички працівників із урахуванням вимог додатку В FSC національного стандарту.

Мета критерію 2.6 – забезпечити наявність механізмів вирішення скарг і забезпечення справедливої компенсації працівникам за втрату або пошкодження майна, за професійні захворювання або виробничі травми, отримані під час роботи на підприємстві.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 2.6 підприємству необхідно:

- розробити процес вирішення спорів шляхом залучення працівників у культурно доречний спосіб та забезпечити його дієвість;
- забезпечувати ідентифікацію та розгляд скарг працівників; їх вирішення;
- вести актуальні записи щодо скарг працівників стосовно втрати або пошкодження майна, професійних захворювань або виробничих травм із урахуванням обов'язкових складових, визначених критерієм;
- здійснювати справедливу компенсацію працівникам за пов'язані з роботою втрату або пошкодження майна, професійні захворювання або виробничі травми.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Документація, яка відображає процес розгляду скарг і вирішення спорів та його результати (Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян).
2. Колективний договір.

Також підприємству слід документувати підтвердження випадків пошкодження або втрати майна, професійних захворювань, виробничих травм. Крім того, необхідною є документація, що показує, як було визначено розмір компенсації, та підтверджує її сплату. Частково ця інформація знаходить відображення у формах державної статистичної звітності, наприклад, звіт про травматизм на виробництві.

Процеси, що аналізують:

- розроблення процедури розгляду скарг та вирішення спорів;
- практичне застосування процедури розгляду скарг та вирішення спорів;
- документування в рамках процесу розгляду скарг та вирішення спорів;
- визначення та надання компенсацій працівникам за пов'язані з роботою втрату або пошкодження майна, професійні захворювання або виробничі травми.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати механізми розгляду скарг і вирішення спорів та користування ними;
- підтримувати в актуальному стані документацію щодо розгляду скарг та вирішення спорів.

Як підтвердити на практиці

Перевірка документації щодо розгляду скарг та вирішення спорів працівників підприємства та їх опитування свідчать, що підприємство має механізми для розгляду скарг і вирішення спорів та здійснює справедливу компенсацію працівникам за втрату або пошкодження майна, за професійні захворювання або виробничі травми, отримані під час роботи на підприємстві.

Практичні рекомендації

Фіксація у колективному договорі процедури розгляду скарг та вирішення спорів підвищуватиме прозорість та дієвість відстоювання працівниками своїх прав та інтересів у будь-яких ситуаціях.

Документація, яку підприємство розроблятиме з питань розгляду скарг та вирішення спорів (типові форми, протоколи тощо), має охоплювати всі складові затверджені процедури, включно із випадками пошкоджень та втрати майна й надання справедливої компенсації.

© Photo by Anastasiya Romanova on Unsplash

Принцип 4.

СТОСУНКИ З ГРОМАДАМИ

Підприємство має сприяти підтриманню або підвищенню соціально-економічного добробуту місцевих громад.

СТОСУНКИ ІЗ ГРОМАДАМИ

Рис. 8. Вимоги принципу 4 FSC національного стандарту у розрізі етапів господарської діяльності підприємства

Вимоги принципу 4 узагальнено на рис. 8 у розрізі етапів господарської діяльності підприємства із виділенням елементів інформування та залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень щодо лісів та лісового господарства.

З-поміж ключових термінів у рамках принципу 4, слід особливо звернути увагу на: місцеві громади (Local communities), залучення (Engagement), звичаєві права (Customary rights), істотний (Significant), справедлива компенсація (Fair compensation), спір значних розмірів (Dispute of substantial magnitude), спір значної тривалості (Dispute of substantial duration).

Слід звернути увагу, що *місцеві громади* належать до категорії сторін, чий інтереси зачеплено діяльністю одиниці господарювання. Проте на них також розповсюджуються і права зацікавлених сторін. Загалом вимоги FSC національного стандарту передбачають більш тісну співпрацю зі сторонами, чий інтереси зачеплено, поряд із зацікавленими сторонами, водночас всі вони здатні вплинути на процес лісової сертифікації. Ідентифікація місцевих громад потребує розуміння територіальної організації регіону діяльності підприємства, наявних та потенційних впливів діяльності підприємства на громади.

Залучення місцевих громад до прийняття рішень щодо лісів та ведення господарства, яке передбачає процес комунікації, консультацій та/або участі відповідно до означення цього терміну, потребує передусім належного інформування місцевих громад щодо відповідних питань. Саме інформування є початковим елементом подальшої ефективної взаємодії підприємства з місцевими громадами шляхом їх залучення до прийняття рішень у культурно прийнятний спосіб.

При цьому підприємства лісового господарства *зобов'язані взаємодіяти із місцевими громадами* та іншими зацікавленими сторонами й тими, чий інтереси зачеплено, *в тих рамках, в яких їхня діяльність зачіпає права цих сторін*. Таким чином, зазначені сторони можуть висловити свої інтереси, пов'язані із діяльністю підприємства, вимагати дотримання їх законних прав, наприклад, на доступ до лісових ресурсів та їх загальне використання, але не можуть вимагати права надання, видозмінення, призупинення або відкликання дозволу на провадження діяльності підприємством.

Стосовно звичаєвих прав, про які згадано у вимогах стандарту в рамках принципу 4, то слід наголосити на адаптації термінів *«звичаєве право»* («customary law») та *«звичаєві права»* («customary rights»), відповідно до яких у сфері лісових відносин в Україні звичаєве право імплементують через застосовне законодавство, наприклад, з огляду на можливості загального використання лісових ресурсів, а звичаєві права є частиною громадянських прав.

Щодо терміну *«істотний»*, який згадують у принципі 4 передусім у контексті впливів господарської діяльності підприємства на місцеві громади, то такий його ступінь може визначатись, зокрема, незворотністю наслідків для системи, наприклад, наслідків для добробуту громад, реалізації їх права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, їх можливостей використання лісових ресурсів тощо. Задля зменшення суб'єктивізму, слід чітко у відповідній процедурі окреслити підходи до оцінювання ступеня соціальних, екологічних та економічних впливів господарських заходів на місцеві громади, що дозволить, зважаючи на вимогу залучення до цього процесу місцевих громад, попередити можливі конфліктні ситуації.

Мета критерію 4.1 – забезпечити систему виявлення місцевих громад, які проживають на території господарювання, а також встановлення їхніх прав на землеволодіння, на доступ та використання лісових ресурсів, їхніх звичаєвих та законних прав і обов'язків, застосовних у межах території підприємства.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 4.1 підприємство має:

- 1) визначити місцеві громади в межах одиниці господарювання, а також тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю підприємства;
- 2) шляхом залучення у культурно доречний спосіб місцевих громад задокументувати та/або закартувати їх законні та звичаєві права землеволодіння, на доступ до лісових ресурсів і послуг екосистем та користування ними; законні та звичаєві права й обов'язки, що застосовують, а також докази їх підтримки; території, права на які є предметом спорів між місцевими громадами, державними структурами та/або ін.; засоби, за допомогою яких законні та звичаєві права, та права, які є предметом спорів, розглядає підприємство; прагнення та цілі місцевих громад, пов'язані із господарською діяльністю підприємства.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян та інша документація, яка відображає хід розгляду скарг та їх результати.
2. Лісовпорядкувальний проект (Проект організації і розвитку лісового господарства).

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Оформити список визначених місцевих громад і тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю.
2. Документально оформити результати комунікації, консультації із місцевими громадами і тими з них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю (надати документальне підтвердження залучення з питань, відображених у вимогах критерію); наприклад, оформити протокол громадського слухання, зборів тощо, попередньо забезпечивши належне інформування місцевих громад із питань, відображених у критерії 4.1.
3. Документально оформити та/або закартувати законні та звичаєві права місцевих громад й обов'язки, що їх застосовують, та докази їх підтримки, а також території, права на які є предметом спорів між місцевими громадами, державними структурами та/або ін.; прагнення та цілі місцевих громад, пов'язані із господарською діяльністю підприємства.
4. Документально оформити механізм, включно із засобами, за допомогою яких законні та звичаєві права, та права, які є предметом спорів, розглядає підприємство. Такий механізм може бути відображено в рамках процедури вирішення спорів та процедури залучення зацікавлених сторін.

Процеси, що аналізують:

- виявлення зацікавлених сторін та тих, чиї інтереси зачеплено, зокрема, місцевих громад;
- залучення місцевих громад і тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю, зокрема, в рамках документування та/або картування їхніх прав та обов'язків, застосовних у межах території підприємства, та доказів їх підтримки;
- розгляд підприємством законних та звичаєвих прав місцевих громад, та прав, які є предметом спорів;
- дотримання підприємством прав місцевих громад і тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю, й відповідно їх урахування в процесі прийняття рішень.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти інформацією про місцеві громади і тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю підприємства (наприклад, розташування, склад, уповноважених представників тощо);
- володіти інформацією про права та обов'язки місцевих громад, що застосовують у межах території підприємства; їх прагнення та цілі, пов'язані із його господарською діяльністю;
- розуміти та вміти пояснити механізм залучення місцевих громад у рамках документування та/або картування їх прав та обов'язків, застосовних у межах території підприємства;
- знати форми та засоби взаємодії із зацікавленими сторонами, зокрема, ті, які застосовують для залучення місцевих громад з питань, відображених у вимогах критерію;
- розуміти та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням прав та обов'язків місцевих громад і тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю.

Як підтвердити на практиці

Опитування місцевих громад і тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю, під час польових візитів у межах одиниці господарювання, підтверджують дотримання підприємством їх законних та звичаєвих прав.

Відвідування об'єктів та територій, щодо яких визначено законні та звичаєві права місцевих громад і тих із них, яких може бути зачеплено господарською діяльністю, за їх належного документування та/або картування, свідчить про відсутність порушення цих прав підприємством.

Мета критерію 4.2 – забезпечити визнання та підтримання підприємством законних і звичаєвих прав місцевих громад щодо контролю господарської діяльності підприємства за потреби захисту власних прав, ресурсів, територій.

Слід звернути увагу, що в контексті критерію 4.2 вимога щодо участі у контролі господарської діяльності не має юридично-правових наслідків, а є передусім більш глибокою формою залучення

громад до прийняття рішень (див. детальніше: Оборська А.Е. Комунальні лісгосподарські підприємства і місцеві громади. Інформаційний довідник ; за ред. А.Е. Оборської, А.С. Жили : довідник. Київ : «ЦП Компрінт», 2017. 110 с.).

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 4.2 підприємство має підтвердити, що:

- 1) місцеві громади шляхом залучення у культурно доречний спосіб своєчасно поінформовано щодо можливості їхнього впливу на господарську діяльність задля захисту своїх прав;
- 2) законні та звичаєві права місцевих громад щодо участі у контролі господарської діяльності підприємство не порушує;
- 3) місцеві громади, за наявності доказів щодо порушення їх законного та звичаєвого права стосовно господарської діяльності підприємства, з метою виправлення ситуації залучають у культурно доречний спосіб та/або використовують механізм вирішення спорів відповідно до критеріїв 1.6 та 4.6;
- 4) до початку господарської діяльності, яка зачіпає права місцевих громад, вони знають про свої права та обов'язки щодо ресурсів, поінформовані стосовно цінності ресурсів, а також щодо поточної і запланованої лісгосподарської діяльності;
- 5) місцеві громади поінформовано щодо комерційної заготівлі НДЛП третіми сторонами в межах території підприємства;
- 6) місцеві громади поінформовано щодо обмежень у заготівлі НДЛП внаслідок радіаційного забруднення територій.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян.
2. Протоколи лісовпорядкувальних нарад.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Оформити короткий звіт про поточну та заплановану лісгосподарську діяльність (на основі відкритої інформації) з метою його подальшого оприлюднення.
2. Документально підтвердити заходи щодо інформування місцевих громад про власні права та обов'язки щодо ресурсів, про цінності ресурсів, про поточну та заплановану лісгосподарську діяльність, комерційну заготівлю НДЛП третіми сторонами на території підприємства та обмеження у заготівлі НДЛП внаслідок радіаційного забруднення територій (зокрема публікації в офіційних друкованих виданнях, на офіційному вебсайті, інформаційних стендах чи іншим способом).
3. Здокументувати процедуру вирішення спорів (відображатиме хід розгляду скарг, вирішення спорів).
4. Надати документальне підтвердження розгляду скарг і вирішення спорів із використанням затвердженої процедури.
5. За наявності порушень прав місцевих громад щодо господарської діяльності представити документи, що містять відповідні докази, зокрема рішення суду.

6. Документально оформити процес залучення місцевих громад до вирішення питань порушення їх прав стосовно господарської діяльності та відповідно заходи, вжиті за його результатами.

Процеси, що аналізують:

- інформування місцевих громад, зокрема щодо можливості їхнього впливу на господарську діяльність задля захисту своїх прав; їхніх прав та обов'язків щодо ресурсів; щодо цінності ресурсів; поточної і запланованої лісогосподарської діяльності; комерційної заготівлі НДЛП третіми сторонами на території підприємства; щодо обмежень у заготівлі НДЛП внаслідок радіаційного забруднення територій;
- розгляду скарг та вирішення спорів;
- дотримання підприємством прав місцевих громад, зокрема тих, які стосуються участі у контролі господарської діяльності, й відповідно їх врахування у процесі прийняття рішень;
- залучення місцевих громад задля виправлення ситуації у випадку наявності доказів порушення їх законних та звичаєвих прав стосовно господарської діяльності підприємства.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти інформацією щодо прав місцевих громад та можливостей їхнього впливу на господарську діяльність задля захисту своїх прав;
- знати питання, стосовно яких має бути забезпечено інформування місцевих громад відповідно до вимог критерію, та засоби для забезпечення такого інформування;
- знати форми та засоби взаємодії із зацікавленими сторонами, які застосовують в рамках процесу залучення місцевих громад із питань, відображених у вимогах критерію;
- розуміти та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням прав місцевих громад, зокрема тих, які стосуються участі у контролі господарської діяльності підприємства;
- розуміти та вміти пояснити механізм вирішення спорів;
- знати та вміти пояснити механізм залучення місцевих громад задля виправлення ситуації у випадку наявності доказів порушення їх законних та звичаєвих прав стосовно господарської діяльності підприємства.

Як підтвердити на практиці

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання, підтверджують дотримання підприємством їхніх прав щодо участі у контролі господарської діяльності.

Відвідування об'єктів та територій, щодо яких визначено законні та звичаєві права місцевих громад, за їх належного документування та/або картування, свідчить про відсутність порушення цих прав підприємством.

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання підтверджує їхнє залучення та/або використання механізму вирішення спорів для виправлення ситуації за наявності доказів порушення їх законних та звичаєвих прав стосовно господарської діяльності підприємства.

Мета критерію 4.3 – надання підприємством місцевим громадам, підрядникам та постачальникам доречних можливостей працевлаштування, навчання та інші послуги.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 4.3 підприємство має підтвердити, що місцеві громади, підрядників та постачальників повідомлено про доречні можливості працевлаштування, навчання та інші послуги, та надано такі можливості.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Штатний розпис.
2. Картки особового обліку працівників.
3. Оголошення про вакансії.
4. Договори з підрядниками та постачальниками.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

документально підтвердити заходи щодо інформування та надання місцевим громадам, підрядникам та постачальникам можливостей працевлаштування, навчання тощо.

Процеси, що аналізують:

- інформування місцевих громад, підрядників та постачальників стосовно можливостей працевлаштування, навчання та інших послуг, які надає підприємство;
- дотримання підприємством прав місцевих громад, підрядників та постачальників на отримання інформації та доречних можливостей щодо працевлаштування, навчання та інших послуг.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати питання, щодо яких має бути забезпечено інформування місцевих громад, підрядників та постачальників відповідно до вимог критерію, та засоби для забезпечення такого інформування;
- знати форми та засоби взаємодії із місцевими громадами, підрядниками та постачальниками з питань, відображених у вимогах критерію;
- знати та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням прав місцевих громад, підрядників та постачальників на отримання інформації та доречних можливостей щодо працевлаштування, навчання та інших послуг.

Як підтвердити на практиці

Опитування місцевих громад, підприємців та постачальників під час польових візитів у межах одиниці господарювання, підтверджують дотримання підприємством їхніх прав щодо належного інформування та отримання прийнятних можливостей із працевлаштування, навчання та інших послуг.

Мета критерію 4.4 – сприяння соціально-економічному розвитку місцевих громад з огляду на здійснювану підприємством додаткову діяльність через культурно доречне залучення цих громад.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 4.4 підприємство має підтвердити, що:

- 1) є визначеними можливості місцевого соціально-економічного розвитку шляхом культурно доречного залучення місцевих громад та інших відповідних організацій;
- 2) перебувають у процесі виконання та/або підтримки проекти та додаткова діяльність підприємства, що сприяє місцевим соціально-економічним вигодам та є пропорційним соціально-економічному впливу господарської діяльності.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

Типові форми документації, статистичної звітності, що застосовують на підприємствах лісового господарства, лише опосередковано дозволяють підтвердити відповідність вимогам критерію, зокрема стратегічний план підприємства, дані фінансово-економічної звітності можуть засвідчити елементи планування та провадження додаткової діяльності підприємства задля сприяння місцевим соціально-економічним вигодам.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Документально підтвердити заходи щодо залучення місцевих громад та інших організацій до визначення можливостей місцевого соціально-економічного розвитку (протоколи, рішення спільних засідань, зборів).
2. Документально підтвердити діяльність задля сприяння місцевим соціально-економічним вигодам, зокрема перелік проведених заходів, що це засвідчують.

Процеси, що аналізують:

- залучення місцевих громад та інших відповідних організацій до визначення підприємством можливостей місцевого соціально-економічного розвитку;
- виконання та/або підтримання підприємством проектів та додаткових видів діяльності задля сприяння місцевим соціально-економічним вигодам.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати можливості місцевого соціально-економічного розвитку;
- знати зміст проєктів та додаткових видів діяльності підприємства, які реалізують задля сприяння місцевим соціально-економічним вигодам;
- знати форми та засоби взаємодії із місцевими громадами, іншим відповідними організаціями задля їхнього залучення з питань, відображених у вимогах критерію;
- знати та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням необхідності сприяння місцевим соціально-економічним вигодам.

Як підтвердити на практиці

Опитування місцевих громад, інших відповідних організацій під час польових візитів у межах одиниці господарювання, підтверджують виконання та/або підтримання підприємством проєктів та додаткової діяльності, які сприяють місцевим соціально-економічним вигодам.

Опитування місцевих громад, інших відповідних організацій під час польових візитів у межах одиниці господарювання підтверджує їхнє залучення до визначення підприємством можливостей місцевого соціально-економічного розвитку.

Відвідування об'єктів, територій, пов'язаних із реалізацією підприємством проєктів та додаткової діяльності, свідчить про їх важливість для сприяння місцевим соціально-економічним вигодам.

Мета критерію 4.5 – здійснення підприємством шляхом залучення місцевих громад заходів щодо визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів власної господарської діяльності на зачеплені громади.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 4.5 підприємство має підтвердити, що:

- 1) шляхом культурно доречного залучення місцевих громад виконують заходи з визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних соціальних, екологічних та економічних впливів господарської діяльності на зачеплені громади.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проєкт.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію:

1. Доцільно задокументувати процедуру з визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних соціальних, екологічних та економічних впливів господарської діяльності на місцеві громади. Вона може бути частиною процедури оцінки впливу на цінності довкілля відповідно до вимог принципу 6 та може містити:
 - порядок дій працівників лісового господарства в рамках визначення, уникнення та пом'якшення негативних впливів господарської діяльності на місцеві громади;
 - вичерпний перелік робіт та заходів у рамках господарської діяльності підприємства, які можуть мати вплив на місцеві громади та потребують оцінювання;
 - виклад типових потенційних впливів на місцеві громади;
 - підхід до оцінювання ступеня впливу господарських заходів на місцеві громади;
 - перелік типових заходів щодо уникнення та пом'якшення негативного впливу господарської діяльності на громади.

Загалом слід зазначити, що стандартом визначено низку вимог, пов'язаних із впливами господарської діяльності підприємства як на місцеві громади, так і на цінності довкілля (див. принцип 6). Такі вимоги стосуються необхідності визначення потенційних впливів господарської діяльності, їх врахування у процесі планування, зокрема, шляхом визначення необхідних витрат на уникнення таких впливів, їх пом'якшення та виправлення. На основі моніторингу має здійснюватись коригування процесу планування та провадження господарської діяльності (рис. 9). Механізм розгляду скарг, вирішення спорів є особливо важливим, якщо такі впливи неможливо уникнути.

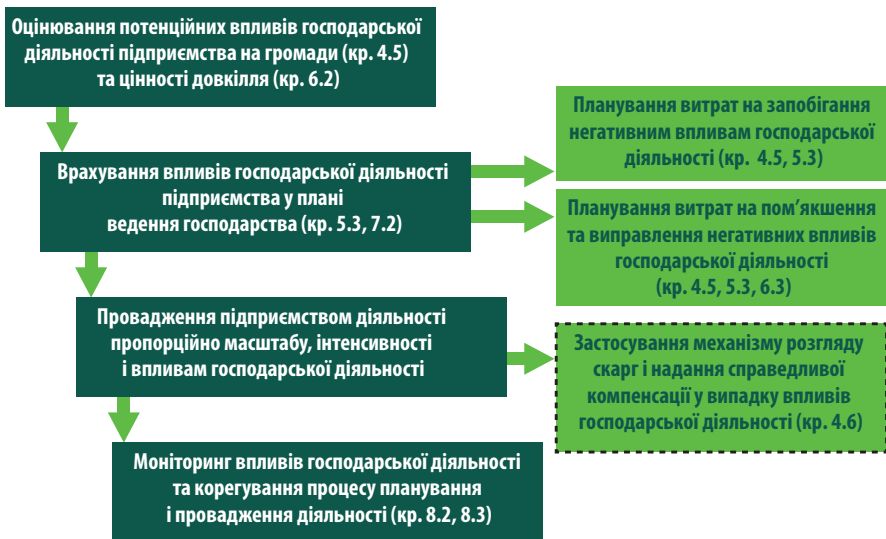

Рис. 9. Впливи господарської діяльності підприємства в системі вимог FSC національного стандарту

2. Документально підтвердити проведення заходів щодо визначення істотних негативних впливів господарської діяльності, їх уникнення та пом'якшення. Наприклад, розробити типові форми для оцінювання впливів господарської діяльності підприємства, а також відобразити заходи щодо їх уникнення та пом'якшення у матеріалах планування та доречній операційній документації, яку використовують у практиці підприємства (наприклад, у карті технологічного процесу розроблення лісосіки).
3. Документально підтвердити залучення місцевих громад до визначення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства та розробки заходів із їх уникнення та пом'якшення.

Процеси, що аналізують:

- визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на місцеві громади;
- залучення місцевих громад у культурно доречний спосіб до визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на такі громади.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати процедуру та порядок своїх дій у рамках визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на місцеві громади;
- розуміти та вміти пояснити із використанням доречної документації стратегічного, тактичного та оперативного характеру практичну реалізацію процедури визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на місцеві громади;
- знати форми та засоби взаємодії із місцевими громадами задля їхнього залучення з питань, відображених у вимогах критерію;
- знати та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням необхідності визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на місцеві громади.

Як підтвердити на практиці

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання, підтверджують здійснення підприємством заходів щодо визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на громади.

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання підтверджує їхнє залучення до визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на громади.

Відвідування об'єктів та територій у межах одиниці господарювання за наявності відповідної документації стратегічного, тактичного та оперативного характеру підтверджує відсутність істотних негативних впливів господарської діяльності підприємства на громади.

Мета критерію 4.6 – розроблення підприємством із залученням місцевих громад та застосування механізмів розгляду скарг, вирішення спорів і надання справедливої компенсації місцевим громадам та окремим особам стосовно впливів господарської діяльності.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 4.6 підприємство має підтвердити, що:

- 1) шляхом залучення місцевих громад у культурно доречний спосіб розроблено доступний для громадськості процес вирішення спорів;
- 2) за наявності скарг, які стосуються впливів господарської діяльності, їх розглядають своєчасно, вони є вирішеними чи перебувають у процесі вирішення;
- 3) актуалізовані записи щодо скарг, які стосуються впливів господарської діяльності, містять низку обов'язкових складових, а саме: кроки, зроблені для розгляду скарг; результати всіх процесів вирішення спорів (враховуючи справедливую компенсацію місцевим громадам і окремим особам), а також невирішені спори, причини зазначеного та кроки надалі щодо їх вирішення;
- 4) діяльність, яка спричинює спори, припиняється на територіях, де існують спори значних розмірів, значної тривалості або ті, які зачіпають істотну кількість інтересів.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Журнал реєстрації звернень громадян, Книга звернень громадян.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Задokumentувати процедуру вирішення спорів.
2. Оформити іншу підтверджувальну документацію щодо розгляду скарг, наявності спорів і вжиті заходи.
3. Оформити документацію, що підтверджує припинення господарської діяльності на територіях на той час, коли існують спори значних розмірів, значної тривалості або такі, які зачіпають істотну кількість інтересів.

Процеси, що аналізують:

- вирішення спорів, розгляду та вирішення скарг і надання справедливої компенсації місцевим громадам та окремим особам, що пов'язано із впливом господарської діяльності підприємства;
- залучення місцевих громад у культурно доречний спосіб до розроблення процесу вирішення спорів;
- документування в рамках процесу розгляду скарг, вирішення спорів, які стосуються впливів господарської діяльності;
- провадження господарської діяльності за наявності спорів, які стосуються її впливів.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати процедуру, порядок своїх дій та обов'язки в рамках механізму вирішення спорів, розгляду скарг і надання справедливої компенсації місцевим громадам та окремим особам, що пов'язано із впливом господарської діяльності підприємства;
- знати форми та засоби взаємодії з місцевими громадами задля їхнього залучення з питань, відображених у вимогах критерію;
- знати та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням механізму вирішення спорів, розгляду скарг, які стосуються впливів господарської діяльності.

Як підтвердити на практиці

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання, підтверджують здійснення підприємством заходів щодо розгляду скарг, вирішення спорів і надання справедливої компенсації місцевим громадам та окремим особам, що пов'язано із впливом господарської діяльності підприємства.

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання підтверджує їхнє залучення до формування механізму вирішення спорів щодо впливів господарської діяльності підприємства та його доступність для громадськості.

Відвідування об'єктів та територій у межах одиниці господарювання за наявності відповідної документації підтверджує припинення господарської діяльності на територіях, стосовно яких існують спори значних розмірів, значної тривалості або ті, які зачіпають істотну кількість інтересів.

Мета критерію 4.7 – визначення підприємством із залученням місцевих громад місць особливого культурного, екологічного та іншого значення, на які ці громади мають законні або звичаєві права, як і заходів щодо ведення господарства та/або охорони таких місць.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 4.7 підприємство має підтвердити, що:

- 1) шляхом залучення місцевих громад у культурно доречний спосіб визначено місця особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення, на які ці громади мають законні або звичаєві права; такі місця визнано підприємством; якщо такі місця мають критичне значення для місцевих громад, задоволення їх законних потреб, то слід розглянути можливість їх віднесення до відповідної категорії ОЦЗ (ймовірно ОЦЗ 5);
- 2) заходи щодо охорони таких особливих місць є погодженими, задокументованими та їх виконують із залученням місцевих громад у культурно доречний спосіб;
- 3) використовуються інші відповідні засоби за умови, якщо місцеві громади визначають, що фізична ідентифікація таких місць в документах або на картах може загрожувати їх цінності або охороні;

- 4) у разі виявлення місць особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення, господарська діяльність навколо них негайно припиняється доки заходи з їх охорони не будуть погоджені з місцевими громадами і як вимагається законодавством.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Задokumentувати перелік місць особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення для місцевих громад та позначити такі місця на картах.
2. Розробити план та задokumentувати заходи з охорони місць особливого культурного, екологічного, економічного або релігійного значення.
3. Документально підтвердити залучення місцевих громад до визначення місць особливого культурного, екологічного та іншого значення, на які вони мають законні або звичаєві права, а також до заходів щодо ведення господарства та/або охорони таких місць (переписка, протоколи засідань, рішення круглих столів, зборів, результати опитування громадської думки).

Процеси, що аналізують:

- визначення місць особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення, на які місцеві громади мають законні або звичаєві права;
- планування та провадження заходів щодо ведення господарства та/або охорони місць особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення;
- документування заходів щодо ведення господарства та/або охорони місць особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення;
- залучення місцевих громад до визначення місць особливого культурного, екологічного та іншого значення, на які вони мають законні права, а також до заходів щодо ведення господарства та/або охорони таких місць.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти інформацією стосовно визначених місць особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення, на які місцеві громади мають законні або звичаєві права;
- знати порядок своїх дій та обов'язки в рамках визначення місць особливого значення, на які місцеві громади мають законні або звичаєві права, а також провадження заходів щодо ведення господарства та/або охорони таких місць;
- знати форми та засоби взаємодії із місцевими громадами задля їхнього залучення з питань, відображених у вимогах критерію;

- знати та вміти пояснити процес прийняття управлінських та виробничих рішень з урахуванням механізму визначення місць особливого значення, на які місцеві громади мають законні або звичаєві права, та провадження заходів щодо ведення господарства та/або охорони таких місць.

Як підтвердити на практиці

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання, підтверджують здійснення підприємством заходів щодо визначення місць особливого культурного, екологічного, економічного, релігійного або духовного значення, на які місцеві громади мають законні або звичаєві права.

Опитування місцевих громад під час польових візитів у межах одиниці господарювання підтверджує їхнє залучення до визначення місць особливого культурного, екологічного та іншого значення, на які вони мають законні та звичаєві права, а також до заходів щодо ведення господарства та/або охорони таких місць.

Відвідування місць особливого культурного, екологічного та іншого значення, на які місцеві громади мають законні та звичаєві права в межах одиниці господарювання за наявності відповідної планової, операційної та іншої документації підприємства підтверджує доцільність та ефективність заходів щодо ведення господарства та/або охорони таких місць.

Практичні рекомендації

- задля виявлення місцевих громад слід брати до уваги адміністративно-територіальну організацію регіону діяльності підприємства, а також організацію системи місцевого самоврядування, яка охоплює відповідно територіальну громаду, сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; старосту; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення;
- для виявлення місцевих громад, яких може бути зачеплено діяльністю підприємства, варто взяти до уваги результати оцінювання теперішніх і майбутніх впливів господарської діяльності на цінності довкілля (див. інд. 6.2.1);
- для визначення законних та звичаєвих прав й обов'язків місцевих громад, що застосовують, варто брати до уваги лісове законодавство (наприклад, Лісовий кодекс України, де з-поміж іншого визначено права загального використання лісових ресурсів), а також ті акти, які регулюють питання місцевого самоврядування та діяльності об'єднаних територіальних громад;
- для налагодження ефективного процесу залучення виявлених місцевих громад варто, наприклад, на основі опитування, здійснити дослідження їх інтересів, потреб, можливостей, цілей та обрати відповідні способи інформування та форми і засоби консультування та участі цих громад у прийнятті рішень;
- варто використовувати у процесі інформування з питань, відображених у критеріях принципу 4, взаємоузгоджені загальнодоступні джерела інформації (друковані видання,

офіційні вебсайти в мережі Інтернет, соціальні мережі, інформаційні стенди, буклети, місцеві газети, виступи на різноманітних зібраннях тощо), так і належним чином відповідати на отримані запити і звернення місцевих громад як елементу реалізації їх права на доступ до інформації;

- варто використовувати для організації процесу залучення місцевих громад різноманітні взаємоузгоджені форми та засоби консультування, наприклад, ті, що визначені законодавством: у формі публічного громадського обговорення (громадські слухання, збори, зустрічі з громадськістю), електронні консультації, а також вивчення громадської думки (опрацювання звернень, моніторинг коментарів та відгуків);
- підприємству варто визначити категорії інформації, висвітлення яких поряд із тими, що визначені вимогами принципу 4, є важливим для місцевих громад; наприклад, на початку року можна взаємно узгодити із громадами такі категорії інформації, а також форми її подання і періодичність оприлюднення задля забезпечення систематичності інформування стосовно питань, які є актуальними для захисту їхніх інтересів і прав;
- задля створення прийнятних можливостей щодо працевлаштування місцевих громад, варто підтримувати співпрацю із державною службою зайнятості (її відповідним регіональним центром), що сприятиме укомплектуванню вакансій з урахуванням ринку праці регіону діяльності підприємства;
- підтримка учнівських лісництв є одним із напрямів діяльності підприємства лісового господарства в рамках надання місцевим громадам сприятливих можливостей щодо навчання, що також сприятиме професійному самовизначенню, екологічному вихованню та просвіті молоді;
- плануючи заходи щодо сприяння місцевому соціально-економічному розвитку, підприємству слід брати (за наявності) до уваги план соціально-економічного розвитку відповідної територіальної громади, діючи при цьому в рамках визначеного законодавством правового поля; будівництво доріг, необхідних для ведення лісового господарства, благоустрій лісових ділянок для відпочинку, теж є важливими елементами підтримки соціально-економічного добробуту місцевих громад, зважаючи на прямі та непрямі ефекти від таких видів діяльності;
- впливи господарської діяльності на громади доцільно розглядати в рамках різних циклів та складових лісгосподарського виробництва, зокрема лісовідтворення, охорони, збереження, захисту лісів, лісозаготівель.
- для ефективності та зменшення трудомісткості процесу визначення, уникнення та пом'якшення істотних негативних впливів підприємства на громади слід чітко розуміти (та за бажанням оформити документально): порядок дій працівників лісового господарства в рамках цього процесу; перелік робіт та заходів, які можуть мати негативний вплив на громади; перелік типових потенційних впливів господарської діяльності на місцеві громади; підхід до визначення істотності такого впливів; перелік типових заходів щодо уникнення та пом'якшення виявлених істотних впливів на громади.

Принцип 5.

ВИГОДИ ВІД ЛІСІВ

Підприємство має ефективно господарювати з різноманітними продуктами і послугами одиниці господарювання з метою збереження або підвищення тривалої економічної життєздатності та отримання широкого спектра соціальних та екологічних вигод.

Структурно-логічну схему принципу 5 наведено на рис. 10.

Рис. 10. Структурно-логічна схема принципу 5

Ключові терміни в рамках принципу: довготерміновий (Long-term), загальна середня зміна запасу, залучення (Engaging or engagement), зовнішні впливи (Externalities), економічна життєздатність (Economic viability), інтенсивність (Intensity), місцева економіка (місцевий рівень) (Local Economy (Local Level)), найкраща доступна інформація (Best Available Information), недеревинна лісова продукція (НДЛП) (Non-timber forest products (NTFP)), план ведення господарства (Management plan), послуги екосистем (Ecosystem services), рівень лісозаготівель (Timber harvesting level), стратегічний план (Strategic plan), тактичний план (Tactical plan), ціль господарювання (Management objective), FSC-заява (FSC claim).

Місцева економіка (місцевий рівень економіки) – рівень економіки, який охоплює малі і середні підприємства, чия продукція і послуги призначені, як правило, для місцевого споживання. Основна роль місцевої економіки полягає у задоволенні потреб місцевого населення у товарах народного споживання – виробках культурно-побутового призначення, господарського вжитку, виробничого призначення. Підприємства місцевої економіки орієнтуються на використання у виробництві місцевих ресурсів сировини, матеріалів, відходів промислового і сільськогосподарського виробництва. Для лісогосподарського виробництва місцевим рівнем економіки є адміністративні райони розташування його лісового фонду (означення сформоване на основі джерел: 1. Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади. Посібник з основ теорії і практики МЕР ; за ред. Д. Едвард Треллер. Київ, 2014. 124 с. URL: http://www.mled.org.ua/media/docs/LED_Guide_2014_UKR.pdf. 2. Сайт «Місцевий економічний розвиток міст України». URL: <http://www.mled.org.ua/>).

Тактичний план – план дій на відносно короткий період (зазвичай на рік), що сприяють досягненню завдань, визначених у стратегічному плані підприємства. Основні розділи тактичного плану: норми і нормативи; виробництво і реалізація продукції; матеріально-технічне забезпечення виробництва; персонал і оплата праці; витрати виробництва, прибуток і рентабельність; інновації (технічний і організаційний розвиток підприємства); інвестиції та капітальне будівництво; охорона природи і раціональне використання природних ресурсів; соціальний розвиток колективу; фонди спеціального призначення; фінансовий план.

Наведене вище означення сформоване на основі джерел:

1. Ільїн А.І. Планування на підприємстві : підручн. Вид. 2-ге. Мінськ : Нове знання, 2001. 635 с.
2. Планування та прогнозування в умовах ринку : навч. посіб.; за ред. В.Г. Воронкової. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 608 с.
3. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства : підручн. Київ : Скарби, 2002. 336 с.
4. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. Київ : Каравела, 2005. 312 с.

Мета критерію 5.1 – визначення, виробництво або надання можливостей виробництва різноманітних вигод та/або продукції для зміцнення і диверсифікації місцевої економіки.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Підприємство із залученням зацікавлених сторін має сформувати перелік деревинних та недеревинних ресурсів і послуг екосистем, які можуть посилювати та диверсифікувати місцеву економіку.
2. Узгоджені із цілями ведення господарства та визначені продукти і вигоди продукуються підприємством та/або є доступними для виробництва іншими з метою посилення та диверсифікації місцевої економіки.
3. Коли підприємство робить рекламні заяви FSC стосовно послуг екосистем, то йому слід дотримуватися застосовних вимог процедури FSC-PRO-30-006.

Перелік необхідних документів

1. Лісовпорядкувальний проект.

Цей документ є одним із елементів стратегічного плану, але не замінює його, оскільки переважно зосереджений на оцінюванні та плані освоєння сировинних ресурсів підприємства. Інші розділи проекту мають узагальнений характер й інформація з них не може бути використана під час прийняття управлінських рішень.

2. Статут із зазначеними видами господарської діяльності.
3. Звіти про виробництво продукції, виготовленої підприємством із ресурсів лісу.

Підприємство може використати форми державного або відомчого зразка (наприклад: форма № 3-ЛГ, форма № 10-ЛГ). У разі якщо наявні форми не дозволяють відобразити інформацію повною мірою, підприємство може сформувати та затвердити власні форми звітних документів для подання інформації.

Перелік додаткових документів

1. Стратегічний план підприємства із передбаченими видами господарської діяльності, що розвиватимуться чи впроваджуватимуться у визначений часовий проміжок та у перспективі.

Примітка: ознайомитись із сутністю та особливостями стратегічного планування можна з різних джерел, зокрема:

- Карпіщенко О.І., Ілляшенко К.В., Карпіщенко О.О. Стратегічне планування: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2013. 446 с.
- Горелов Д.О., Большенко С.Ф. Стратегія підприємства: навч.-метод. посіб. Харків: Вид-во ХНАДУ, 2010. 133 с.
- Інтернет ресурс: <https://www.anaplan.com/blog/how-to-turn-strategic-planning-into-successful-strategy>.

Стратегічний план лісгоспу може включати такі розділи:

- 1) загальні відомості про підприємство (найменування підприємства, його організаційно-правова форма, юридична та поштова адреса; статутний капітал підприємства, коротка економіко-географічна та історична довідка; основні види діяльності, короткі відомості про персонал підприємства; короткий опис виробничо-економічного і поточного фінансового стану);
- 2) місія та стратегічні цілі підприємства;
- 3) опис і характеристика продукції (вартість, технологічність, рівень якості, оцінка конкурентоспроможності продукції порівняно з аналогічними показниками продукції конкурентів тощо);
- 4) короткий стратегічний аналіз (за необхідності);
- 5) загальна (генеральна) стратегія, тобто стратегія розвитку підприємства, пов'язана з його діяльністю в цілому, зосереджена на використанні усіх його ресурсів та зорієнтована на виконання його головної цілі;
- 6) функціональні (допоміжні) стратегії, що забезпечують реалізацію генеральної стратегії підприємства за окремими напрямками його діяльності:
 - *стратегічний план маркетингу і збуту* (напрямки вдосконалення продукції, стратегія ціноутворення і цінова політика підприємства, планування збуту і руху продукції, планування рекламної діяльності та стимулювання збуту тощо);
 - *стратегічний план з інновацій* (план із розробки і впровадження науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), стратегія створення, освоєння нової продукції і підвищення її якості; стратегія впровадження прогресивної технології, механізації та автоматизації виробництва; стратегія розвитку системи менеджменту і створення корпоративної культури тощо);
 - *стратегічний план з інвестицій* (план із залучення зовнішніх інвестицій за капіталовкладеннями за рахунок власних джерел фінансування тощо);
 - *стратегічний план матеріального забезпечення виробництва* (стратегія матеріального забезпечення виробництва, застосування логістичних систем, пошуку нових постачальників тощо);
 - *стратегічний організаційний план* (стратегія організаційних змін у зв'язку з розвитком підприємства та галузевих змін);
 - *стратегічний інвестиційний план* (інвестиційна стратегія, спрямована на створення і освоєння нових видів продукції, модернізацію і реконструкцію виробництва тощо);
 - *стратегічний соціальний план* (соціальна стратегія з навчання та перепідготовки кадрів, зміни соціально-демографічної структури працівників, поліпшення умов і охорони праці, зміцнення здоров'я працівників, соціально-культурних і житлово-побутових умов працівників та членів їх сімей тощо);
 - *стратегічний екологічний план* (екологічна стратегія щодо раціонального використання природних ресурсів, зниження екологічних збитків тощо);
 - *стратегічний фінансовий план* (визначення джерел фінансування, складання укрупнених фінансових бюджетів, контроль за рухом грошових коштів тощо);
- 7) оцінювання ризиків.
2. Документовані свідчення щодо залучення зацікавлених сторін до обговорення питань, що стосуються визначення переліку ресурсів лісу, можливих до експлуатації, а також питань залучення місцевого бізнесу до лісокористування чи переробки продуктів лісу (протоколи чи інші записи).

Спеціальних вимог до оформлення цих документів немає, але в сукупності вони мають відобразити прозорість і реальність процесу визначення ресурсів лісу, можливих до залучення в економічний обіг.

3. Документовані свідчення внеску підприємства у посилення та диверсифікацію місцевої економіки, зокрема аналітичні матеріали, звітні показники, записи щодо співпраці з місцевим бізнесом.

Спеціальних вимог до оформлення цих документів немає, але в сукупності вони мають відобразити активну участь підприємства у посиленні місцевої економіки.

У випадку наявності рекламних заяв (декларацій) FSC стосовно послуг екосистем має надати:

4. Заяви (декларації) підприємства стосовно послуг екосистем.
5. Свідчення щодо дотримання підприємством вимог, зазначених у FSC-PRO-30-006.

У разі застосування цієї процедури слід користуватися Керівництвом із демонстрації впливу послуг екосистем (FSC-GUI-30-006 V 1-0). Див.: <https://fsc.org/en/document-centre/documents/resource/336>

Процеси, що аналізують

- формування стратегії підприємства щодо комплексної експлуатації ресурсів лісу;
- залучення зацікавлених сторін до тих аспектів діяльності, які стосуються питань визначення переліку ресурсів лісу, придатних для сталої експлуатації з користю для місцевої економіки;
- співпраця підприємства з місцевим бізнесом.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати основні цілі та завдання стратегічного плану підприємства;
- володіти загальною інформацією про ресурси лісу та екосистемні функції, що визначені підприємством у його стратегічних цілях;
- знати послідовність процесу (алгоритм) комунікації із зацікавленими сторонами щодо визначення переліку деревинних та недеревинних ресурсів і послуг екосистем та формування внутрішніх документів підприємства, що враховують результати цієї комунікації.
- вміти комунікувати із зацікавленими сторонами, зокрема місцевим бізнесом.

Як підтвердити на практиці

Спеціального виїзду на ділянки лісового фонду не передбачено. Можливе очне опитування зацікавлених сторін та працівників підприємства від час польового візиту.

Практичні рекомендації

Підприємство має визначити можливі продукти і послуги, що можуть бути вироблені/надані на основі використання ресурсів лісу. Завдяки маркетинговим дослідженням можна надалі зробити висновок про перспективи залучення ресурсів лісу для виробництва/надання визначених продуктів та послуг. Із визначеного списку слід проаналізувати та відобразити у документах, що відносяться до стратегічного плану, які з означених ресурсів лісу можуть бути залучені

до використання у найближчій перспективі, з урахуванням науково-технічного прогресу, кон'юнктури ринку, регіональних умов тощо.

Під час аналізу економічної доцільності залучення до використання ресурсів лісу доцільно врахувати можливості місцевого бізнесу, наприклад щодо збирання, перероблення. Для цього у процес визначення переліку як деревинних, так і недеревинних ресурсів та послуг екосистем, які можна залучити в економічний обіг, доцільно максимально включати представників бізнесу, бо саме вони можуть не тільки запропонувати можливі варіанти використання та перероблення ресурсів, але й розвивати взаємовигідну співпрацю.

Підприємство має визначити періодичність таких досліджень у межах внутрішніх процедур, включаючи процедури, що передбачають питання та кола зацікавлених сторін для консультацій.

Результати зазначених досліджень мають бути задокументовані для подальшого аналізу та прийняття управлінських рішень. Вони можуть бути використані під час планування лісовпорядкування та відображені у відповідних розділах лісовпорядкувального проекту, як складової стратегічного плану підприємства. У такому разі, деякі розділи лісовпорядкувального проекту, наприклад щодо побічного користування, матимуть конкретніший зміст, а реалістичні показники зможуть бути використані у процесі короткострокового планування.

У разі ефективної співпраці із зацікавленими сторонами розширення переліку ресурсів лісу, що використовують, може бути здійснене без значних витрат з боку підприємства. Наприклад, у Карпатському регіоні деякі організації зацікавлені в облаштуванні піших стежок та рекреаційних пунктів у лісі, а тому, за сприяння лісгоспу, підтримують їх в належному стані власними зусиллями. Також, співпраця із туристичними організаціями сприяла розвитку місцевих виробників сувенірів, а, отже, використанню низькосортної деревини та другорядних продуктів лісу для їх виробництва.

Мета критерію 5.2 – забезпечити невиснажливе використання ресурсів лісу, тобто на рівні або нижче рівня, що може постійно підтримуватися.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Визначити можливі обсяги заготівлі деревини, що забезпечують дотримання принципів невиснажливого лісокористування, ґрунтуючись на аналізі поточної найкращої доступної інформації щодо росту та запасів деревини; інвентаризації лісу; швидкості відпаду; підтримки функцій екосистем.
2. Виходячи з аналізу можливого рівня лісозаготівлі, на підприємстві має бути затверджений максимальний щорічний допустимий обсяг заготівлі деревини³, що не перевищує загальну середню зміну запасу⁴.
3. Фактичні річні обсяги заготівлі деревини мають реєструвати та не перевищувати максимальний щорічний обсяг заготівлі деревини, протягом чинного ревізійного лісовпорядкувального періоду.

3 Тобто дозволені обсяги заготівлі деревини від усіх рубок, включаючи обсяги рубок головного користування.

4 Загальну середню зміну запасу визначають відповідно до «Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів» №1267/18562 від 16.12.2010 р.

Зверніть увагу, що стандарт передбачає виключення щодо п.3. у випадках великомасштабних природних пошкоджень, які неможливо компенсувати в межах затвердженого максимального допустимого обсягу заготівлі на чинний ревізійний період, а тому перевищення обсягів деревини має бути компенсоване у наступному ревізійному періоді.

4. Підприємство має визначити обсяги можливої заготівлі недеревинної лісової продукції та надання комерційних послуг з урахуванням найкращої доступної інформації, навіть якщо воно не здійснює цей напрям діяльності.
5. Під час збору недеревинної лісової продукції та комерційних послуг її заготівлі, що відбувається під контролем підприємства, має бути забезпечено рівень невиснажливого лісокористування.

Перелік необхідних документів

1. Лісовпорядкувальний проект і матеріали базового та безперервного лісовпорядкування.
2. Матеріали санітарних та лісопатологічних обстежень.
3. Показник загальної середньої зміни запасу.
4. Обсяги заготівлі деревини, затверджені у встановленому законодавством порядку.
5. Звітні дані про обсяги рубок за визначеними періодами, зокрема річні звіти підприємства щодо обсягів лісозаготівель за видами рубок.
6. Ліміти на заготівлю недеревинних лісових ресурсів.
7. Найкраща доступна інформація щодо продуктивності недеревинних лісових ресурсів.
8. Записи та звіти підприємства щодо заготівлі недеревинної лісової продукції та наданих послуг.
9. Журнал видачі лісових квитків.
10. Акти огляду місць заготівлі деревини та недеревинної лісової продукції, зокрема зведена відомість цих актів.

Перелік додаткових документів

1. Інструкції та інші нормативні документи щодо заготівлі недеревинної лісової продукції. Інструкції (процедури) мають містити:
 - Загальні положення (мають бути означені мета інструкції, недеревинні ресурси (НДЛП), яких вона стосується, поширення дії інструкції).
 - Описання технології експлуатації визначених ресурсів НДЛП, що допускаються підприємством (цей розділ має відповідати «Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України») (див. індикатор 10.11.6).
 - Коло відповідальних осіб, що залучаються до управління процесом заготівлі НДЛП, включаючи контроль за дотриманням сторонніми організаціями вимог підприємства щодо експлуатації НДЛП.
 - Методику визначення наявних запасів та обсягів НДЛП, можливих до експлуатації, враховуючи методики лісовпорядкувальних, науково-дослідних установ.
 - Встановлені та затверджені ліміти заготівлі НДЛП.
 - Визначену методику обліку (реєстрації) обсягів заготівлі (експлуатації) НДЛП, включаючи форми обліку та звітності.
2. Зведена відомість лісових ділянок, призначених для збирання недеревинної лісової продукції.

Процеси, що аналізують:

- забезпечення обліку приросту та запасів деревини і недеревинної продукції;
- визначення та затвердження можливих обсягів лісокористування, включаючи щорічні обсяги заготівлі деревини та ліміти на заготівлю недеревинної лісової продукції;
- реєстрація фактичних обсягів заготівель деревинної та недеревинної продукції;
- аналіз відповідності фактичних рівнів заготівель деревинної та недеревинної продукції до максимальних допустимих обсягів заготівлі.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати характеристики показників та рівнів невиснажливості лісокористування;
- знати та вміти обґрунтувати призначення санітарних рубок та інших рубок;
- пояснити та продемонструвати порядок коригування обсягів лісокористування.

Як підтвердити на практиці

Підприємство має продемонструвати затвержені показники максимально можливих обсягів заготівлі деревини й інших ресурсів лісу та порядок контролю за дотриманням рівня заготівлі, що не перевищує встановленого рівня невиснажливості (показника загальної середньої зміни запасу для деревини та лімітів для недеревинних ресурсів лісу).

Під час польового візиту на ділянки лісового фонду слід надати матеріали відводу, технологічні карти та іншу документацію підприємства для здійснення аналізу достовірності інформації, відображеної у матеріалах відводу, технологічних картах та іншій документації підприємства.

Можливе очне опитування зацікавлених сторін та працівників підприємства від час польового візиту.

Практичні рекомендації

Коригування обсягів заготівлі деревини з урахуванням індикатора 5.2.3 мають здійснювати як щорічно, відповідно до вимог законодавства (зокрема, Санітарних правил в лісах України, Правил поліпшення якісного складу лісів,), так і на наступний ревізійний період.

Підприємство повинно мати сформований порядок дій для коригування обсягів головного користування з урахуванням обсягів заготівлі деревини під час проведення суцільних та вибіркового санітарних рубок.

Підприємство має сформувати механізм контролю за збором лісових ресурсів у рамках загального користування, який би передбачав контроль не тільки за обсягами, але й способами заготівлі, що не завдають шкоди лісу.

Мета критерію 5.3 – забезпечити ідентифікацію позитивних та негативних зовнішніх впливів у господарській діяльності підприємства та їх врахування у своїх планових документах.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Підприємство має ідентифікувати потенційні та фактичні негативні та позитивні соціальні й екологічні впливи господарської діяльності відповідно до вимог принципів 4 та 6.
2. Підприємство має визначити кількісно витрати, пов'язані із запобіганням негативним впливам, їх пом'якшення чи компенсацію за них.
3. Задokumentувати визначені витрати у плані ведення господарства.
4. Врахувати у плані ведення господарства вигоди від позитивних соціальних та екологічних впливів господарської діяльності. *Загалом підприємству необхідно прагнути визначити позитивні впливи у кількісних величинах, щоб мати можливість їх врахування у його фінансово-економічних показниках.*

Перелік необхідних документів

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Виробничо-фінансовий план як елемент тактичного планування та аналітична частина до нього (див. додатковий докум. № 2 нижче).

Перелік додаткових документів

1. Стратегічний план підприємства.

У стратегічному плані мають бути описані, проаналізовані кількісно (за можливості) позитивні та негативні впливи господарської діяльності підприємства.

2. Аналітична записка до виробничо-фінансового плану.

Особливих вимог до оформлення цього документу немає, але вона має пов'язувати розділи тактичного плану підприємства з описанням того, на досягнення яких цілей стратегічного плану спрямовані заходи, передбачені у виробничо-фінансовому плані.

3. Аналітичні матеріали щодо оцінювання соціальних та екологічних впливів, зокрема матеріали власних чи сторонніх досліджень, інтерпретації результатів моніторингу тощо).

Особливих вимог до оформлення цих документів немає, але у сукупності вони мають дати чітку оцінку як соціальним так і екологічним впливам підприємства у визначені періоди.

Процеси, що аналізують:

- ідентифікація впливів господарської діяльності підприємства;
- визначення витрат на запобігання, пом'якшення чи компенсацію впливів.

- планування ведення лісового господарства з урахуванням зовнішніх впливів діяльності підприємства, зокрема з урахуванням результатів моніторингу, що передбачений у кр. 8.2 FSC національного стандарту.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти інформацією про зовнішні впливи діяльності підприємства як позитивні, так і негативні, зокрема про те, як вони враховані у планах підприємства;
- пояснити методику збору і аналізу інформації про зовнішні впливи діяльності підприємства та визначення витрат на їх запобігання, пом'якшення чи компенсацію.

Як підтвердити на практиці

Підприємство має продемонструвати аналітичні матеріали щодо оцінювання впливів та планові документи, у яких вони враховані.

Під час польового візиту на ділянки лісового фонду здійснюють аналіз достовірності інформації щодо визначених впливів, що відображено у матеріалах відводу, технологічних картах та іншій документації підприємства. Можливе очне опитування зацікавлених сторін та працівників підприємства від час польового візиту.

Практичні рекомендації

Підприємству слід уникати формального оцінювання різного типу впливів, оскільки це не має цінності для прийняття господарських рішень і унеможлиблює врахування їх у планових документах. Зокрема, оцінювання соціальних впливів (див. інд. критерію 4.5 стандарту) не повинно обмежувалась тільки розрахунком обсягів податків до бюджету, обсягами забезпечення паливною деревиною місцевих громад та кількістю створених робочих місць. Оцінювання потенційних екологічних впливів (див. інд. 6.2.1 стандарту) щодо лісових ділянок не повинно мати однотипного та формального характеру без врахування їхніх особливостей та часу проведення господарських заходів. Підприємству слід залучати до оцінювання впливів тільки компетентний персонал, який у змозі здійснити об'єктивне оцінювання того чи іншого впливу.

Заходи щодо запобігання негативних впливів мають бути чітко зазначені у стратегічному плані та деталізовані у пояснювальній записці до тактичного (виробничо-фінансового) плану підприємства. Конкретні заходи щодо запобігання впливам мають бути відображені у документах оперативного-виробничого планування. Наприклад, перед складанням технологічних карт слід проводити обстеження для кожної ділянки для визначення потенційних екологічних негативних впливів запланованих господарських заходів, включаючи вплив на ґрунт, водні об'єкти, на дерева, що плануються для залишення на ділянці, на тваринний світ, на біотопи, біогеоценози. Результати таких обстежень слід фіксувати до і після господарських заходів у відповідному документі, що може бути додатком до технологічної карти.

Мета критерію 5.4 – забезпечити прийняття активної та належної участі у економічному розвитку місцевої економіки

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Сформувати свою політику закупівель таким чином, щоб надавати пріоритет використанню місцевих товарів, послуг та переробних потужностей, якщо за ціною, якістю та іншими характеристиками вони є еквівалентними до інших варіантів.
2. Актуалізувати перелік фактичних споживачів продукції (послуг) підприємства.
3. Провести консультації з представниками місцевих зацікавлених сторін:
 - щодо наявності програм чи ініціатив регіонального розвитку та можливої його участі у їхньому впровадженні;
 - щодо визначення заходів, що можуть бути застосовані підприємством для стимулювання розвитку виробництва товарів і послуг іншими суб'єктами економіки, що створюють додану вартість на місцевому рівні;
 - щодо можливості переробки відходів підприємства місцевими учасниками економіки.
4. Запланувати відповідні заходи, що спрямовані на стимулювання місцевої економіки.
5. Визначити та запланувати заходи щодо зменшення ліквідних відходів під час заготівлі деревинної та недеревинної лісової продукції для збільшення виходу основної продукції.

Перелік необхідних документів

1. Лісовпорядкувальний проект.

Перелік додаткових документів

1. Стратегічний план підприємства.

У стратегічному плані мають бути передбачені заходи підприємства щодо орієнтації підприємства на переробку продукції чи надання послуг на місцевому рівні.

2. Перелік споживачів продукції підприємства.

Спеціальних вимог до оформлення цього документу немає, але він повинен відображати, принаймні, актуальну контактну інформацію найбільших споживачів підприємства на поточний рік.

3. Перелік підрядних організацій.

Спеціальних вимог до оформлення цього документу немає, але він повинен відображати, принаймні, актуальну контактну інформацію усіх підрядних організацій на поточний рік.

4. Контракти (угоди) з представниками місцевого бізнесу.
5. Свідчення про участь підприємства у регіональних програмах та ініціативах щодо сприяння розвитку місцевої економіки.

Спеціальних вимог до оформлення цих документів немає, але в сукупності вони мають продемонструвати активну участь підприємства у посиленні місцевої економіки.

Процеси, що аналізують:

- закупівля продуктів (послуг) з урахуванням сформованої політики закупівель;
- розвиток переробних потужностей для створення доданої вартості на місцевому рівні;
- прийняття рішень щодо управління відходами власного виробництва;
- комунікація із зацікавленими сторонами, включаючи місцеві громади, представників місцевих органів влади та місцевого підприємства з питань розвитку місцевої економіки.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти інформацією про асортимент продукції, що виробляє підприємство, та покупців цієї продукції;
- знати порядок дій підприємства під час здійснення закупівель продукції чи послуг;
- знати, які заходи підприємство застосовує для стимулювання розвитку місцевої економіки.

Як підтвердити на практиці

Спілкування із представниками підрядних організацій та представниками місцевого бізнесу має підтвердити політику підприємства щодо надання переваг місцевим представникам бізнесу під час планування співпраці.

Спілкування із представниками місцевих громад, місцевої влади та іншими зацікавленими сторонами має показати проактивну позицію підприємства щодо розвитку місцевої економіки в частині політики закупівель, розвитку переробних потужностей.

Практичні рекомендації

Підприємству слід запровадити внутрішню політику, яка передбачає залучення місцевих підрядників для виконання л/г робіт та послуг, не створюючи при цьому дискримінаційних умов. Наприклад, у тендерних процедурах можна передбачити нецінові критерії до претендентів до виконання робіт та надання послуг. Слід врахувати, що місцеві підрядники зазвичай мають конкурентні переваги, зокрема у тому, що для них простіше забезпечити побутові умови (наприклад, їм не потрібно винаймати житло), та належний рівень медичного забезпечення (комунікація через місцевих сімейних лікарів).

Детальніше про шляхи розвитку місцевої економіки див.: <http://www.mled.org.ua/>.

Для розвитку місцевої економіки підприємству слід, наприклад, визначити перелік та потенційні обсяги для заготівлі лікарської сировини. Відповідно, зібрана інформація буде корисна для підприємців, що бажають розвивати цей напрям бізнесу.

Підприємство може сприяти діяльності місцевого бізнесу з виробництва щепи шляхом надання оперативної інформації про планові та фактичні об'єми порубкових залишків на ділянках лісу.

Відображення цих напрямів у стратегічному плануванні підприємства є підґрунтям для прийняття рішень місцевим бізнесом.

Підприємство не має допускати вживання категорії «неліквідних дерев» у матеріалах відводу та іншій документації, зважаючи на відсутність такої категорії у галузевих нормативних документах. Слід вести контроль за обсягами неліквідної деревини, у тому числі мертвої деревини, та вірно її ідентифікувати у матеріалах обліку та звітності, не допускаючи підміни визначених законодавством категорій деревини.

Підприємство має правильно ідентифікувати відходи та визначити напрями їхнього подальшого використання чи утилізації. Наприклад, недоцільним, з економічного погляду, є спалювання порубкових решток на лісосіках при тому, що місцевий бізнес проявляє готовність їх переробки.

Мета критерію 5.5 – забезпечити довготермінову економічну стійкість господарської діяльності підприємства.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Передбачати та виділяти кошти, достатні для виконання плану ведення господарства, щоб відповідати вимогам цього стандарту.
2. Здійснювати передбачені у плані ведення господарства витрати та інвестиції, щоб відповідати вимогам цього стандарту в контексті соціально-економічної та екологічної складової та забезпечувати довготермінову економічну життєздатність.

Перелік необхідних документів

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Виробничо-фінансовий план.

З формою виробничо-фінансового плану має бути аналітична частина, що відображає зміст тактичного плану підприємства. У документі має бути передбачено кошти для втілення заходів, що сприяють досягненню поставлених стратегічних цілей.

3. Звіт про виконання плану з л/г за попередній рік.

До звіту має бути прикладена аналітична записка (див. документ нижче).

4. Фінансова звітність підприємства.
5. Матеріали перевірок фінансових контрольних органів.

Перелік додаткових документів

1. Стратегічний план підприємства.

У стратегічному плані мають бути передбачені інвестиції, необхідні для досягнення поставлених стратегічних цілей.

2. Аналітична записка до Звіту про виконання плану з л/г за попередній рік із зазначенням стану виконання запланованих витрат за попередній період, поясненням причин відхилень.

Процеси, що аналізують:

- планування витрат та інвестицій;
- фінансування плану ведення господарства;
- аналіз інформації про результати економічної діяльності підприємства;
- прийняття управлінських рішень щодо підтримання економічної життєздатності підприємства, зокрема щодо перспективних напрямів фінансування ведення господарства.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти інформацією про фінансово-економічні показники підприємства та стан виконання планових показників;
- знати очікуваний ефект від впровадження ключових стратегічних інвестицій підприємства;
- володіти інформацією про основні витрати та інвестиції за минулі періоди та їхню ефективність.

Як підтвердити на практиці

Під час аудиту може бути здійснений польовий контроль об'єктів витрат та інвестицій. Наприклад, під час відвідування об'єктів інфраструктури, рекреаційних об'єктів тощо здійснюють оцінювання результативності інвестицій. Можливе очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Підприємство повинно бути в змозі продемонструвати стратегічні плани з поетапним втіленням проєктів та економічними розрахунками їх ефективності. Наприклад, якщо підприємство демонструє результати втілення плану, то це має бути з демонстрацією виконання плану за етапами (роками) та з демонстрацією запланованих і фактичних витрат на його втілення, а також із розрахунками економічної ефективності цього проєкту.

Принцип 6.

ЦІННОСТІ ДОВКІЛЛЯ ТА ВПЛИВИ

Підприємство має підтримувати, зберігати та/або відновлювати послуги екосистем та цінності довкілля одиниці господарювання, а також має уникати негативних впливів на довкілля, виправляти або пом'якшувати такі впливи.

Структурно-логічну схему принципу 6 наведено на рис. 11.

Ключові терміни в рамках принципу: цінності довкілля (Environmental values), послуги екосистем (Ecosystem services), найкраща доступна інформація (Best Available Information), господарська діяльність (Management activity), оцінювання впливу на довкілля (Environmental Impact Assessment), масштаб (Scale), інтенсивність (Intensity), ризик (Risk), високий ризик [негативного впливу на довкілля] (High Risk), збереження (Conservation), відновлення (Restoration), зони збереження (Conservation zones), охоронювані території (Protection areas), сполученість (Connectivity), рідкісні види (Rare species), види, що перебувають під загрозою (Threatened species), оселище (Habitat), коригувальні дії (Corrective actions), деревостан (Stand), ландшафт (Landscape), репрезентативна ділянка (Representative Sample Area), аборигенна екосистема (Native ecosystem), рослинні угруповання (Plant communities), деградація (Degradation), цикл відновлення лісу (Forest regeneration cycle), природний ліс (Natural forest), плантація (Plantation), літопис природи (Nature chronicles).

Мета критерію 6.1 – забезпечити систему відстежування наявності цінностей довкілля та їх оцінювання на території підприємства і пов'язаних суміжних територіях, яку реалізують відповідно до масштабу й інтенсивності лісгосподарських заходів, а також унікальності природних ресурсів та належним чином інтегрують в систему ведення господарства. В таке оцінювання включають як впливи, що відбуваються на ландшафтному рівні, так і впливи на місцях.

Означення цінностей довкілля вказано у глосарії FSC національного стандарту, воно охоплює комплекс елементів біофізичного середовища та середовища проживання людини – функції екосистем (наприклад, регулювання повеней, деонування вуглецю тощо), біологічне різноманіття (напр., рідкісні види та ті, що перебувають під загрозою; популяції на краю ареалу тощо), водні ресурси (напр., водотоки, узбережні зони тощо), ґрунти (напр., малопотужні, легкоерозійні тощо), ландшафтні цінності (напр., рекреаційна, естетична тощо), і таке інше.

Під оцінюванням цінностей довкілля слід розуміти передусім визначення уразливості, чутливості окремих їх елементів, які є на території підприємства, до впливів його господарської діяльності, а також оцінювання рідкісності цих елементів та їх важливості для суспільства. Загалом вибір критеріїв для оцінювання цінностей довкілля слід здійснювати відповідно до конкретного елементу таких цінностей. Наприклад, оцінюючи ґрунтові ресурси як цінність довкілля, маємо визначити, наскільки ґрунти на ділянках підприємства можуть бути вразливими до запланованої там лісозаготівельної діяльності, а також наскільки вони є чутливими до впливу заходів, які провадять на суміжних ділянках. Або, якщо йдеться про осередки рідкісних видів та тих, що перебувають під загрозою, то слід оцінити загрози для їх нормального існування та розвитку тощо.

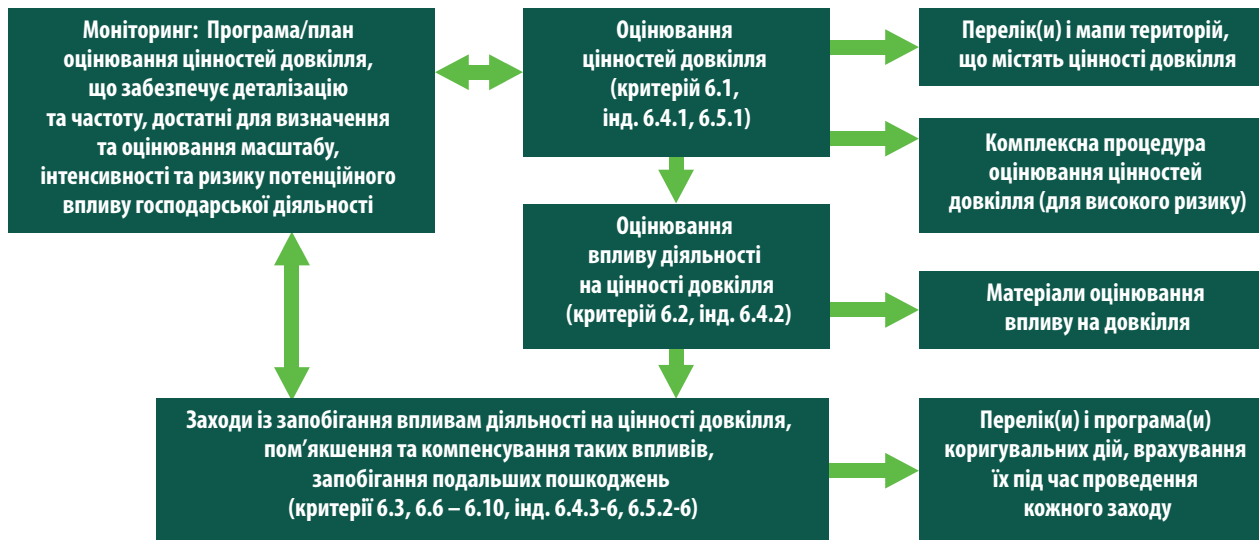

Рис. 11. Структурно-логічна схема принципу 6

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має показати, що:

1. Для виявлення цінностей довкілля в межах одиниці господарювання, а там, де її господарська діяльність може впливати, і поза цими межами, використовують найкращу доступну інформацію.
2. Оцінювання цінностей довкілля провадять на рівні деталізації та з частотою, достатніми для виконання критеріїв 6.2, 6.3 і Принципу 8.
3. На підприємствах із високим ризиком розроблено задокументовану комплексну процедуру оцінювання цінностей довкілля, яка містить перелік усіх елементів, зазначених в індикаторі 6.1.2.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Матеріали лісовпорядкування.
3. Положення (паспорти) та охоронні зобов'язання для об'єктів ПЗФ, розташованих на одиниці господарювання.
4. Літописи природи природоохоронних установ, землі які межують з територією або/і розташовані на одиниці господарювання без вилучення у постійного користувача (НПП, біосферних та природних заповідників тощо).
5. Таксаційні матеріали.

Додатково потрібні

6. Узагальнені матеріали (можливо, матриця) із відображенням цінності лісових ділянок у розрізі відповідних категорій (біорізноманіття, ґрунтові ресурси та ін.). Просторовий масштаб виявлення цінностей (виділ, квартал) має бути обґрунтований підприємством і достатній для подальшого оцінювання впливів господарської діяльності, ризиків для цінностей довкілля та інших вимог, зазначених у інд. 6.1.2.
7. Перелік регіональних рідкісних видів та тих, що перебувають під загрозою (де застосовно).
8. Картографічні матеріали з нанесеними територіями, на яких виявлено цінності довкілля (ОЦЗ, зокрема об'єкти ПЗФ, Смарагдової мережі, праліси тощо, а також репрезентативні ділянки лісу, осередки рідкісних видів та тих, що перебувають під загрозою тощо).
9. Карти з нанесеними територіями, придатними для заготівлі НДЛП, на яких виявлено цінності довкілля.
10. Комплексна процедура оцінювання цінностей довкілля (де застосовно) – наказ, інструкція тощо. Процедура має містити, серед іншого:
 1. Загальні положення (мета та завдання процедури, коло відповідальних осіб та осіб, що можуть залучатися до оцінювання тощо).
 2. Базовий перелік джерел інформації для визначення та оцінювання цінностей довкілля.
 3. Стислий опис методик визначення цінностей довкілля та їх оцінювання за різними критеріями.
 4. Типовий опис цінностей довкілля, які потенційно можуть бути на території підприємства, а також господарських заходів, здатних порушити такі цінності.

5. Рівні деталізації та частоти оцінювання, які є достатніми для визначення, оцінки та запобігання негативним потенційним впливам господарської діяльності на цінності довкілля (кр. 6.2, 6.3), а також моніторингу впливів господарської діяльності (пр. 8.)
6. Інші елементи за необхідності.
11. Перелік джерел інформації про цінності довкілля; надати копії запитів до них і відповідей, журнали кореспонденції – для підтвердження використання найкращої доступної інформації (наприклад, про наявність видів ЧКУ, рідкісних екосистем, ландшафтних цінностей тощо).
12. Матеріали оцінювання цінностей довкілля, наприклад, переліки виявлених цінностей, їх характеристика, результати польових обстежень тощо.

Процеси, що аналізують:

- визначення й оцінювання цінностей довкілля на території підприємства та пов'язаних суміжних територіях і його системність.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати і розуміти, що таке цінності довкілля та як їх визначати;
- знати і розуміти, як оцінити цінності довкілля.

Як підтвердити на практиці

Не передбачено окремого виїзду на ділянки лісового фонду, верифікацію провадять у процесі оцінювання за критеріями 6.2, 6.3 та принципом 8.

Практичні рекомендації

Деяка інформація про цінності довкілля є у «Проекті організації та розвитку лісового господарства», однак вона недостатня, тому необхідним є збір додаткових даних із інших джерел. Підприємство має проактивно виявляти цінності довкілля, у тому числі із залученням місцевих та регіональних експертів як невід'ємної складової найкращої доступної інформації.

На територіях, на яких не передбачено проведення господарських заходів, достатнім буде регулярний збір інформації про цінності довкілля з найкращих доступних джерел (запити у відповідні органи охорони довкілля, управління водними і земельними ресурсами, наукові установи та організації тощо щодо цінностей відповідно до їх профілю, які слід документувати). Збір такої інформації є основою в подальшому для ідентифікації репрезентативних ділянок лісових екосистем, ОЦЗ та інших складових мережі територій для збереження. Запити мають бути достатньо конкретними, на підприємстві може бути розроблено їх типові форми.

На територіях виявлених цінностей довкілля для кожної ділянки, де плануються господарські заходи, здатні її порушити, необхідно зібрати інформацію на рівні, достатньому для проведення оцінювання впливу на цінності довкілля (ОВЦД) та розробки заходів зі збереження (див. критерії 6.2, 6.3, а також 5.3).

На підприємствах із високим ризиком (див. додаток I до FSC стандарту) процес збору такої інформації має бути формалізовано у задокументовану комплексну процедуру оцінювання цінностей довкілля, яка містить перелік усіх елементів, зазначених в індикаторі 6.1.2, і належним чином дотримується. Ця процедура може бути як окремим документом, так і частиною процедури оцінювання впливу на цінності довкілля (ОВЦД) – див. крит. 6.2, 6.3.

Мета критерію 6.2 – забезпечити виконання підприємством системного і завчасного визначення й оцінювання масштабу, інтенсивності та ризику потенційних впливів господарської діяльності на визначені цінності довкілля для кожної ділянки, де заплановано заходи, що можуть її пошкодити.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має показати, що:

1. До початку заходів, які порушують лісову ділянку, здійснюють оцінювання впливу на цінності довкілля (ОВЦД), під час якого визначають і оцінюють можливі теперішні [безпосередні] та майбутні впливи господарської діяльності на цінності довкілля від рівня деревостану до рівня ландшафту.
2. Результати оцінювання впливу господарської діяльності на довкілля враховують у плані ведення господарства і в підготовчих документах для кожної ділянки, де заплановано господарський захід.
3. Підприємства з високим рівнем впливу господарської діяльності мають задокументовану процедуру оцінювання впливу на цінності довкілля.
4. Підприємства з високим рівнем впливу провадять оцінювання впливу на цінності довкілля на ландшафтному рівні з обов'язковим урахуванням сусідніх ландшафтів.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект
2. Матеріали лісовпорядкування.
3. Виробничо-фінансовий план.
4. Проекти будівництва лісових доріг з екологічним обґрунтуванням.
5. Карти технологічного процесу розроблення лісосіки.
6. Проекти лісових культур.
7. Проекти будівництва лісових доріг та інших об'єктів.
8. Положення (паспорти) та охоронні зобов'язання для об'єктів ПЗФ, розташованих на одиниці господарювання.

Додатково потрібні

9. Матеріали оцінювання впливу на цінності довкілля (наприклад, у форматі типового акта чи форми тощо).

10. Перелік господарських заходів, які можуть мати вплив на довкілля та потребують проведення ОВЦД.
11. Перелік(и) типових потенційних впливів на довкілля у розрізі як елементів лісових екосистем (флора, фауна, водні та ґрунтові ресурси тощо), так і інших екологічних та соціальних складових довкілля.
12. Розроблена і затверджена процедура оцінювання впливу на цінності довкілля (для підприємств із високим ризиком впливу) – наказ, інструкція тощо. Процедура має містити, серед іншого:
 - загальні положення (мета процедури, коло відповідальних осіб та осіб, що можуть залучатися до оцінювання тощо);
 - порядок дій працівників лісового господарства в рамках здійснення ОВЦД (наприклад, порядок проведення ОВЦД та критеріїв прийняття рішень, порядок врахування результатів ОВЦД, розподіл відповідальності);
 - чіткий та вичерпний перелік робіт та заходів, які можуть мати вплив на відповідні цінності довкілля та потребують проведення оцінювання (з охопленням усіх етапів лісгосподарського виробництва);
 - виклад типових потенційних впливів на цінності довкілля;
 - обґрунтований підхід до оцінювання ступеня впливу господарського заходу на довкілля (із використанням бальної шкали, виділенням ступенів впливу, наприклад, «значний», «незначний» та ін., й інтерпретацію результатів);
 - перелік типових заходів щодо запобігання та зменшення негативного впливу господарської діяльності на довкілля (наприклад, збереження лісової рослинності у буферній зоні уздовж берегів водойм, укріплення трельовальних волоків та навантажувальних майданчиків порубковими рештками у процесі робіт, рівномірне розкидання подрібнених порубкових решток на лісосіці, застосування заходів для сприяння природному поновленню тощо);
 - конкретизацію підходів і механізмів до взаємодії із зацікавленими сторонами в рамках ОВЦД (оприлюднення інформації, консультування тощо);
 - інші елементи за необхідності.
13. Матеріали оцінювання впливу на цінності довкілля комерційної заготівлі НДЛП на території підприємства, незалежно від того, чи безпосередньо підприємство, підрядник, чи інша особа будуть здійснювати таку заготівлю на його території).

Процеси, що аналізують:

- оцінювання впливу на цінності довкілля (охоплення всіх належних процесів і територій та її вчасність – впливи на цінності довкілля мають оцінюватися ще до початку проведення лісгосподарських заходів, які можуть призвести до порушень);
- імплементація результатів ОВЦД у планування діяльності підприємства та у практику ведення господарства.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проектної та технологічної документації;

- надавати інформацію про цінності довкілля, що існують на ділянці;
- знати процедури ОВЦД та надати інформацію про їх проведення;
- продемонструвати врахування результатів ОВЦД під час планування й виконання заходів на ділянці.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників. Передбачено виїзди на ділянки лісового фонду для перевірки дотримання вимог технологічних процесів та очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Для кожної ділянки, де заплановано заходи, здатні її пошкодити, не залежно від її розміру (наприклад, рубки, заготівля НДЛП, зміна природного поновлення на штучне, зміна видового складу, застосування хімічних та біологічних засобів контролю за шкідливими організмами, будівництво доріг чи інших об'єктів, рекреаційна діяльність тощо з урахуванням масштабу, інтенсивності та ризику їх впливу на наявні цінності довкілля), виконують ОВЦД. Підприємство має розробити і виконувати належні власні процедури ОВЦД відповідно до вимог FSC. Оцінюють вплив запланованих лісогосподарських заходів на водний режим та ґрунти, рідкісні, zagrożені та ендемічні види тварин і рослин, біотопи, які перебувають під охороною, тощо.

Вимоги закону України «Про оцінку впливу на довкілля» не є тотожними та взаємозамінними із вимогами щодо оцінювання впливу господарської діяльності на цінності довкілля у системі FSC, оскільки мають інше методологічне підґрунтя. Однак, ОВД проведена на підприємствах згідно з Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», може бути однією зі складових ОВЦД як на рівні підприємства, так і окремих ділянок.

Процедура ОВЦД відповідно до вимог FSC принципів та критеріїв охоплює як документальну перевірку, так і польову інспекцію. Задля відкритості та прозорості слід зважати на доцільність залучення до ОВЦД зацікавлених сторін, формування належної взаємодії з ними у цьому процесі. При цьому наявність лише розробленої процедури ОВЦД, програми моніторингу чи інших задокументованих інструкцій не є свідченням виконання підприємствами вимог щодо ОВЦД без їх належної імплементації у систему прийняття управлінських рішень та практику ведення лісового господарства: результати ОВЦД мають бути враховані у картах технологічного процесу розробки лісосіки, проектах лісових культур, будівництва лісових доріг та інших об'єктів, матеріалах лісовпорядкування, виробничо-фінансовому плані тощо.

Бажано, щоб розмір, характер та інтенсивність лісокористування на ландшафтному рівні були обґрунтованими, наприклад, у «Проекті організації...» – окремому розділі з екологічним обґрунтуванням доцільності застосування техніки і технології проведення лісогосподарських заходів, що потенційно можуть мати негативний вплив на довкілля (для території підприємства з урахуванням сусідніх ландшафтів). Прикладами можуть бути: порушення гідрологічного режиму, заболочення, зменшення депонування вуглецю, руйнування інфраструктури, забруднення довкілля паливно-мастильними матеріалами тощо.

Мета критерію 6.3 – забезпечити на підприємстві системне і завчасне запобігання негативним впливам господарської діяльності на цінності довкілля і визначення, планування та ефективне виконання для кожної ділянки, де є такі впливи, заходів із їх пом'якшення та виправлення.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має показати, що:

1. Господарські заходи планують та виконують для запобігання негативних впливів і для охорони цінностей довкілля.
2. Господарські заходи запобігають негативним впливам на цінності довкілля.
3. Там, де виявлено негативні впливи на цінності довкілля, вживають заходів із запобігання подальшим пошкодженням і пом'якшення та/або виправлення їхніх негативних наслідків.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Матеріали лісовпорядкування.
3. Виробничо-фінансовий план.
4. Проекти будівництва лісових доріг з екологічним обґрунтуванням.
5. Карти технологічного процесу розроблення лісосіки.
6. Проекти лісових культур.
7. Положення (паспорти) та охоронні зобов'язання для об'єктів ПЗФ, розташованих на одиниці господарювання.
8. Акти огляду місць заготівлі деревини та недеревинної лісової продукції, зокрема зведена відомість цих актів.

Додатково потрібні

9. Матеріали з ОВЦД.
10. Матеріали оцінювання впливу на цінності довкілля комерційної заготівлі НДЛП (комерційної заготівлі НДЛП на території підприємства, незалежно від того, чи безпосередньо підприємство, чи інша особа будуть здійснювати таку заготівлю на його території).
11. Переліки заходів із запобігання негативним впливам господарської діяльності на цінності довкілля (якщо застосовно, адже впливи можуть бути і позитивними).
12. Обґрунтування застосування хімічних засобів захисту та догляду за рослинами.
13. Документований перелік(и) розроблених коригувальних дій.
14. Регіональний перелік рідкісних видів та тих, що перебувають під загрозою (за наявності).

Процеси, що аналізують:

- планування господарської діяльності із урахуванням впливу на цінності довкілля;
- запобігання негативним впливам господарської діяльності на цінності довкілля, їх пом'якшення та виправлення.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проєктної та технологічної документації;
- знати як планувати заходи щодо запобігання негативним впливам господарської діяльності на цінності довкілля, їх пом'якшення та виправлення;
- знати відповідні коригувальні дії та показати їх впровадження під час планування й виконання заходів на ділянці.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників. Передбачено виїзди на ділянки лісового фонду для перевірки дотримання вимог технологічних процесів та очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Підприємство розробляє коригувальні дії для пом'якшення та виправлення негативних впливів господарської діяльності на цінності довкілля, вносить відповідні вимоги у проєктну та технологічну документацію (наприклад, у технологічні карти, проєкти лісових культур тощо), забезпечує їх належне виконання. Якщо заплановану діяльність оцінено як негативну і мінімізація впливу є неможливою, такі господарські заходи не розпочинають. Прикладами можуть бути рекультивация волоків після завершення рубки на схилах, відновлення порушених суміжних ділянок, доріг тощо.

Мета критерію 6.4 – забезпечити на території підприємства систему належних заходів для збереження рідкісних видів та тих, що перебувають під загрозою, враховуючи екологічні вимоги цих видів також і на пов'язаних інших територіях.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має показати, що:

1. Використовують найкращу доступну інформацію для визначення рідкісних видів та видів, що перебувають під загрозою, і їх оселищ на своїй території та поруч з нею.
2. Визначають впливи господарської діяльності на ці види і коригують діяльність для уникнення негативних впливів.
3. Влаштовують належні зони збереження, охоронні території, забезпечується їх сполученість тощо.
4. Розробляють й упроваджують програми відновлення пошкоджених чи знищених природних оселищ вказаних вище видів, наприклад, на місцях прокладених трельовальних волоків, територій, пройдених пожежами тощо.
5. Вживають заходи із запобігання полюванню, відлову чи збиранню цих видів, зокрема провадять належну інформаційно-профілактичну роботу.

6. Розробляють та реалізують належні програми навчання працівників підприємства та підрядників, а також інформування зацікавлених сторін щодо запобігання збору, полюванню чи відлову рідкісних та тих, що перебувають під загрозою, видів.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Перелік рідкісних видів та видів, що перебувають під загрозою, які трапляються або ймовірно трапляються на його території та поруч з нею.
2. Положення (паспорти) та охоронні зобов'язання для об'єктів ПЗФ, розташованих на одиниці господарювання.
3. Проект мисливського впорядкування.
4. Статистична звітність щодо ведення мисливського господарства.
5. Лісовпорядкувальний проект.
6. Матеріали лісовпорядкування (таксаційні описи, картографічні матеріали тощо) із занесеними локалітетами рідкісних видів флори та фауни.
7. Виробничо-фінансовий план.
8. Матеріали перевірок Державною екологічною інспекцією.
9. Проекти будівництва лісових доріг з екологічним обґрунтуванням (міститься запис про наявність/відсутність поблизу осередків існування рідкісних видів).
10. Звіт із оцінювання впливу на цінності довкілля за національним законодавством.

Додатково потрібні

11. Матеріали оцінювання впливу на цінності довкілля.
12. Матеріали оцінювання впливу на цінності довкілля комерційної заготівлі НДЛП (комерційної заготівлі НДЛП на території підприємства, незалежно від того, чи безпосередньо підприємство, чи інша особа будуть здійснювати таку заготівлю на його території).
13. Перелік господарських заходів щодо охорони та збереження кожного зі встановлених на одиниці господарювання рідкісних та тих, що перебувають під загрозою зникнення, видів, який розроблений на основі консультацій із зацікавленими сторонами (наприклад, встановлення сезонних охоронних зон навколо місць гніздівлі, сезонної сплячки тощо).
14. Програма(и) відновлення природних оселищ рідкісних та тих, що перебувають під загрозою зникнення, видів. Програма має містити, серед іншого:
 1. *Загальні положення (мета, коло відповідальних осіб та осіб, що можуть бути залучені до виконання програми тощо).*
 2. *Перелік(и) рідкісних та тих, що перебувають під загрозою зникнення, видів, характеристики їх природних оселищ.*
 3. *Опис відповідних господарських заходів для відновлення цих оселищ, з очікуваними результатами, обсягами і часовими рамками проведення робіт.*
 4. *Механізми моніторингу виконання і коригування програми.*
 5. *Інші елементи, за необхідності.*
15. Документування впровадження програм відновлення природних оселищ рідкісних та тих, що перебувають під загрозою зникнення, видів;
16. Картографічні матеріали (охоронних зон тощо).
17. Програма(и) навчання працівників підприємства та підрядників, а також інформування зацікавлених сторін.

Програма навчання працівників має містити, серед іншого:

1. Загальні положення (мета, коло осіб, що мають / можуть бути залучені до навчання тощо).
2. Перелік(и) рідкісних та тих, що перебувають під загрозою, видів, характеристики їх природних оселищ.
3. Опис відповідних типових заходів для охорони цих видів/оселищ.
4. Механізми моніторингу виконання і коригування заходів.
5. Алгоритми дій у разі виявлення порушень (незаконного збору, полювання, відлову), зокрема взаємодії із відповідними компетентними органами влади.
6. Види відповідальності за порушення.
7. Інші елементи, за необхідності.

Програма інформування зацікавлених сторін має містити, серед іншого:

1. Інформацію про види і їх оселища.
2. Заходи з їх збереження.
3. Відповідальність порушника.
4. Шляхи комунікації та співпраці з підприємством і компетентними органами влади.
5. Інші елементи, за необхідності.

18. Перелік джерел інформації про рідкісні види та види, що перебувають під загрозою.

19. Матеріали консультацій зі сторонами, чиї інтереси зачеплено, та іншими зацікавленими сторонами.

Процеси, що аналізують:

- ідентифікація рідкісних видів та видів, що перебувають під загрозою, і їх оселищ;
- оцінювання впливів на ці види/оселища;
- коригування господарської діяльності відповідно до потенційних впливів на рідкісні види та види, що перебувають під загрозою, їх охоронний статус і оселища;
- розробка і впровадження заходів/програм із відновлення природних оселищ рідкісних та тих, що перебувають під загрозою, видів;
- запобігання полюванню, відлову та збиранню рідкісних видів та видів, що перебувають під загрозою;
- навчання працівників підприємства та підрядників задля запобігання збору, полюванню чи відлову рідкісних та тих, що перебувають під загрозою, видів;
- реалізація програм інформування зацікавлених сторін щодо запобігання збору, полюванню чи відлову рідкісних та тих, що перебувають під загрозою, видів.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проєктної та технологічної документації;
- надавати інформацію про рідкісні види та види, що перебувають під загрозою, які є і можуть бути на території підприємства та поруч із нею, заходи/програми з їх охорони та відновлення;
- знати і вміти розпізнавати в натурі основні рідкісні види та види, що перебувають під загрозою, виявлені на території підприємства, використовувати інші джерела інформації для виявлення видів;

- знати розташування зон збереження, охоронних територій, їх режими;
- надавати інформацію про відповідні програми навчання працівників підприємства та підрядників, а також інформування зацікавлених сторін;
- знати процедури ОВЦД та надати інформацію про їх проведення;
- показати врахування результатів ОВЦД під час планування й виконання заходів на ділянці;
- надавати інформацію про заходи із запобігання полюванню, відлову чи збиранню рідкісних видів та тих, що перебувають під загрозою.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників. Передбачено виїзди на ділянки лісового фонду та очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Для ідентифікації у природі рідкісних видів і видів, що перебувають під загрозою, а також розробки програм із відновлення їх оселищ і навчання персоналу підприємства та підрядників бажаним є залучення спеціалістів із охорони природи, ботаніків, зоологів, представників інших зацікавлених сторін, які мають відповідну кваліфікацію для виконання такої роботи. Ефективним є формування тривалого взаємовигідного партнерства з відповідними науково-дослідними і освітніми установами та організаціями, неурядовими організаціями, експертними середовищами (з можливістю апробації їхніх розробок на території підприємства тощо). Вимоги охорони та збереження таких видів та оселищ слід враховувати під час планування і виконання будь-яких господарчих заходів. Програми навчання можуть бути взяті в освітніх закладах, розробленими спільно із ними чи самостійно.

Мета критерію 6.5 – забезпечити систему визначення та охорони на підприємстві аборигенних екосистем, які є або могли б існувати на його території, збереження/відновлення відповідної їх площі з пропорційним представництвом основних типів таких екосистем.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має показати, що:

1. Використовують найкращу доступну інформацію для визначення наявних аборигенних екосистем або тих, які б могли існувати у природних умовах у межах одиниці господарювання.
2. Взятю під охорону встановлені репрезентативні ділянки аборигенних екосистем.
3. У встановлених репрезентативних ділянках аборигенних екосистем підприємство не проводить жодних господарських заходів, окрім заходів, спрямованих на підтримання та посилення функцій цих ділянок.
4. Якщо репрезентативні ділянки відсутні або наявні репрезентативні ділянки недостатньо чи непропорційно репрезентують аборигенні екосистеми, пропорційна частина одиниці господарювання відновлюється до природнішого стану.

5. Розмір репрезентативних ділянок та/або ділянок, відведених під відновлення, є пропорційним до їх охоронного статусу та цінності таких екосистем на ландшафтному рівні, а також до розміру одиниці господарювання та інтенсивності ведення лісового господарства.
6. Репрезентативні ділянки у поєднанні із іншими компонентами мережі територій для збереження охоплюють як мінімум 10% від площі одиниці господарювання з пропорційним представленням основних типів аборигенних екосистем цієї одиниці.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Таксаційні описи.
3. Перелік виділених репрезентативних ділянок.
4. Положення (паспорти) та охоронні зобов'язання для об'єктів ПЗФ, розташованих на одиниці господарювання.
5. Паспорти генетичних резерватів.
6. Карта поділу лісів підприємства на категорії.
7. Літописи природи природоохоронних установ, землі яких межують з територією або/і розташовані на одиниці господарювання без вилучення у постійного користувача (НПП, біосферних та природних заповідників).
8. Проекти лісових культур та природного поновлення.

Додатково потрібні

9. Матеріали спеціальних досліджень щодо виявлення репрезентативних ділянок аборигенних екосистем на території підприємства, проведених спеціалістами підприємства та спеціалізованих установ або організацій.
10. Програма відновлення деградованих ділянок (за потреби). Доцільним є документування такої програми впровадження. Програма має містити, серед іншого:
 1. Загальні положення (мета, коло відповідальних осіб та осіб, що можуть бути залучені до виконання програми тощо).
 2. Перелік(и) деградованих ділянок, відведених для відновлення, їх характеристики.
 3. Опис відповідних господарських заходів для відновлення цих ділянок, з очікуваними результатами, обсягами і часовими рамками проведення робіт.
 4. Механізми моніторингу виконання і коригування програми.
 5. Інші елементи, за необхідності.

Процеси, що аналізують:

- визначення репрезентативних ділянок аборигенних екосистем із урахуванням вимог до їх розміру та пропорційності, а також інтенсивності ведення лісового господарства;
- охорона та збереження репрезентативних ділянок та посилення їх функцій;
- відновлення частини одиниці господарювання до природнішого стану за умов відсутності репрезентативних ділянок або недостатньої репрезентативності цих ділянок.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проєктної та технологічної документації,
- знати підходи до визначення репрезентативних ділянок;
- мати знання, навички та вміння щодо охорони, збереження репрезентативних ділянок та посилення їх функцій;
- знати, як за потреби здійснювати відновлення частини території підприємства до природнішого стану за потреби.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників. Передбачено виїзди на ділянки лісового фонду та очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Необхідно виділити та нанести на карту ділянки, які репрезентують наявні на території підприємства аборигенні екосистеми (пропорційно до їх представництва у загальній площі підприємства) і в яких не провадять жодні господарчі заходи, здатні змінити їхній природний стан та порушити природні процеси, що в них відбуваються. Але на практиці будь-яке втручання людини незалежно від виду рубки є впливом на природний процес, що відбувається у лісовій екосистемі. Тому такі заходи на репрезентативних ділянках можуть бути пов'язані передусім із збереженням аборигенності, як ключової ознаки їх виділення. Заходи з відновлення певних ділянок до більш природного стану можуть бути зумовлені необхідністю забезпечення пропорційної представленості аборигенних екосистем, посилення їх функцій та цінності тощо.

Слід звернути увагу на важливість буферних зон задля підтримки функцій репрезентативних ділянок.

До репрезентативних ділянок можуть належати не лише деревостани, а й землі без деревної рослинності, як от: болота, озера, луки тощо, пропорційно до їх представництва в загальній площі підприємства, якщо такі об'єкти є «корінними екосистемами» (термін в англійському оригіналі – «native ecosystems») з природними процесами їхнього розвитку.

Репрезентативні ділянки можуть бути в складі лісів різних категорій захисності. Якщо визначені підприємством репрезентативні ділянки є у складі лісів, що мають експлуатаційне значення відповідно до матеріалів лісовпорядкування, то підприємство має клопотати щодо перегляду їх статусу задля обмеження лісокористування і забезпечення належного режиму збереження.

Виділені репрезентативні ділянки мають пропорційно репрезентувати екосистеми підприємства, зокрема корінний породний і типологічний склад лісів підприємства, мати природний стан без ознак суттєвих антропогенних порушень, тобто це не можуть бути молодняки чи середньовікові деревостани після рубок. Якщо деревостанів природного походження старших вікових груп у підрозділі (лісництві тощо) недостатньо для пропорційного виділення належних репрезентативних ділянок, призначають ділянки молодняків/середньовікових чи похідних деревостанів для відновлення корінних насаджень відповідно до типу лісу.

Слід зважати на площу і на вимогу щодо пропорційної представленості репрезентативних ділянок відповідно до індикаторів 6.5.5 та 6.5.6. Під час відбору репрезентативних чи відновлювальних

ділянок рекомендують враховувати перебіг природних процесів і самовідтворення екосистем та їх сполученість. З огляду на специфіку розмірів деревних рослин, мінімальна площа такої ділянки для лісових екосистем становитиме не менше 20 га, охоплюючи, за потреби, кілька таксаційних виділів. Якщо на території підрозділу є цінні на ландшафтному рівні типи лісу, що займають площу менше 20 га, відповідні деревостани можна включати у репрезентативні/відновлювальні ділянки цілком, поєднуючи, за можливості, із суміжними територіями інших екосистем.

Репрезентативні та відновлювальні ділянки можуть співпадати з іншими компонентами мережі територій для збереження настільки, наскільки забезпечується пропорційність представленості аборигенних (корінних) екосистем і належний режим господарювання. Доцільно, щоб сумарна площа репрезентативних, включно з відновлювальними ділянками, становила не менше 10% площі підприємства.

Алгоритм виділення репрезентативних лісових ділянок:

- аналіз наявності корінних деревостанів та аналіз структури типів лісу;
- зарахування до репрезентативних ділянок тих корінних, які мають режим «без порушень природних процесів», пропорційно до типологічної структури;
- добирання відповідно до типологічної структури необхідних решти корінних у інших категоріях лісів, в яких відбулися різного ступеня порушення природних процесів;
- відновлення (формування) похідних та змінених корінних насаджень, якщо відповідних корінних деревостанів зовсім немає.

Аналогічно проводять аналіз і відбір ділянок для нелісових екосистем, з обґрунтуванням їх аборигенності/корінного статусу.

Якісно сформований відповідно до вимог критерію перелік репрезентативних ділянок можна переглядати лише відповідно до наявної цінності таких ділянок, виконуваних ними функцій з урахуванням природних процесів. Внесення змін до переліку наявних репрезентативних ділянок (їхня заміна) допускають у крайній мінімальних випадках, наприклад, у разі настання стихійних лих і пожеж, які призводять до знищення репрезентативних ділянок лісових екосистем чи втрати ними цінності. Адже перебіг природних процесів у лісових екосистемах потребує багатьох десятиліть.

Мета критерію 6.6 – забезпечити підтримання існування аборигенних видів та генотипів, що трапляються природно, та запобігання втратам біологічного різноманіття, застосовуючи підходи менеджменту оселищ; вжиття ефективних заходів для регулювання та контролю полювання, рибальства, відлову і збиральницької діяльності, включно із заготівлею НДЛП; застосування заходів, спрямованих на відновлення корінних деревостанів на місці похідних.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має підтвердити, що:

1. Господарські заходи підтримують рослинні угруповання та властивості оселищ, притаманні аборигенним екосистемам, у яких розташована одиниця господарювання.

2. Там, де в минулому внаслідок господарювання було знищено рослинні угруповання або втрачено властивості оселищ, виконують заходи, спрямовані на їх відновлення.
3. Зберігаються, поліпшуються або відновлюються властивості оселищ, пов'язані з підтриманням видового та генетичного різноманіття аборигенних екосистем.
4. Вживають ефективні заходи для регулювання та контролю полювання, рибальства, відлову і збиральницької діяльності, включно із заготівлею НДЛП, з метою збереження аборигенних видів, їх внутрішньовидового різноманіття та природних ареалів.
5. Виконують заходи, спрямовані на відновлення корінних деревостанів на місці похідних.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Таксаційні описи.
3. Карта поділу лісів підприємства на категорії.
4. Паспорти генетичних резерватів, постійних лісонасінних ділянок
5. Книга лісових культур.
6. Проекти лісових культур.
7. Поділ лісів за стадіями рекреаційної дигресії.
8. Проект мисливського впорядкування.
9. Звіти про лісопорушення.
10. Статистична звітність щодо ведення мисливського господарства
11. Переліки організацій (користувачів), мисливські угіддя яких перебувають на території лісового фонду підприємства.

Додатково потрібні

12. Лісовпорядкувальні матеріали із занесенням встановлених локалітетів.
13. Задля підтвердження врахування вимог охорони та збереження аборигенних рослинних угруповань та оселищ під час планування і виконання будь-яких господарчих заходів, впровадження заходів із відновлення аборигенних екосистем, корінних деревостанів (якщо недостатньо інформації у формах статистичної та відомчої звітності) слід здійснити їх документування.
14. Динаміка площ корінних та похідних деревостанів.
15. Динаміка площ, зайнятих інтродукованими деревними видами.
16. За потреби, матеріали консультацій із відповідними органами охорони природи, науковими установами, місцевими експертами, природоохоронними організаціями та іншими зацікавленими сторонами щодо наявності відповідних рослинних угруповань та оселищ, видів фауни та їх локалітети, регулювання та контролю полювання, рибальства, відлову і збиральницької діяльності.

Процеси, що аналізують:

- забезпечення підтримання і відновлення аборигенних екосистем;
- забезпечення підтримання і відновлення корінних деревостанів;
- боротьба проти лісопорушень, браконьєрства.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проєктної та звітної документації;
- знати й надавати інформацію про аборигенні екосистеми, корінні деревостани, які є або могли б існувати на території підприємства;
- знати і мати навички щодо розроблення та впровадження заходів/програм із охорони та відновлення аборигенних екосистем;
- володіти знаннями, навичками щодо регулювання/контролю мисливства і збиральництва, боротьби з лісопорушеннями, браконьєрством.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників. Передбачено виїзди на ділянки лісового фонду та очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Для ідентифікації аборигенних рослинних угруповань і оселищ у природі та розробки заходів із їх відновлення бажаним є залучення спеціалістів із охорони природи, представників інших зацікавлених сторін, які мають відповідну кваліфікацію для виконання такої роботи, та формування ефективного партнерства з ними.

Ефективність заходів із регулювання та контролю полювання, рибальства, відлову і збиральницької діяльності, включно із заготівлею НДЛП, зокрема, має бути підтверджено свідченнями зацікавлених сторін.

Щодо деревних порід, то підприємство має показати, що лісовідновлення провадять відповідно до типів лісу і згідно з лісонасінним районуванням, частка похідних деревостанів зменшується, генетичні резервати, плюсові насадження та інші об'єкти постійної лісонасінної бази підтримують у належному стані й використовують за призначенням.

Мета критерію 6.7 – забезпечити, що на підприємстві виконують належний комплекс водоохоронних і протиерозійних заходів; забезпечують уникнення негативних впливів на водні ресурси та їх пом'якшувати й усунення, якщо вони трапляються.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має підтвердити, що:

1. Для охорони природних водотоків, водних об'єктів, узбережних зон, та їхньої сполученості, зокрема обсягів та якості води, впроваджують охоронні заходи.
2. Виконують заходи з відновлення водотоків, водних об'єктів, узбережних зон, та їхньої сполученості, обсягів чи якості води, якщо встановлений режим господарювання не забезпечує їхню охорону від впливів ведення лісового господарства.

3. Виконують заходи з відновлення природних водотоків, водних об'єктів, узбережних зон, та їхньої сполученості, обсягів чи якості води, якщо їх було пошкоджено в минулому діяльністю підприємства на земельних та водних об'єктах.
4. Там, де триває деградація водотоків, водних об'єктів, обсягів та якості води, спричинена попередніми користувачами чи діями третіх сторін у минулому, вживають заходи із запобігання та пом'якшення цієї деградації.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Таксаційні матеріали.
3. Відомості запроєктованих господарських заходів.
4. Проекти будівництва лісових доріг із матеріалами екологічної експертизи.
5. Картографічні матеріали.

Додатково потрібні

6. Задля підтвердження впровадження охоронних заходів, а також заходів із відновлення водних об'єктів, водотоків тощо чи подальшого запобігання та пом'якшення їх деградації (якщо не достатньо інформації у формах статистичної та відомчої звітності) слід здійснити їх документування.

Процеси, що аналізують:

- охорони та відновлення природних водотоків, водних об'єктів, узбережних зон, та їхньої сполученості;
- запобігання та пом'якшення деградації водотоків, водних об'єктів, обсягів та якості води.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проєктної та звітної документації;
- знати і надавати інформацію про водоохоронні зони, їх режими, заходи/програми з охорони та відновлення водних об'єктів, водотоків тощо, а також запобігання їх деградації.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників. Передбачено виїзди на ділянки лісового фонду та очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Практика трелювання деревини водотоками є недопустимою ані з огляду на вимоги законодавства, ані з точки зору вимог стандарту. Відповідно це слід передбачити в картах технологічного процесу.

Задля відновлення природних водотоків, водних об'єктів, узбережних зон, та їхньої сполученості можна, наприклад, здійснювати рекультивуацію волоків наприкінці процесу розробки лісосіки шляхом перекопування волоків екскаватором із улаштуванням міководойм, аби зменшити ущільнення ґрунту для кращого проникнення води у нижні горизонти і відповідно сповільнення поверхневого стоку, а також створення сприятливіших умов для видів, залежних від води чи вологих оселищ.

Мета критерію 6.8 – забезпечити належну практику ведення лісового господарства з урахуванням ландшафтних цінностей регіону та необхідності посилення його екологічної та економічної пружності [стійкості].

У глосарії FSC національного стандарту подано означення ландшафту як географічної мозаїки екосистем, що утворилася на цій території внаслідок взаємодії низки чинників; і ландшафтних цінностей, яке охоплює економічні, рекреаційні, естетичні, духовні та інші цінності.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має підтвердити, що:

1. Підтримує притаманну певному ландшафтові мінливу мозаїку видів, розмірів, вікових структур, просторових масштабів та циклів відновлення з урахуванням типів лісорослинних умов.
2. Там, де порушено мозаїку видів, розмірів, вікових структур, просторових масштабів та циклів відновлення з урахуванням типів лісорослинних умов, її відновлюють до притаманної певному ландшафтові.
3. Вживає заходи щодо підтримання природного складу та структури популяцій видів, що є джерелами НДЛП.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Таксаційні матеріали.
3. Відомості запроєктованих господарських заходів.
4. Матеріали відведення лісосік, зокрема перелікові відомості дерев.
5. Лісорубні квитки.
6. Проекти лісових культур (з урахуванням типів лісорослинних умов, різноманіття породного складу, циклів відновлення).
7. Акти переведення лісових культур та природного поновлення у вкриті лісовою рослинністю ділянки.
8. Матеріали інвентаризації лісових культур.
9. Картографічні матеріали.

Додатково потрібні

10. Відомості запроектованих господарських заходів щодо НДЛП.
11. Картографічні матеріали (можуть бути в електронному вигляді) запроектованих заходів із аналізом розташування суцільних зрубів/невкритих лісовою рослинністю лісових ділянок/примикання лісосік; їх динаміки (зادля розуміння мозаїки ландшафту, просторової структури та відповідного планування заходів).

Процеси, що аналізують:

- лісокористування і лісовідновлення з урахуванням типів лісорослинних умов, різноманіття породного складу, циклів відновлення на ландшафтному рівні;
- підтримання природного складу та структури популяцій видів, що є джерелами НДЛП.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проектної та звітної документації;
- знати й надавати інформацію про лісокористування і відновлення лісових насаджень з урахуванням типів лісорослинних умов, різноманіття породного складу, ландшафтної мозаїки, а також мати навички стосовно впровадження таких заходів;
- знати й надавати інформацію про заготівлю та інші господарські заходи щодо НДЛП, відповідні ліміти у кількісному та територіальному аспектах тощо.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників. Передбачено виїзди на ділянки лісового фонду та очне опитування зацікавлених сторін.

Практичні рекомендації

Бажаною є тенденція до зменшення площ великих суцільних зрубів, зокрема й таких, що утворюються внаслідок прилягання кількох суміжних лісосік. Лісовідновлення має відбуватися відповідно до типів лісу з урахуванням природної сукцесійної динаміки лісових екосистем, наприклад, слід уникати створення насаджень інтродуцентів (крім випадків, передбачених критерієм 10.3), а у Карпатах – також смеречників у поясах змішаних та листяних лісів тощо.

Дуже бажаними є істотне збільшення (до максимально можливого рівня) частки несучільних систем рубок і площ з природним поновленням; належне застосування перетворення похідних деревостанів; у гірських місцевостях – розробка «Проектів організації та розвитку лісового господарства» за водозбірними принципами тощо.

Задля підтримання природного складу та структури популяцій [видів, що є джерелами] НДЛП слід здійснювати контроль використання цих видів ресурсів як у рамках спеціального, так і загального використання, що передбачено застосовним законодавством. Слід враховувати вплив лісівничих

заходів (наприклад, рубок, лісовідтворення), а також розвитку лісової інфраструктури на склад та структуру популяцій видів НДЛП.

Мета критерію 6.9 – забезпечити відсутність переведення природних лісів у плантації чи лісів у нелісові види землекористування, окрім чітко визначених стандартом винятків.

Під плантаціями в системі FSC, адаптовано до умов України, мають на увазі одновікові насадження з рівномірним розміщенням дерев, створені для інтенсивної заготівлі деревини або деревинних продуктів і з коротким оборотом рубки, в яких відсутні більшість основних характеристик і ключових елементів природних лісів. Термін «плантація» тут відповідає у чинній лісовій практиці України поняттю «лісові культури плантаційного типу». Лісонасінні плантації, постійні лісонасінні ділянки, випробні культури, ділянки з насадженнями, призначеними для отримання недеревинних лісових продуктів, під цю категорію не підпадають.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Підприємство має підтвердити відсутність заміни природних лісів на плантації чи на нелісові види землекористування; заміни плантацій на ділянках, безпосередньо перетворених із природних лісів, на нелісові види землекористування, за винятком випадків, коли така заміна:

- 1) впливає на дуже обмежену частину одиниці господарювання; і
- 2) така заміна надаватиме чіткі, істотні, додаткові гарантовані тривалі вигоди для збереження на одиниці господарювання; і
- 3) не пошкоджує або не загрожує ані особливим цінностям для збереження, ані іншим ділянкам чи ресурсам, необхідним для збереження чи посилення цих ОЦЗ; і
- 4) відбувається згідно з рішеннями органів центральної або місцевої влади.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Таксаційні матеріали.
3. Відомості запроєктованих господарських заходів.
4. Проекти лісових культур.
5. Акти переведення лісових культур та природного поновлення у вкриті лісовою рослинністю ділянки.
6. Матеріали інвентаризації лісових культур.
7. Карти підприємства.
8. Матеріали державного обліку лісів.

Процеси, що аналізують:

- зміни у лісовому фонді щодо видів землекористування, категорій земель, а також приналежності лісів до природних та плантацій.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проєктної та звітної документації,
- знати процедури зміни видів землекористування та категорій земель, а також підстави застосування винятків, визначених вимогою індикатора.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників та зацікавлених сторін. Окремі польові виїзди не передбачено, верифікацію провадять у процесі виїзду за іншими критеріями.

Практичні рекомендації

Представити динаміку лісових насаджень з урахуванням категорій земель і типів лісу і документи, що підтверджують доцільність таких перетворень. Забезпечити наявність на підприємстві належних правостановлювальних документів як однієї із важливих передумов для захисту від відчуження земель.

Слід зауважити, що вимоги цього критерію не стосуються створення плантацій під час лісорозведення.

Мета критерію 6.10 – запобігти потраплянню в систему лісової сертифікації територій, на яких є плантації, створені на місці природного лісу після листопада 1994 року, окрім чітко визначених стандартом винятків.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. На основі найкращої доступної інформації зібрати точні дані про всі зміни, що відбулися після 1994 року.
2. Території, перетворені із природних лісів на плантації після листопада 1994 року, не сертифікують, за винятком коли:
 - 1) підприємство надає чіткі й достатні докази того, що воно не відповідає безпосередньо чи опосередковано за таку заміну; або
 - 2) така заміна надає чіткі, істотні, додаткові, гарантовані та тривалі вигоди для збереження на одиниці господарювання; і
 - 3) загальна площа плантацій на ділянках, перетворених із природних лісів із листопада 1994 року, є меншою за 5% від загальної площі одиниці господарювання.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальні проєкти за минулі періоди.
2. Таксаційні матеріали за минулі періоди.

3. Матеріали земельного кадастру.
4. Картографічні матеріали підприємства.
5. Проекти лісових культур (зокрема, плантаційного типу).

Додатково потрібні

6. Архівні матеріали, які включають рішення органів влади, накази, постанови, розпорядження (за потреби).

Процеси, що аналізують:

- зміни у лісовому фонді щодо видів землекористування, категорій земель, а також належністю лісів до природних та плантацій.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст відповідних частин планувальної, проектної та звітної документації,
- знати процедури зміни видів землекористування та категорій земель, а також підстави застосування винятків, визначених вимогою індикатора.

Як підтвердити на практиці

Аналіз документації, опитування працівників та зацікавлених сторін. Можуть здійснювати окремі польові виїзди або верифікацію провадять у процесі виїзду за іншими критеріями.

Практичні рекомендації

Підприємство має підтвердити, що на основі найкращої доступної інформації (облік лісів, кадастр, лісовпорядкування, рішення органів влади тощо) зібрано точні дані про всі перетворення, що відбулися після 30 листопада 1994 року. Якщо є території, перетворені із природних лісів на плантації після листопада 1994 року, то для успішної сертифікації відповідних підрозділів необхідно виконати вимоги, викладені у тексті п. 1 або пп. 2 і 3 індикатору 6.10.2.

Слід зауважити, що вимоги цього критерію не стосуються створення плантацій під час лісорозведення.

Принцип 7.

ПЛАНУВАННЯ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Підприємство має мати план ведення господарства, узгоджений з його політиками та цілями і відповідний до масштабу, інтенсивності та ризиків його господарської діяльності. План ведення господарства має виконуватися та оновлюватися на основі результатів моніторингу, щоби сприяти адаптивному веденню господарства. Відповідна планувальна та процедурна документація має бути достатньою для інструктування персоналу, інформування сторін, чії інтереси зачеплено, та зацікавлених сторін, а також для обґрунтування господарських рішень.

Вимоги принципу 7 узагальнено на рис. 12 у розрізі етапів виконання із виділенням елементів залучення до процесів планування та моніторингу господарської діяльності сторін, чії інтереси зачеплено, та зацікавлених сторін.

Ключовими термінами в рамках принципу 7 є: план ведення господарства (Management plan), стратегічний план (Strategic plan), ціль (objective), масштаб (scale), інтенсивність (intensity), ризик (risk), адаптивне ведення господарства (Adaptive management), доступний для громадськості (publicly available), конфіденційна інформація (confidential information), лісовпорядкувальний проект (Forest management plan (Project of organization and development of forest management)), культурно прийнятні [механізми] (Culturally appropriate [mechanisms]).

З-поміж зазначених термінів, слід звернути увагу, що для підприємств *план ведення господарства* в рамках виконання вимог принципу 7 має включати: лісовпорядкувальний проект, стратегічний, тактичний (річний) і оперативний (квартальний, місячний) плани, включно з планами функціональних та виробничих підрозділів, а також відповідну звітну документацію. Зокрема, *оперативно-виробниче планування* ґрунтується на виробничій програмі, передбачає календарне планування, регулювання виробництва у межах підрозділів та поточний контроль за виконанням планів.

Обов'язкові елементи *плану ведення господарства* за принципами і критеріями наведено у додатку D FSC національного стандарту, а періодичність моніторингу та перегляду документації – у додатку E. Наприклад, планування протипожежних заходів мають здійснювати щорічно (у виробничо-фінансовому плані), а моніторинг – щоденно у пожежонебезпечний період; планування заходів із охорони праці та техніки безпеки – щорічно, а моніторинг – щомісячно вибірково. Частина форм планово-звітної документації є стандартною (форма № 10-ЛГ), інші форми підприємство може розробляти самостійно.

Визначення *конфіденційної інформації* подано у Законі України «Про інформацію» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12>). Слід зважати, що не може бути конфіденційною інформація про стан довкілля (зокрема, плани і програми) та щодо діяльності державних і комунальних підприємств. Отже, усі планові і звітні показники діяльності підприємства можуть бути оприлюднені в рамках виконання вимог принципу 7.

Мета критерію 7.1 – визначити бачення, цінності та цілі екологічно орієнтованого, соціально корисного, економічно життєздатного господарювання, викласти ці цілі у плані ведення господарства та оприлюднити для широкого загалу зацікавлених сторін.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію підприємству необхідно:

1. Визначити політику підприємства (бачення та цінності) щодо дотримання вимог FSC та представити, зокрема, у Декларації (наказі по підприємству), лісовпорядкувальному проекті та стратегічному плані.

Рис. 12. Вимоги принципу 7 FSC національного стандарту в розрізі етапів виконання

2. Визначити конкретні операційні цілі ведення господарства (деталізувати кроки досягнення стратегії підприємства у тактичних і оперативних планах).
3. Короткий виклад визначених політики та цілей ведення господарства включити до плану ведення господарства та зробити публічно доступним, наприклад на інтернет-сторінці підприємства.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Виробничо-фінансовий річний план.
3. Документи оперативного планування (квартальні і місячні плани).

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Задокументувати декларацію/політику підприємства щодо дотримання вимог FSC.
2. Оприлюднити інформацію (наприклад, на сайті) про принципи і цілі діяльності. Передусім має бути оприлюдненою декларація щодо дотримання вимог FSC; для Проекту організації і розвитку лісового господарства та стратегічного плану доцільно зробити короткий витяг основних положень.

Процеси, що аналізують:

- стратегічне, тактичне та оперативне планування;
- процес оприлюднення інформації про політику та цілі.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- бути поінформованими та працювати в рамках політики підприємства щодо дотримання вимог FSC;
- знати основні вимоги стратегічного, тактичного та оперативного планування на підприємстві в рамках своєї компетенції (посадових обов'язків);
- знати зміст основних положень Проекту організації і розвитку лісового господарства, ключові показники стратегічного, тактичного і оперативного планів у межах своєї відповідальності.

Як підтвердити на практиці

У рамках вимог критерію слід представити документовану політику з декларуванням цінностей та дотримання вимог принципів і критеріїв FSC. Необхідно надати планові документи, де визначено цілі екологічно орієнтованого, соціально корисного та економічно життєздатного господарювання. Доцільно показати, за допомогою яких комунікаційних ресурсів політика підприємства та його цілі є публічно доступними для громадськості.

Мета критерію 7.2 – планування комплексної, узгодженої із принципами та цілями господарювання діяльності підприємства та належне виконання плану ведення господарства. Охоплення планом ведення господарства всіх характеристик природних ресурсів наявних на території підприємства, планування процесів ведення лісового господарства з обов'язковим зазначенням соціальних аспектів господарювання відповідно до вимог FSC.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 7.2 підприємству необхідно:

1. Формувати плани таким чином, щоб вони містили управлінські дії, стратегії та заходи для досягнення ціле господарювання.
2. Охопити плануванням усі елементи, зазначені у додатку D (програми та види діяльності, заплановані заходи, отримані результати діяльності на основі даних моніторингу) та виконувати встановлені плани.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Виробничо-фінансовий річний план.
3. Звіти про виконання плану підприємства в цілому та структурними підрозділами.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити стратегічний план підприємства (див. рекомендації щодо стратегічного плану у кр. 5.1).
2. Демонструвати, що розроблені та формується відповідними фахівцями усі планові і звітні документи, які б включали перелік елементів згідно з додатком D, зокрема:
 - програми та види діяльності, які повинні мати місце на підприємстві;
 - заходи, які реалізує підприємство, зокрема щодо збереження та підтримання виявлених цінностей довкілля;
 - виконання програм моніторингу та результатів проведеного оцінювання.
3. Під час розроблення плану ведення господарства враховувати масштаб, інтенсивність та ризик видів діяльності, які планує та здійснює підприємство.

Процеси, що аналізують:

- стратегічне, тактичне та оперативне планування;
- довгострокове лісовпорядкувальне планування як елемент стратегічного планування.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають знати зміст планово-звітних документів та способи реалізації цих планів, а також повинні продемонструвати, що заплановані види діяльності відповідають вимогам FSC.

Як підтвердити на практиці

У ході польових візитів для контролю виконання критеріїв інших принципів необхідно демонструвати, що будь-який захід є запланованим та підлягає моніторингу (див. критерій 7.1). Надати планові документи включно з матеріалами лісовпорядкування, з описом природних ресурсів, наявних на території підприємства та пояснення того, як цей план відповідатиме вимогам сертифікації за схемою FSC.

Можливе очне опитування зацікавлених сторін, які мають підтвердити, що їх залучають до планування та контролю господарської діяльності.

Мета критерію 7.3 – встановлення підприємством у процесі планування конкретних завдань, які можна перевірити, та за якими можна оцінити досягнення кожної з цілей господарювання.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 7.3 підприємству необхідно:

1. Встановити завдання, які можна перевірити та частоту, з якою їх перевіряють, для моніторингу прогресу в досягненні кожної цілі господарювання.
2. Визначити відповідальних за моніторинг окремих елементів планування господарської діяльності.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Виробничо-фінансовий річний план.
3. Плани підприємства за функціональними підрозділами.
4. Звіти про виконання плану підприємства загалом та структурними підрозділами.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити стратегічний план підприємства (див. кр. 5.1).
2. Розробити програму з моніторингу ведення планової документації, що враховує вимоги додатку E. Зазначений додаток має бути використаний для формування планової та моніторингової документації та її періодичного перегляду. Періодичність моніторингу та перегляду документації має враховувати законодавчі нормативи та наявні цикли планування у господарській практиці підприємства, ґрунтуватись на достовірних джерелах та значущій інформації, отриманій за результатами моніторингу, оцінювання і залучення зацікавлених сторін.

Перелік, зазначений у додатку E FSC національного стандарту, є мінімальним та може за потреби бути доповнений підприємством.

Програма з моніторингу щодо виконання завдань стратегічного, тактичного та оперативного планування має містити принаймні:

1. Опис процесів та елементів, що підлягають моніторингу (які враховують принаймні перелічені в додатку Е стандарту), зокрема:
 - а) пов'язані з реалізацією стратегічних цілей підприємства:
 - забезпеченість лісовими ресурсами (розрахункова лісосіка, ліміти на використання недеревинної продукції лісу тощо);
 - розвиток інфраструктури (будівництво доріг, мостів, проміжних складів тощо);
 - кадрове забезпечення (спеціалістів та робітників підприємства);
 - забезпеченість основними засобами (створення та використання будівель та споруд, закупівля та використання транспортних засобів, машин та обладнання тощо);
 - забезпеченість фінансовими ресурсами (аналіз власних та залучених коштів підприємства);
 - вклад в розвиток місцевої економіки (підтримка місцевих громад);
 - забезпечення послуг екосистем лісів (розвиток рекреації та екологічного туризму, участь у вуглецевих проєктах);
 - зв'язки з громадськістю та імідж підприємства (актуалізація та охоплення інформації на інтернет-сторінки підприємства, публікації в медіа, документування вхідної та вихідної інформації);
 - б) пов'язані з виконанням стратегічних планів щодо ведення лісового господарства:
 - зміна таксаційних характеристик лісового фонду (вікова структура, породний склад, запас деревини, середня зміна запасу тощо);
 - обсяги лісовідновлення та лісорозведення (включно створенням лісових культур та природним поновленням);
 - обсяги використання лісових ресурсів (деревинних та недеревинних);
 - меліоративні заходи та заходи із запобігання ґрунтової ерозії (створення та підтримання гідромеліоративних споруд, виконання протиерозійних заходів тощо);
 - в) пов'язані з виконанням стратегічних планів щодо ведення мисливського господарства (у випадку наявності мисливських угідь у користуванні):
 - характеристика мисливських угідь підприємства (територія, розміщення, чисельність мисливської фауни тощо);
 - виконання біотехнічних заходів (створення підгодівельних полів та майданчиків, облаштування солонців тощо);
 - г) виконання планів заготівельних робіт (щодо деревинних та недеревинних ресурсів);
 - д) виконання планів із лісовідновлення та лісорозведення;
 - е) виконання планів щодо дослідження лісового фонду на предмет:
 - виявлення особливих цінностей довкілля;
 - виявлення популяцій та осередків існування рідкісних та зникаючих видів флори і фауни;
 - виявлення репрезентативних ділянок аборигенних екосистем;
 - виявлення чужорідних інвазивних видів на території підприємства та суміжних територіях;
 - є) виконання планів із реалізації заходів із гігієни та безпеки праці (навчання працівників, забезпечення ЗІЗ, розроблення та оновлення інструкцій з охорони праці, медогляд, радіаційна ситуація в лісовому фонді);

- ж) виконання планів щодо запобігання незаконної або недозволеної діяльності в лісах (незаконні, в тому числі самовільні рубки, захоплення земель тощо);
 - з) виконання планів щодо запобігання та боротьби з корупцією;
 - и) виконання планів із лісозахисних та санітарно-оздоровчих заходів;
 - і) виконання планів із використання хімічних засобів захисту та догляду;
 - ї) виконання планів із охорони та захисту рідкісних та зникаючих видів;
 - к) виконання планів із заходів щодо охорони та збереження ОЦЗ;
 - л) виконання планів із протипожежних заходів;
 - м) виконання планів щодо запобігання ерозії та контролю негативних природних явищ (зокрема повеней, зсувів тощо);
 - н) виконання планів із будівництва та розвитку доріг та інфраструктури;
 - о) виконання планів щодо поводження та використання відходів;
 - п) виконання планів із забезпечення кадрового потенціалу, його навчання та підвищення кваліфікації;
 - р) виконання планів із покращання соціальних відносин на підприємстві та зв'язків з громадськістю;
 - с) виконання планів щодо техніко-економічних показників діяльності підприємства;
 - т) виконання планів щодо залучення громадськості до процесів планування та контролю господарської діяльності підприємства, а також соціально-орієнтованої діяльності підприємства.
2. Частоту і періодичність проведення моніторингу (підприємство самостійно встановлює частоту та періодичність, виходячи з наявної практики, необхідності забезпечення виконання планових показників та вимог стандарту):
- кожні десять років;
 - щороку,
 - щоквартально,
 - щомісячно.
3. Коло відповідальних осіб за проведення моніторингу (керівники та спеціалісти підприємства відповідно до посадових обов'язків, або призначених наказами по підприємству).
4. Спосіб відображення результатів моніторингу (заповнення статистичних форм, актування та протоколювання, внесення в електронну базу даних тощо).

Процеси, що аналізують:

- стратегічне, тактичне та оперативне планування;
- довгострокове лісовпорядкувальне планування як елемент стратегічного планування;
- моніторинг господарської діяльності на підприємстві;
- моніторинг прогресу у досягненні кожної цілі господарювання.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають орієнтуватись у показниках плану, знати періодичність перегляду планів та моніторингу їхнього виконання у межах своєї відповідальності, способи здійснення моніторингу планової діяльності.

Як підтвердити на практиці

Продемонструвати, що план ведення господарства містить задокументовані чітко окреслені завдання ведення господарства та періодичність, з якою їх переглядають.

У ході польових візитів для контролю виконання критеріїв інших принципів необхідно демонструвати, що будь-який захід є запланованим, підлягає моніторингу та є документально забезпеченим (див. критерій 7.1). Можливе очне опитування зацікавлених сторін.

Мета критерію 7.4 – забезпечити періодичне оновлення та перегляд усіх планів та процедурної документації за результатами моніторингу, оцінювання, залучення зацікавлених сторін або на підставі нової науково-технічної інформації з урахуванням змін екологічних, соціальних та економічних умов.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 7.4 підприємству необхідно:

1. Періодично переглядати та оновлювати план ведення лісового господарства за усіма його структурними елементами відповідно до додатку Е.
2. Включати у плани:
 - результати моніторингу, зокрема результати сертифікаційних аудитів;
 - результати оцінювання;
 - результати залучення зацікавлених сторін;
 - нову науково-технічну інформацію (напр. норми, нормативи);
 - зміни екологічних, соціальних та економічних умов (напр. зміни законодавства).

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Плани підприємства за функціональними підрозділами.
3. Виробничо-фінансовий річний план.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити стратегічний план (див. кр. 5.1).
2. Підготувати документи, які містять результати моніторингу планової діяльності, що враховують вимоги додатку Е. Фактично усі планові документи стосуються критеріїв інших принципів та вказані у них. Наприклад, якщо в результаті проведеного мисливського впорядкування, незалежно від того, хто є користувачем мисливських угідь, на території підприємства виділено тетеревиний чи глухариний тік, або осередок проживання рідкісного виду (занесеного до ЧКУ виду, наприклад рисі), то відповідні зміни мають бути внесені в планові документи підприємства, які б враховували наявність цієї цінності доквілля та запроваджували заходи, спрямовані на її збереження та підтримання.

Процеси, що аналізують:

- перегляд планових документів;
- оновлення планових документів на основі моніторингу, оцінювання, залучення зацікавлених сторін, або нову науково-технічну інформацію.

Вимоги до персоналу

- повинні мати знання та навички щодо змін, які відбуваються на підприємстві та зовнішньому середовищі (законодавство, ринок тощо), а також їх застосовувати для оновлення та перегляду планів;
- знати інтенсивність, періодичність та суть моніторингу господарських процесів у межах своєї відповідальності (посадових обов'язків);
- володіти навичками культурно прийнятних способів залучення зацікавлених сторін.

Як підтвердити на практиці

Підприємство має документально підтвердити, що плани переглядають та змінюють відповідно до результатів моніторингу та на основі науково-технічної інформації. Зокрема, видано накази та розпорядження щодо внесення змін у відповідні планові документи, відкориговано процедури підприємства відповідно до змін соціальних, екологічних та економічних обставин. Можливе очне опитування зацікавлених сторін.

Мета критерію 7.5 – підтвердити, що підприємство забезпечило стислий виклад плану ведення господарства у вільному доступі для громадськості та безоплатно, а також надає за запитом більш детальну інформацію про усі компоненти плану ведення господарства, за винятком конфіденційної інформації, для сторін, чий інтереси зачеплено.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 7.5 підприємству необхідно:

1. Оприлюднити стислий виклад плану ведення господарства (наприклад, на своєму сайті), який би містив перелік елементів на основі додатку D. Зважаючи на визначення конфіденційної інформації, практично вся планова документація може бути оприлюднена.
2. Додатково на вимогу сторін, чий інтереси зачеплено, надавати їм інші доречні компоненти плану ведення господарства, за винятком інформації, яка має конфіденційний характер.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Журнал реєстрації звернень громадян.
2. Журнал вихідної кореспонденції підприємства.
3. Копії листів-відповідей зацікавленим сторонам.

4. Інформація про публічно доступні джерела, де розміщено стислий виклад плану ведення господарства (брошури чи буклети про діяльність підприємства, сайт підприємства).

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Зробити стислий виклад плану ведення господарства.
2. Офіційно (документально) задекларувати в публічно доступних джерелах (наприклад, на своїй інтернет-сторінці) або забезпечити посилання на відповідні законодавчо-нормативні документи щодо переліку інформації, яка є конфіденційною, та не може бути надана зацікавленим сторонам, або сторонам, чії інтереси зачеплено, без відповідних розпоряджень уповноважених органів.

Процеси, що аналізують:

- підготовка та оприлюднення стислого викладу плану ведення господарства.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати зміст плану ведення господарства;
- знати найбільш доречні способи оприлюднення інформації для громадськості.

Відповідальна особа за роботу із зверненнями повинна знати, що за погодженням із керівництвом має підготувати запитувану інформацію, за необхідності зробити копії документів та надіслати зацікавленій стороні за ціною вартості копіювання та пересилки.

Як підтвердити на практиці

Польову перевірку не здійснюють. Здійснюють аналіз публічно доступних джерел на предмет наявності короткого викладу плану ведення господарства. Можливе очне опитування зацікавлених сторін, в тому числі тих, чії інтереси зачеплено, і які мають підтвердити, що отримали необхідні відповіді на звернення.

Мета критерію 7.6 – підтвердити, що підприємство залучає сторони, чії інтереси зачеплено (зацікавлені сторони за їхнім запитом) до процесів планування та моніторингу своєї господарської діяльності та це залучення відбувається із застосуванням відповідних процедур.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Для практичної реалізації критерію 7.6 підприємству необхідно:

1. У культурно доречний спосіб залучити сторони, чії інтереси зачеплено, до:
 - процесів вирішення спорів (критерії 1.6, 2.6 і 4.6);

- визначення зарплат, що перевищують мінімальну заробітну плату встановлену законодавством (критерій 2.4);
 - ідентифікації прав (критерій 4.1), місць (критерій 4.7) та впливів (критерій 4.5);
 - діяльності, пов'язаної із соціально-економічним розвитком місцевих громад (критерій 4.4);
 - оцінювання, менеджменту та моніторингу особливих цінностей для збереження (критерії 9.1, 9.2 і 9.4).
2. Розробити та виконувати процедури залучення до процесів планування і моніторингу сторін, чий інтереси зачеплено та зацікавлених сторін, які б містили принаймні:
 - перелік випадків, що потребують залучення;
 - перелік відповідних представників та контактних осіб;
 - визначення каналів комунікації для двостороннього обміну інформацією;
 - забезпечення рівного представництва та залучення всіх задіяних сторін (жінок, молоді та ін.);
 - записи реєстрації всіх зустрічей, обговорюваних питань та досягнутих угод;
 - забезпечення затвердження змісту відповідних записів за результатами проведених зустрічей;
 - механізм розповсюдження результатів усіх культурно доречних заходів із залучення між усіма причетними;
 - умови щодо розповсюдження результатів перемовин для широкого кола зацікавлених сторін.
 3. Сторонам, чий інтереси зачеплено (зацікавленим сторонам за їхнім запитом) забезпечити можливість залучення до моніторингу та процесів планування господарської діяльності, які зачіпають їхні інтереси.

Процедура залучення до процесів планування і моніторингу має містити принаймні:

1. Підходи до визначення сторін, які є зацікавленими або такими, чий інтереси зачеплено (зокрема із урахуванням важливості рівного представництва); до визначення відповідних представників та контактних осіб включно, де це доречно, із місцевими установами, організаціями, та органами влади.
2. Законодавче та інше підґрунтя залучення зацікавлених сторін і тих, чий інтереси зачеплено, до процесів моніторингу та планування (зокрема перелік нормативно-правових актів, які дають такі можливості, а також вимог стандарту, що регламентують участь цих сторін).
3. Порядок роботи з зацікавленими сторонами з питань інформування та залучення (з яких питань має бути інформування, з яких питань має здійснюватись залучення, періодичність, форми та засоби, зокрема канали комунікації).
4. Форма подання інформації від зацікавлених сторін із питань моніторингу та планування (вимоги до змістовності, конкретності, чіткості та актуальності тощо).
5. Документування одержаної інформації та звернень фізичних та юридичних осіб і порядку її розгляду підприємством (ведення журналу реєстрації вхідної та вихідної кореспонденції, зберігання інформації про зустрічі, обговорювані питання, досягнуті угоди, а також порядок обговорення з метою врахування чи обґрунтованого відхилення під час прийняття рішень щодо моніторингу та планування).
6. Підходи до оприлюднення результатів заходів щодо залучення з питань моніторингу та планування між усіма причетними, а також результатів перемовин для громадськості загалом.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Журнал реєстрації звернень громадян.
2. Журнал вихідної кореспонденції підприємства.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Вести реєстр зацікавлених сторін, зокрема сторін, чії інтереси зачеплено, яких залучають до моніторингу та процесів планування господарської діяльності.
2. Зберігати свідчення щодо співпраці із сторонами, чії інтереси зачеплено.
3. Розробити актуальні процедури залучення сторін до процесів планування і моніторингу (як зазначено вище).

Процеси, що аналізують:

- процедури залучення сторін, чії інтереси зачеплено, та зацікавлених сторін з питань моніторингу та планування господарської діяльності.

Вимоги до персоналу

Співробітники в межах своїх повноважень мають знати зміст процедури залучення сторін до моніторингу та планування господарської діяльності та здійснювати її практичну реалізацію.

Як підтвердити на практиці

Польову перевірку не здійснюють. Можливе очне опитування зацікавлених сторін, які мають підтвердити, що інформування та залучення відбувалися у культурно доречний спосіб (особиста розмова, телефоном, листом) та стосувалися їхніх інтересів та прав.

Практичні рекомендації

1. Необхідно розробити політику щодо дотримання принципів та критеріїв FSC та зробити її публічно доступною. У політиці слід викласти цілі діяльності підприємства, які виникають з вимог стандарту FSC щодо екологічно орієнтованого, соціально корисного та економічно життєздатного господарювання. Для досягнення поставлених цілей план ведення господарства має містити чітко окреслені завдання, які б можна було перевірити та оцінити їх досягнення.
2. Слід мати розроблений, актуалізований та затверджений згідно з процедурою лісовпорядкувальний проект. Але цей проект є лише частиною стратегічного плану підприємства. Також слід окремо розробити плани (чи документи, які охоплюють процеси планування), які стосуються тактичної та операційної діяльності підприємства. Отже, виконання вимог критеріїв цього принципу не повинно базуватися тільки на наявній системі планової документації в Україні. Для виконання вимог принципу 7 можна брати до уваги плани, які зазвичай складають та затверджують на підприємстві, але необхідно забезпечити

додатково розроблення і реалізацію інших видів планів відповідно до вимог стандарту FSC (викладені як в індикаторах, так і в додатках до стандарту).

3. Необхідно звернути увагу також на необхідність розроблення планів підприємства за функціональними підрозділами. В планових документах необхідно зазначити цілі, наявні чи необхідні ресурси, шляхи досягнення, відповідальні особи тощо. Плани необхідно переглядати з урахуванням результатів моніторингу, а також отримання нової науково-технічної інформації, яка стосується процесів планування ведення господарства, наприклад впровадження нових стандартів для оцінювання якості (сортності) деревини, що заготовлюється, впровадження підходів щодо наближеного до природи лісівництва та зміною систем і способів рубок у зв'язку з цим. У разі перегляду планів обов'язково брати до уваги зміни екологічних, економічних та соціальних обставин, наприклад, зміни у сфері охорони природи та підтримання цінностей довкілля (виділення та збереження пралісів та природних лісів, виділення та збереження об'єктів Смарагдової мережі тощо).
4. У планових документах, включно зі стратегічним планом підприємства, лісовпорядкувальним проектом, планами, які реалізують на рівні функціональних підрозділів, слід відобразити всі доречні елементи плану ведення господарства згідно з додатком D. Елементи плану господарювання, які підлягають постійному перегляду, та періодичність такого перегляду, необхідно привести у відповідність з додатком E стандарту, який містить вимоги до моніторингу планової документації.
5. Короткий виклад планованих заходів, за виключенням конфіденційної інформації, зробити публічно доступним, із використанням засобів, найбільш доречних для зацікавлених сторін та тих, чий інтерес зачеплено (бажано узгоджених із ними). Можна використовувати інтернет-сторінки підприємства та інші засоби комунікації, зокрема місцеві та регіональні засоби масової інформації, інформаційні стенди в конторі лісгоспу, брошури та буклети про діяльність підприємства тощо. Основне, щоб вся інформація плану ведення господарства (у розрізі його елементів) містилась у короткому викладі.
6. Прикладом відповідності вимогам принципу 7 з чинної практики підприємств є залучення представників місцевих громад, а також науково-дослідних установ, чи прилеглих територій ПЗФ (заповідників, національних парків) до участі в лісовпорядних нарадах. Також важливим є розсилання місцевим громадам (ОТГ, міським, сільським і селищним радам) на щорічній основі інформації про заходи, які планують на території лісового фонду, розташованого на землях цієї ОТГ, сільської, селищної ради тощо. Розміщення інформації про лісорубні квитки на інтернет-сторінках лісових підприємств, а також різноманітних форм державної статистичної та відомчої звітності є одним із елементів, який відповідає підходам до інформування зацікавлених сторін згідно з вимогами принципу 7 стандарту.

Принцип 8.

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Підприємство має демонструвати, що поступ у досягненні цілей господарювання, впливи господарської діяльності та стан одиниці господарювання відстежуються [моніторяться] та оцінюються відповідно до масштабу, інтенсивності та ризику з метою виконання адаптивного ведення господарства.

Структурно-логічну схему принципу 8 наведено на рис. 13.

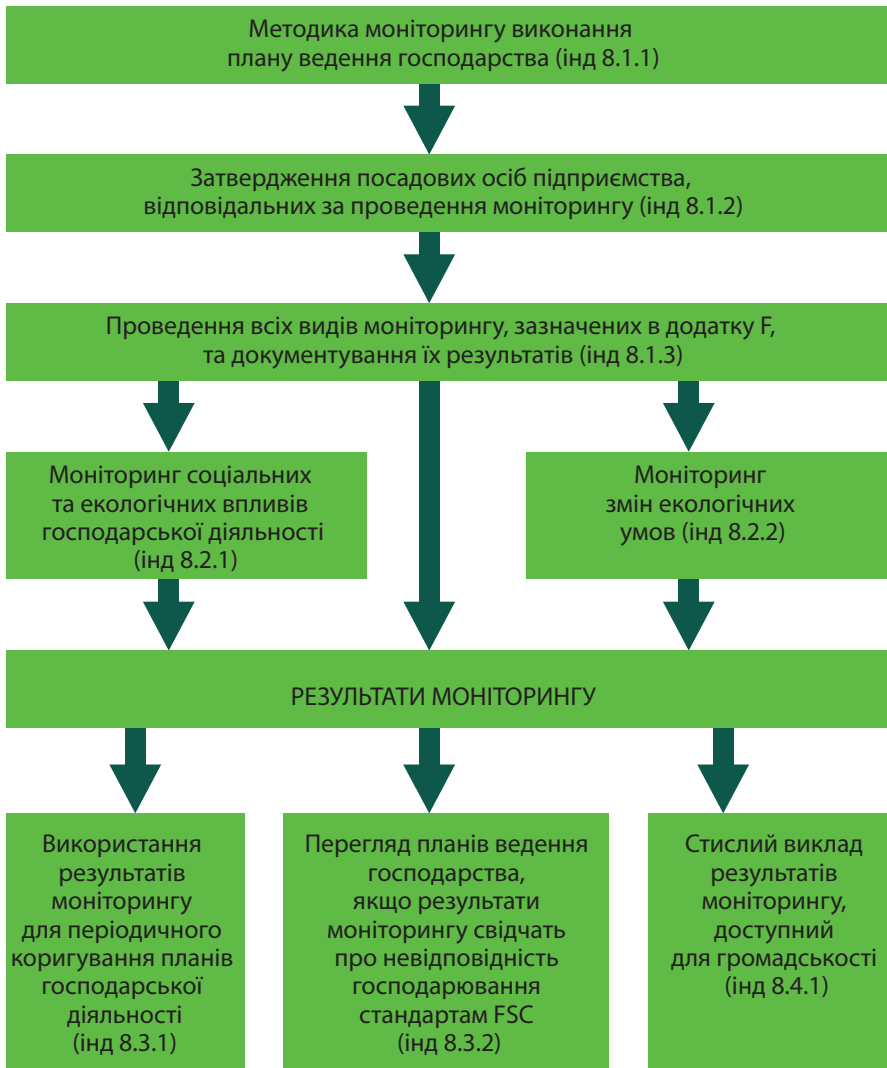

Рис 13. Структурно-логічна схема принципу 8

Принцип 8 спрямований на запровадження на підприємстві постійно діючої системи документованої реєстрації:

- результатів всіх видів діяльності підприємства;
- впливу цих видів діяльності;
- стану території підприємства.

На основі цієї зібраної інформації проводять регулярне оцінювання діяльності підприємства, впливу цієї діяльності на довкілля та стан лісів. На підставі оцінювання інформації приймають управлінські рішення щодо подальшого ведення господарства, внесення коректив до наявних планів господарювання, розробка короткотермінових (річних) планів.

Мета критерію 8.1 – здійснення підприємством відстеження [моніторингу] виконання плану ведення господарства, включно із політиками та цілями господарювання, та свого поступу у виконанні запланованих видів діяльності та завдань, які можна перевірити.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Розробити та затвердити методику моніторингу виконання плану ведення господарства (див. додаток F з переліком вимог до методик) (індикатор 8.1.1).
2. Затвердити осіб підприємства (відповідно до їх посадових обов'язків), відповідальних за проведення моніторингу (індикатор 8.1.2).
3. Згідно із затвердженими методиками проводити всі види моніторингу, зазначені в додатку F, та документувати їх результати (індикатор 8.1.3).

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Накази, посадові інструкції.
2. Звіти про виконання плану ведення господарства (зокрема, форми №3-ЛГ, №10-ЛГ та ін.).
3. Лісовпорядкувальний проект.
4. Матеріали безперервного лісовпорядкування.
5. Матеріали щодо оцінювання впливу на довкілля до і після виконання лісгосподарських заходів (див. принцип б).

Додатково слід розробити «Методику моніторингу виконання плану ведення господарства», що містить методики за окремими пунктами (відповідно до додатку F), а також включає:

- 1) актуалізований перелік об'єктів (перелік об'єктів або елементів, що підлягають моніторингу, наведено в додатку E);
- 2) закріплення відповідальних, що залучені до процесу моніторингу (орієнтовні посади відповідальних наведено в додатку E);
- 3) періодичність моніторингу для окремих елементів (наведено в додатку E);
- 4) методика моніторингу конкретного об'єкта/елемента;

- 5) форми звітності для кожного елементу, переліченого в додатку F (використання вже наявних в лісовому господарстві України форм звітності є бажаним, але недостатнім);
- 6) алгоритм рішення щодо врахування результатів моніторингу в плануванні.

Наведемо нижче приклади для двох елементів моніторингу.

Елементи моніторингу: результати діяльності з поновлення лісів (пункт 1.I додатку F); використання для відновлення видів, які добре екологічно адаптовані (пункт 1.II додатку F).

Відповідальна особа: інженер лісових культур (згідно з додатком E).

Періодичність моніторингу: щорічно (згідно з додатком E).

Методика моніторингу: міститься в «Інструкції з проектування, технічного приймання, обліку та оцінки якості лісокультурних об'єктів».

Форми звітності, що стосуються цих елементів:

- Проекти лісових культур (форма 3) і природного поновлення (форма 4).
- Акти технічного приймання лісових культур (форма 9) і ділянок природного поновлення (форма 10).
- Акти про списання лісових культур (форми 20, 21).
- Акти переведення у вкриті лісовою рослинністю землі лісових культур (форма 22) і природного поновлення (форма 24).

Алгоритм рішення щодо врахування результатів моніторингу в плануванні:

1. Якщо в процесі моніторингу встановлено, що на ділянках лісових культур у визначеному віці густота і середня висота життєздатних дерев головних порід відповідає встановленим нормативам оцінювання якості лісових культур під час переведення у вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки, а ділянки з природним поновленням за всіма показниками відповідають нормативам оцінювання якості природного поновлення, то такі ділянки переводять у вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки.
2. Якщо ділянки, відведені під природне поновлення, не відповідають нормативам оцінювання якості, на таких ділянках планують створення лісових культур.
3. Якщо встановлена в результаті моніторингу приживлюваність лісових культур становить менше 25%, такі культури списують і на таких ділянках планують створення лісових культур.
4. Якщо встановлена в результаті моніторингу приживлюваність лісових культур становить менше 85% або висаджені рослини розташовані нерівномірно, на таких ділянках планують доповнення лісових культур.

Процеси, що аналізують:

- розробки/затвердження методики моніторингу виконання плану ведення господарства (відповідно до додатку F);

- виконання моніторингу плану ведення господарства за визначеними стандартом об'єктами, зазначеними в додатку F, та їх документування.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- пояснити як здійснюються розроблення та практичне впровадження моніторингу виконання плану ведення господарства і документування його результатів.

Як підтвердити на практиці (польовий візит)

Перевірка коректності застосованих методик моніторингу та їх використання на рендомізовано обраних об'єктах моніторингу.

У контексті наведеного вище прикладу, під час польового візиту, наприклад, відвідують ділянки, на яких створено лісові культури і ті, які залишені під природне поновлення. Також відвідують ділянки, переведені у вкриті лісовою рослинністю площі. Перевіряють результати діяльності з лісовідновлення, особливу увагу звертають на породний склад лісових культур і природного поновлення.

Практичні рекомендації

1. Процес розробки методик моніторингу виконання плану ведення господарства.

Запровадження системи моніторингу виконання запланованих видів діяльності та завдань доцільно розпочати з видання наказу по підприємству, в якому слід призначити особу, яка несе загальну відповідальність за виконання вимог принципу 8 (зазвичай, головного лісничого), а також відповідальних за виконання окремих видів моніторингу, вказаних у додатку F.

Відповідальні особи визначають методики проведення окремих видів моніторингу. В деяких випадках такі методики вже існують в документах чинної нормативно-законодавчої бази ведення лісового господарства (як, наприклад, «Інструкція з проектування, технічного приймання, обліку та оцінки якості лісокультурних об'єктів» містить методику, цілком достатню для проведення моніторингу діяльності з лісовідновлення). Проте деякі види моніторингу, вказані в додатку F і пов'язані суто з виконанням вимог FSC національного стандарту, не мають відповідних методик у національних нормативних документах і мають бути розроблені окремо.

До цього документа додають методики моніторингу для окремих пунктів, розроблені підприємством.

2. Документування всіх видів моніторингу, зазначених у додатку F.

Для виконання моніторингу відповідальними особами визначають показники відповідно до методик моніторингу, що використовують.

Приклад документування виконаних робіт із моніторингу наведено стосовно моніторингу стану ОЦЗ і впливу на ОЦЗ лісгосподарських і природоохоронних заходів, проведених на ділянках, де вони ідентифіковані.

Мета критерію 8.2 – за допомогою запровадженої системи моніторингу (критерій 8.1) відстежувати та оцінювати екологічні (вплив на довкілля, екологічний стан ділянок лісового фонду) і соціальні впливи діяльності підприємства.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Використовуючи методики моніторингу проводити моніторинг:

- соціальних та екологічних впливів господарської діяльності (індикатор 8.2.1);
- змін екологічних умов (індикатор 8.2.2).

Перелік документації в рамках критерію

1. Задokumentовані матеріали та результати моніторингу:
 - соціальних та екологічних впливів господарської діяльності (індикатор 8.2.1);
 - змін екологічних умов (індикатор 8.2.2).
2. Задokumentовані результати всіх видів моніторингу, зазначених у додатку F.

Відповідно до додатку F всі види моніторингу поділяють на три великі групи:

- моніторинг для виявлення та опису впливів господарської діяльності на довкілля (розділ 1 додатку F);
- моніторинг для виявлення та опису соціальних впливів господарської діяльності (розділ 2 додатку F);
- моніторинг для виявлення та опису змін екологічних умов (розділ 3 додатку F).

Тобто, проводячи всі види моніторингу, зазначені в додатку F, за визначеними та розробленими методиками (відповідно до вимог критерію 8.1), забезпечуючи належне документування, підприємство виконує вимоги критерію 8.2.

Процедура моніторингу може включати з-поміж іншого таке:

1. *Призначення відповідальних осіб.*

Доцільно призначати відповідальних осіб відповідно до їхніх посадових обов'язків, визначених у посадових інструкціях. Наприклад, за моніторинг впливів господарської діяльності на довкілля та ефективності вжитих заходів логічно призначити лісничих, за моніторинг виконання програм та видів діяльності, що стосуються прав працівників – голову профкому, за моніторинг виконання програм та видів діяльності, що стосуються охорони праці та техніки безпеки – інженера з охорони праці, за моніторинг економічної діяльності підприємства – співробітників планового відділу тощо. Ті ж самі відповідальні особи разом із особою, яка несе загальну відповідальність за виконання вимог принципу 8, проводять оцінювання результатів окремих видів моніторингу.

2. *Частота проведення моніторингу.*

Моніторинг доцільно проводити з періодичністю, визначеною у додатку E. Моніторинг ефективності вжитих заходів найчастіше проводять після завершення виконання заходів

разом із складанням актів приймання робіт, обстеження лісосік, атестації лісових культур тощо.

3. *Методика виконання моніторингу.*

Методики виконання моніторингу для окремих пунктів має бути визначено підприємством. Приклад такої методики наведено для принципу 9 (для моніторингу стану ОЦЗ і моніторингу впливу на ОЦЗ лісгосподарських і природоохоронних заходів, проведених на ділянках, де ідентифіковані ОЦЗ).

4. *Документування результатів моніторингу.*

Форми, в яких документують результати моніторингу, визначає підприємство. Для деяких видів моніторингу доцільно використовувати відповідні статистичні та/або звітні форми, що заповнює підприємство відповідно до національних вимог. Але для деяких видів моніторингу підприємство має розробити окремі форми. Приклади таких форм наведено для принципу 9 (для моніторингу стану ОЦЗ і моніторингу впливу на ОЦЗ лісгосподарських і природоохоронних заходів, проведених на ділянках, де ідентифіковані ОЦЗ).

5. *Оцінювання результатів моніторингу.*

На цьому етапі підприємство має оцінити результати, отримані під час моніторингу. Результати можуть бути оцінені як:

- прийнятні (не вимагають жодних дій чи планування заходів із виправлення ситуації);
- частково прийнятні (вимагають виконання дій в обмежених масштабах на окремих ділянках, як, наприклад, доповнення культур після проведеного штучного лісовідновлення чи створення культур після невдалих заходів із природного поновлення лісу);
- цілком неприйнятні (вимагають внесення докорінних змін у стратегічні, тактичні та операційні плани, зокрема «Проект організації і розвитку лісового господарства», змін категорій окремих лісових ділянок і масивів тощо).

Процеси, що аналізують:

- моніторинг екологічних та соціальних впливів господарської діяльності;
- моніторинг змін екологічних умов;
- документування результатів моніторингу.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- володіти знаннями, необхідними для розробки процедури моніторингу соціальних та екологічних впливів господарської діяльності, а також змін екологічних умов, й здійснювати її практичну реалізацію;
- розуміти як документувати результати моніторингу.

Як підтвердити на практиці (польовий візит)

Перевірка коректності застосованих методик моніторингу та їх використання на рандомізовано обраних об'єктах моніторингу.

Мета критерію 8.3 – аналізувати результати моніторингу і оцінювання та використовувати їх для планування своєї подальшої діяльності.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Використовувати результати моніторингу для періодичного коригування планів господарської діяльності (індикатор 8.3.1).
2. Переглядати плани ведення господарства, зокрема цілі та завдання господарювання, коригувати практичну діяльність, якщо результати моніторингу свідчать про невідповідність господарювання стандарту FSC (індикатор 8.3.2). Дієвим інструментом перегляду планів ведення господарства є внутрішній аудит відповідності індикаторам стандарту, який доцільно проводити на підприємстві.

Перелік документації в рамках критерію

1. Задokumentовані матеріали та результати видів моніторингу, зазначених в додатку F.
2. Процедури адаптивного ведення лісового господарства.
3. Плани ведення господарства, скориговані відповідно до результатів моніторингу.

Підприємство має довести, що воно дійсно використовує результати моніторингу для періодичного оновлення планів, тобто на підприємстві запроваджене адаптивне ведення господарства.

Термін «адаптивне ведення господарства» наведено в глосарії до стандарту.

Адаптивне ведення лісового господарства можна здійснювати на трьох рівнях – стратегічному, тактичному і операційному. На кожному з рівнів мають здійснювати відповідний моніторинг та коригування планів. Зокрема, на стратегічному рівні до моніторингу та коригування планів мають долучатись інші організації, зокрема, ті, які здійснюватимуть базове та безперервне лісовпорядкування, що включає постійний аналіз ведення лісового господарства, таксацію лісів, планування лісгосподарських заходів тощо. В результаті оновлюється «Проект організації та розвитку ведення лісового господарства» для підприємства, а також інші розділи стратегічного плану.

Тактичний і операційний рівні моніторингу та коригування планів, що лежать в сфері відповідальності підприємства, здійснюють на підставі оцінювання ним виконаних господарських заходів і стану лісів з урахуванням результатів перевірки різними контрольними органами.

Свідченням адаптивного ведення лісового господарства може бути документування результатів моніторингу та відповідних приписів щодо виконання певних лісгосподарських або природоохоронних заходів у табличній формі, приклад якої наведено нижче.

Використання результатів моніторингу у плануванні лісогосподарської діяльності ДП «..... ЛГ» на 20__ р.

№	Документ із результатом моніторингу	Місце проведення заходів відповідно до результатів моніторингу: лісництво, квартал, виділ	Заходи, які заплановано до виконання відповідно до результатів моніторингу

Процеси, що аналізують:

- перегляд та/або коригування планів господарської діяльності відповідно до отриманих результатів моніторингу;
- перегляд та коригування господарської діяльності відповідно до отриманих результатів моніторингу.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати та розуміти як на практиці використовувати результати моніторингу в процесі планування і за яких умов переглядають цілі ведення господарства та/або господарську діяльність.

Як підтвердити на практиці (польовий візит)

Перевірка врахування результатів моніторингу на рендомізовано обраних об'єктах моніторингу.

Мета критерію 8.4 – зробити доступним для громадськості та безкоштовним стислий виклад результатів моніторингу, за винятком конфіденційної інформації.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

Оформити отримані результати видів моніторингу (відповідно до додатку F) у вигляді стислого звіту, зрозумілого для громадськості (включаючи карти і за винятком конфіденційної інформації) та розмістити цей документ на сайті підприємства, сторінці підприємства в соціальних мережах або опублікувати в місцевих ЗМІ чи забезпечити доступність іншим способом (індикатор 8.4.1).

Перелік документації в рамках критерію

1. Доступний для громадськості стислий звіт за результатами моніторингу.

Процес, що аналізують:

- розробка стислого звіту за результатами моніторингу;
- забезпечення доступності стислого звіту з моніторингу для громадськості.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати та розуміти, яким чином здійснюють формування звіту з моніторингу;
- пояснити, яким чином забезпечують доступність звіту з моніторингу для громадськості.

Як підтвердити на практиці (польовий візит)

Перевіряють наявність та доступність для громадськості звіту з моніторингу, його повноту (тобто, чи всі пункти, перелічені в додатку F, знайшли відображення у звіті) та актуальність інформації.

Мета критерію 8.5 – запровадити систему виявлення та відстеження всіх видів продукції (в кількісних одиницях), що надходить з території підприємства і яку продають на ринку як FSC-сертифіковану, від місць безпосередньої заготівлі до пунктів зберігання і першого продажу.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Розробити «Процедуру контролю руху та відстеження продукції (Процедуру ланцюга постачання)». Контролювати рух та відстежувати всі види деревинної та недеревинної лісової продукції, яку продають на ринку як FSC-сертифіковану, від місць безпосередньої заготівлі до пунктів зберігання і продажу (індикатор 8.5.1).
2. Збирати та документувати інформацію про всі види деревинної та недеревинної лісової продукції, що продається, включаючи: 1) українську [загальноживану] та латинську назву виду; 2) назву або опис продукції; 3) об'єм (або кількість) продукції; 4) інформацію, яка дозволяє відстежити продукцію до джерела походження; 5) дату заготівлі; 6) якщо первинна переробка відбувається у лісі, дату та виготовлений обсяг; 7) чи була продукція продана як FSC сертифікована (індикатор 8.5.2).
3. Включати в торгові рахунки, товаротранспортні накладні на продаж всіх видів деревинної та недеревинної лісової продукції, яку продають із заявою FSC: 1) назву і адресу продавця та покупця; 2) дату продажу; 3) українську [загальноживану] та латинську назву виду; 4) опис продукції; 5) реалізований об'єм (або кількість); 6) код сертифіката; і 7) заяву FSC «FSC 100%», яка ідентифікує продану продукцію як FSC сертифіковану. Зберігати цю документацію щонайменше п'ять років (індикатор 8.5.3).

Перелік документації в рамках критерію

1. Процедура контролю руху та відстеження продукції.
2. Перелік FSC груп продукції.

3. Журнали обліку та відвантаження продукції.
4. Реєстр товарно-транспортних накладних, зокрема щодо реалізації продукції з FSC заявою.
5. Реєстр покупців продукції, зокрема тієї, що продається як FSC- сертифікована.
6. Товарно-транспортна документація (зі специфікаціями).

Процеси, що аналізують:

- відстеження всіх видів продукції (в кількісних одиницях), що надходить з території підприємства і яку продають на ринку як FSC-сертифіковану, від місць безпосередньої заготівлі до пунктів зберігання і продажу;
- документування інформації в рамках системи контролю руху та відстеження всіх видів продукції, що продають як FSC-сертифіковану.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники, відповідальні за приймання лісопродукції в місця заготівлі, перевезення в місця зберігання, переробки та продажу, оформлення документів на перевезення та продаж, мають знати та розуміти як сформувати, а також зміст «Процедури контролю руху та відстеження продукції» та яким чином практично використовувати її положення.

Як підтвердити на практиці (польовий візит)

Перевірка документації щодо внутрішніх перевезень та документів на продаж продукції в бухгалтерії, лісництвах, нижніх складах.

Практичні рекомендації

Основний документ, який має розробити підприємство – «Процедура контролю руху та відстеження продукції», має містити такі обов'язкові елементи:

1. **Вступ** (слід вказати, на підставі чого і на виконання яких нормативних документів FSC розроблена ця процедура; коротко пояснити, що таке ланцюг постачання продукції і для чого він потрібен).
2. **Відповідальність** (вказати, хто несе загальну відповідальність за забезпечення виконання вимог критерію на підприємстві; перелічити осіб та їх посади, які залучені за виконання вимог критерію на окремих ланках виробництва).
3. **Навчання** осіб, відповідальних за забезпечення виконання вимог критерію на підприємстві, проводять кожен рік за розробленими програмами. Документальні підтвердження проведеного навчання (протоколи навчань, списки осіб, що пройшли навчання) зберігаються впродовж не менш, ніж 5 років.
4. **Реєстрація** всієї інформації, що стосується виконання вимог до контролю руху та відстеження продукції, яка має зберігатися впродовж не менш як 5 років.

5. **Перелік груп продукції**, що продає підприємство як FSC-сертифіковану (для кожного виду продукції слід навести назви видів українською та латинською мовами, заяву, з якою вони продають, та зазначити, яку систему контролю використовують). Для визначення груп продукції використовують документ FSC-STD-40-004a V 2-1.
6. **Вимоги до:**
 - приймання, транспортування та зберігання продукції;
 - обліку продукції (зокрема вимога щодо підготовки стислих звітів про обсяги заготовлених і проданих видів продукції);
 - продажу і постачання;
 - використання товарних знаків FSC (опційно).
7. **Правила поводження з конфіскованою продукцією.**
8. **Правила поводження з невідповідною продукцією** (тобто продукцією або матеріалом, щодо яких підприємство не може довести відповідність застосовним вимогам FSC сертифікації і вимогам відповідності для здійснення FSC заяв).
9. **Зобов'язання доступності інформації** для підтвердження легальності походження продукції.
10. **Відповідність торговельному та митному законодавству України.**
11. **Порядок розгляду скарг** на виконання лісгоспом вимог, що стосуються контролю руху та відстеження продукції.

Слід наголосити, що в лісовому квитку на заготівлю НДЛП необхідно вказувати не лише обсяги дозволеної заготівлі та лісництво, але й квартал і виділ, а також назву виду (українською та латинською мовами).

Заготовлену НДЛП щоденно обліковують безпосередньо на місці заготівлі. При цьому в облікових документах вказують:

- 1) загальноживану та латинську назву виду НДЛП, що заготовляють;
- 2) назва (або опис) заготовленої продукції;
- 3) обсяг або кількість заготовленої продукції;
- 4) дата заготівлі;
- 5) місце, куди вивозять заготовлену НДЛП (переважно, це буде пункт першого продажу або місце перероблення).

Термін зберігання облікових документів із заготівлі і перевезення заготовленої деревини до місця першого продажу становить 5 років.

Слід зазначити, що у випадку наявності на підприємстві переробних потужностей або під час переробки деревинної та недеревинної продукції, що походить з лісів підприємства, на переробних потужностях підрядників, використовують стандарт FSC-STD-40-004 (V 3-0), вимоги якого значно перевищують вимоги критерію 8.5, але не будуть розглянуті в цьому посібнику.

©FSC GD / Milan Reska

Принцип 9.

ОСОБЛИВІ ЦІННОСТІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Підприємство має підтримувати та/або збагачувати особливі цінності для збереження (ОЦЗ) в межах одиниці господарювання шляхом застосування запобіжного підходу.

Структурно-логічну схему принципу 9 наведено на рис. 14.

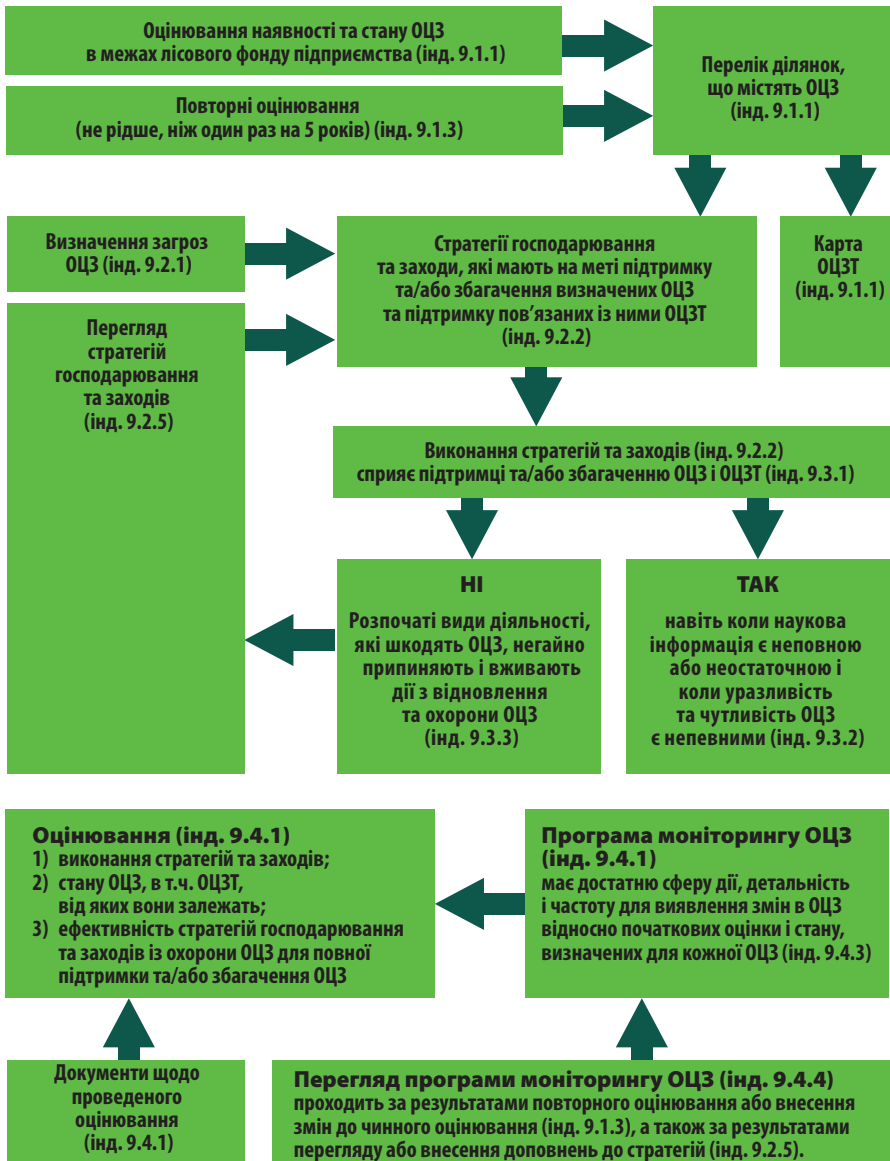

Рис. 14. Структурно-логічна схема принципу 9

Ключові терміни в рамках принципу 9: особлива цінність для збереження – ОЦЗ (High Conservation Value, HCV); особливо цінні для збереження території – ОЦЗТ (High Conservation Value Areas); збереження/охорона (Conservation/Protection); рефугіуми (Refugia); запобіжний підхід (Precautionary approach); зони збереження та охоронювані території (Conservation zones and protection areas); відновлювати/відновлення (Restore/Restoration); критичний (Critical); загроза (Threat); послуги екосистем (Ecosystem services); найкраща доступна інформація (Best Available Information).

Ключові терміни в рамках принципу 9, які не увійшли до загального глосарію та їх означення наведено нижче.

Охоронні зобов'язання щодо об'єктів ПЗФ – перелік зобов'язань, які покладено на землекористувача (землевласника): дотримуватись встановленого режиму для території (об'єкта) природно-заповідного фонду, не здійснювати заборонену господарську діяльність, вживати заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та шкідливого впливу на територію (об'єкт) природно-заповідного фонду, дотримуватись вимог щодо використання території (об'єкта) природно-заповідного фонду, забезпечити охорону та збереження цінних природних комплексів території (об'єкта) природно-заповідного фонду (Інструкція щодо оформлення охоронних зобов'язань на території та об'єкти природно-заповідного фонду, див. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0404-13#Text>).

Лісовий генетичний резерват – ділянка лісу, типова за своїми фітоценотичними, лісничими, лісорослинними показниками для цього природно-кліматичного району, в якій зосереджена цінна в генетично-селекційному відношенні частина популяції виду, підвиду, еко типу. Територію генетичного резервату поділяють на зони різного функціонального призначення: ядро, буферну та перехідну зони. У межах ядра генетичного резервату проводять господарські заходи спрямовані на підвищення його відтворювального потенціалу та селективної цінності, з урахуванням здатності до природного самовідтворення тих компонентів резервату, які є об'єктами збереження генофонду. Цієї мети досягають шляхом підтримання його належного санітарного стану, селекційної та формової структури, зокрема на основі проведення «селективних рубок», які мають за мету видалення мінусових дерев та формування структури деревостану, яка б забезпечувала природні відновлювальні процеси.

Планування селективних рубок, включно з відводом дерев у рубку, проводять виключно працівники профільних наукових установ та відокремлених підрозділів ДО «Український ЛСЦ». Календарні терміни проведення таких рубок мають забезпечувати сприяння процесам природного відновлення порід, які є об'єктами збереження генофонду.

Буферна зона, яка забезпечує ізоляцію ядра від пилкового забруднення та його захист від негативного впливу біотичних, абіотичних й антропогенних чинників, замикає загальний контур резервату. Як правило, в буферну зону включають всі суміжні з ядром частиною ділянки. Максимальна ширина буферної зони – 300-500 м. За незначної площі ядра її ширина може становити 50 м.

Особливість ведення лісового господарства на ділянках буферної зони полягає в забезпеченні природного поновлення насаджень, а за неможливості цього – штучного поновлення із насіння

ядра резервату або сусідніх природних насаджень цього ж урочища. Будь-які господарські заходи у генетичних резерватах мають узгоджувати із УкрНДІЛГА, УкрНДІГірліс, іншими науково-дослідними установами та ДО «Українським лісовим селекційним центром» (Настанови з лісового насінництва (2-е видання, допов. і перероб.) Х., 2017. 107 с. http://ucfb.info/fileadmin/user_upload/Настанови.pdf).

Територія Смарагдової мережі – територія, що запропонована та визначена згідно із законодавством і має чіткі межі [відповідно до проекту закону України «Про території Смарагдової мережі». Перелік визначених в Україні територій Смарагдової мережі схвалений постійно діючою комісією Конвенції про охорону дикої фауни і флори та природних оселищ в Європі (Україна приєдналася до Конвенції 29.10.1996 р.). Картографічні дані і описи визначеної територій Смарагдової мережі доступні за посиланням: <http://emerald.eea.europa.eu/>. Збереження та господарювання в межах територій Смарагдової мережі має відбуватися відповідно до розроблених менеджмент-планів (<https://menr.gov.ua/news/33163.html>).

Менеджмент-план території Смарагдової мережі – комплекс заходів, необхідних для підтримання або відновлення природних оселищ та популяцій видів природної флори і фауни у задовільному природоохоронному статусі [відповідно до проекту закону України «Про території Смарагдової мережі». Менеджмент-план розробляють для окремої території Смарагдової мережі або для декількох територій, які є географічно пов'язаними або мають подібні природні характеристики. Менеджмент плани мають бути розроблені впродовж 10 років після визначення території Смарагдової мережі. До розробки менеджмент-плану господарювання в лісах територій Смарагдової мережі ведеться на підставі чинного лісовпорядкувального проекту (<https://menr.gov.ua/news/33163.html>).

Праліс (пралісова екосистема) – споконвічний, стародавній ліс (природна лісова екосистема), що сформувався природним шляхом і в ході розвитку не зазнав безпосереднього антропогенного впливу. Наявні в Україні території пралісів і старовікових лісів доступні за посиланням: <http://gis-wwf.com.ua>.

На території пралісових пам'яток природи заборонено всі види рубок, у тому числі санітарні, рубки формування і оздоровлення лісів та видалення захаращеності (крім догляду за лінійними об'єктами та вирубування окремих дерев під час гасіння пожежі), будівництво споруд, прокладання шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, випасання худоби, промислова заготівля недеревинних лісових продуктів, проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та транспортних засобів оперативних і спеціальних служб).

Навколо пралісових пам'яток природи установлюють охоронні зони заввишки не менше подвійної висоти деревостану пралісу, в яких заборонено будь-які суцільні, у тому числі санітарні, а також поступові рубки (див. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-19#Text>).

Для ОЦЗ та ОЦЗТ здійснювані господарські заходи мають бути спрямовані на їх підтримку та/або збагачення. Якщо пропонувані заходи перевищують, встановлені законодавством, то їх мають запроваджувати.

Структурно-логічну схему критерію 9.1 наведено на рис. 15.

Мета критерію 9.1 – ідентифікація територій у межах лісового фонду підприємства, де наявні особливі цінності для збереження, та оцінювання таких цінностей (перелічені в додатку G).

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Оцінити власний лісовий фонд з метою реєстрації розташування і визначення статусу особливих цінностей для збереження категорій 1-6, перелічених у критерії 9.1. При цьому оцінюванні слід використовувати всю найкращу доступну інформацію, національну систему особливих цінностей для збереження (викладену в додатку G FSC національного стандарту). Ділянки, на яких зареєстровані ОЦЗ, а також стан таких ОЦЗ слід нанести на картографічні матеріали, які використовує підприємство (Індикатор 9.1.1).
2. До оцінювання лісового фонду слід залучати сторони, чий інтереси зачеплені (місцеві громади), та інші сторони, які зацікавлені у збереженні особливих цінностей для збереження та територій, де такі цінності було ідентифіковано. Залучення сторін до оцінювання лісового фонду слід документувати (індикатор 9.1.2).
3. Не рідше, ніж один раз на п'ять років (термін дії сертифіката FSC) слід проводити повторні оцінювання розташування і статусу ОЦЗ. Крім цього підставами до повторного оцінювання або внесення змін до вже проведеного оцінювання є:
 - набрання чинності або оновлення застосовних нормативно-правових актів;
 - отримання нової найкращої доступної інформації, проведення повторного базового лісовпорядкування;
 - зміна меж лісового фонду підприємства;
 - погіршення стану особливих цінностей для збереження, визначене в процесі моніторингу ОЦЗ (індикатор 9.1.3).

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Основний документ, який має розробити підприємство – «Перелік виявлених під час оцінювання ОЦЗ, місць їхнього розташування та стану».
2. Карти з нанесеними територіями, від яких залежать ОЦЗ.
3. Перелік зацікавлених сторін, що були залучені до процесу перемовин.
4. Документація, що стосується участі зацікавлених сторін в оцінюванні.
5. Перелік застосовного законодавства, матеріалів та інформації, використаних підприємством під час проведення оцінювання.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити документ «Перелік виявлених під час оцінювання ОЦЗ, місць їхнього розташування та стану».

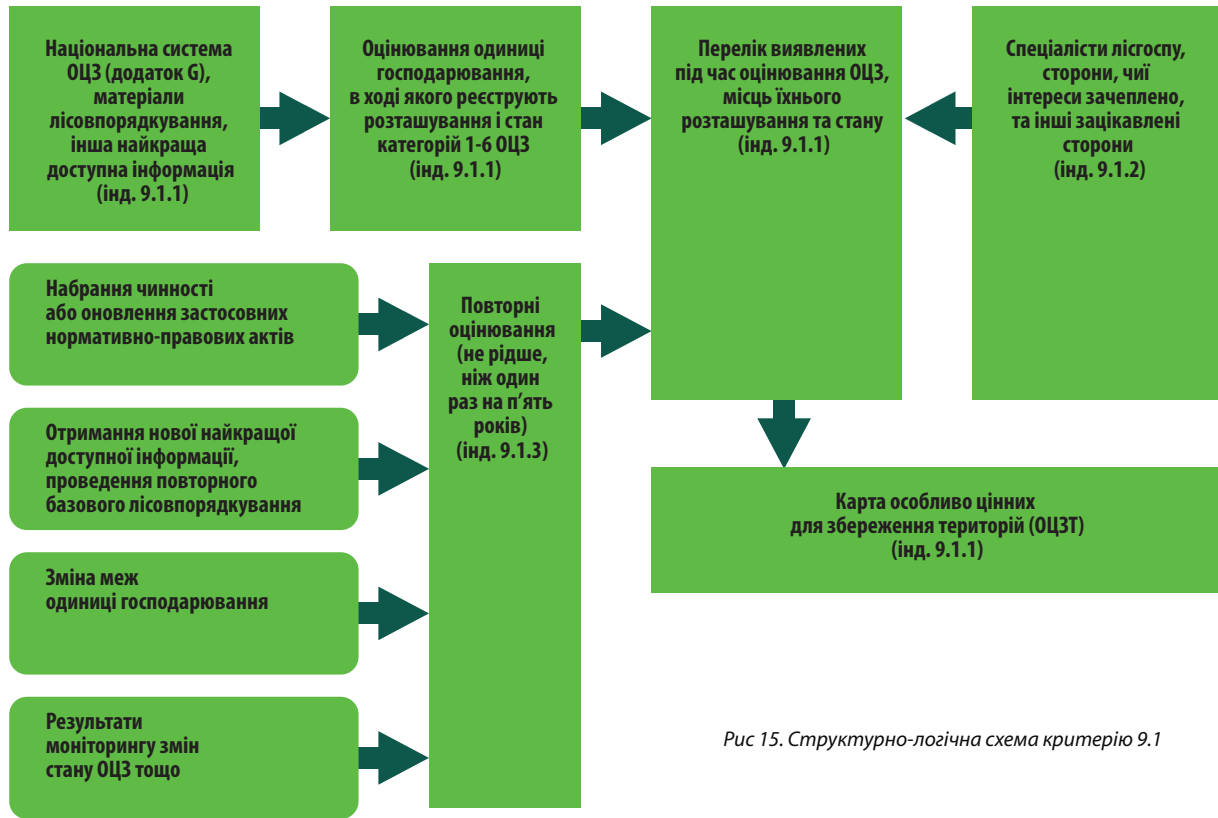

Рис 15. Структурно-логічна схема критерію 9.1

Підставами для розробки цього документу є:

- інформація про виявлені цінності довкілля (див. пр. 6), включно із актуальними матеріалами лісовпорядкування;
- охоронні зобов'язання щодо об'єктів ПЗФ, які містяться в межах лісового фонду підприємства;
- паспорти генетичних резерватів;
- перелік і картографічні матеріали об'єктів Смарагдової мережі;
- перелік і картографічні матеріали пралісів, квазіпралісів і природних лісів;
- матеріали співпраці зі сторонами, чії інтереси зачеплені, та іншими сторонами, які зацікавлені у збереженні ОЦЗ і ОЦЗТ (особливо важливі для ідентифікації ОЦЗ 5 і ОЦЗ 6);
- матеріали залучення експертів та/або сторін, зацікавлених у збереженні ОЦЗ і ОЦЗТ (особливо важливі для ідентифікації ОЦЗ 1 – ОЦЗ 4);
- інші матеріали, які містять найкращу доступну інформацію.

Таблиця, розміщена в додатку G, містить корисну інформацію щодо визначення та ідентифікації ОЦЗ різних категорій, а також режиму господарювання на територіях, де ідентифіковано ОЦЗ.

Приклад оформлення «Переліку виявлених під час оцінювання ОЦЗ, місць їхнього розташування та стану» наведено в таблиці 9.1.

Процеси, що аналізують:

- визначення (ідентифікація) ОЦЗ, оцінювання їх стану;
- визначення, оцінювання та реєстрація ОЦЗТ, від яких залежать ОЦЗ;
- залучення до оцінювання сторін, чії інтереси зачеплено, та інших зацікавлених сторін, які переймаються збереженням ОЦЗ та ОЦЗТ, від яких такі цінності залежать.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства, відповідальні за оцінювання та ідентифікацію розташування ОЦЗ та ОЦЗТ, мають:

- знати і розуміти, що таке ОЦЗ і як їх ідентифікувати;
- знати і розуміти залежність ОЦЗ від територій, де вони розташовані;
- вміти знаходити і використовувати найкращу доступну інформацію для цілей критерію;
- залучати зацікавлені сторони та експертів до процесу ідентифікації ОЦЗ та ОЦЗТ, від яких вони залежать;
- знати, за яких умов слід проводити повторне оцінювання лісового фонду для ідентифікації ОЦЗ.

Як підтвердити на практиці

Огляд ідентифікованих ОЦЗ та ОЦЗТ, візуальна перевірка їхнього стану та впливу проведених заходів (чи їх відсутності) на стан ОЦЗ. Опитування зацікавлених сторін щодо їхнього залучення до процесу оцінювання об'єктів.

Таблиця 9.1

**Перелік та опис ОЦЗ та ділянок лісового фонду ДП «..... ЛГ»,
на яких вони розташовані**

Назва та опис ОЦЗ	Критерії виділення	Назва ОЦЗТ (якщо є) / Лісництво	Квартал	Виділ	Площа, га
ОЦЗ 1: Видове різноманіття. Концентрації біологічного різноманіття, включно з ендемічними, рідкісними видами і видами, що перебувають під загрозою, або зникають, які є істотними на світовому, регіональному або національному рівнях.					
ОЦЗ 2: Екосистеми та їхні мозаїки ландшафтного рівня. Цілісні лісові ландшафти, великі екосистеми ландшафтного рівня та мозаїки екосистем, які є істотними на світовому, регіональному або національному рівнях та містять життєздатні популяції переважної більшості природно притаманних їм видів, з природними структурами їх розповсюдження та рясності.					
ОЦЗ 3: Екосистеми та оселища. Рідкісні й такі, що перебувають під загрозою або зникають екосистеми, оселища або рефугіуми.					
ОЦЗ 4: Критичні послуги екосистем. Основні послуги екосистем у критичних ситуаціях, включно із захистом водозборів і запобіганням ерозії вразливих ґрунтів і схилів.					
ОЦЗ 5: Потреби громади. Ділянки та ресурси, визначальні для задоволення основних потреб місцевих громад або тубільних народів (наприклад, у засобах для існування, лікування, харчування, забезпечення водою), визначені шляхом залучення цих громад або тубільних народів.					
ОЦЗ 6: Культурні цінності. Ділянки, ресурси, оселища та ландшафти світового або національного культурного, археологічного або історичного значення та/або критичної культурної, екологічної, економічної чи релігійної/священної важливості для традиційних культур місцевих громад або тубільних народів, визначені шляхом залучення цих місцевих громад або тубільних народів.					

Практичні рекомендації

Вимоги критерію 9.1 слід розглядати нерозривно із питаннями ідентифікації цінностей довкілля та формування мережі територій для збереження (див. пр. 6). Визначивши цінності довкілля на території підприємства, конкретизувавши їхнє розташування (ділянки лісового фонду), слід категоризувати складові мережі територій для збереження, дотримуючись ознак пропорційного представлення основних типів аборигенних екосистем. Тобто відправною точкою під час формування мережі територій для збереження має бути наявність ознак аборигенності екосистеми, а не приналежність території до ПЗФ чи інших з обмеженим режимом лісокористування.

Підприємство має скласти переліки ОЦЗ, наявних на його території, та відповідних ділянок лісового фонду, а також відобразити ділянки з ідентифікованими ОЦЗ на належних картографічних матеріалах.

Відповідальним співробітникам підприємства разом із різноманітними зацікавленими сторонами та експертами слід проаналізувати, чи наявні на території підприємства ОЦЗ, перелічені в додатку G. Можливі випадки наявності на території підприємства ОЦЗ, не згаданих у додатку G, але про які знають місцеві мешканці, інші зацікавлені сторони, залучені до процесу оцінювання, чи запрошені експерти.

Структурно-логічну схему критерію 9.2 наведено на рис. 16.

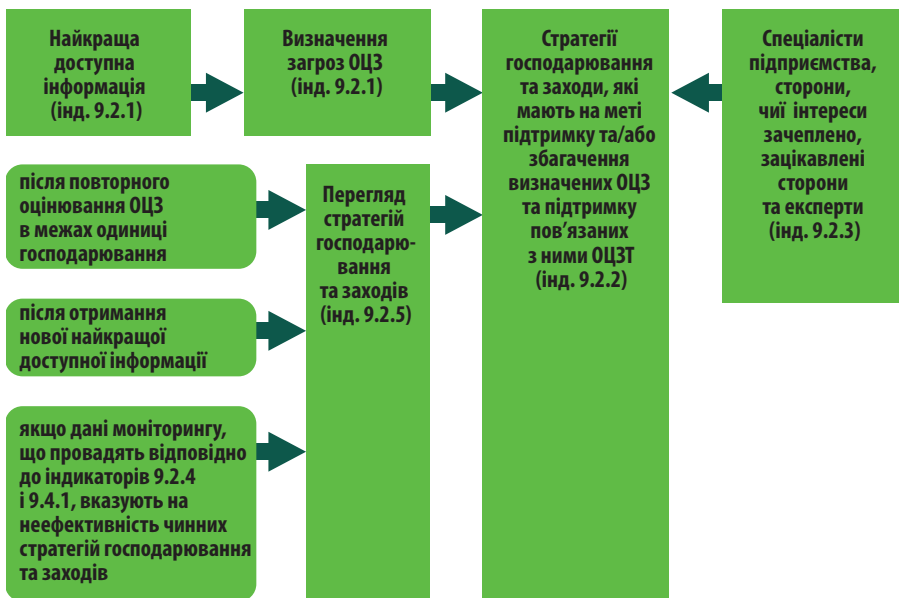

Рис 16. Структурно-логічна схема критерію 9.2

Мета критерію 9.2 – розробка ефективних стратегій щодо підтримки та/або збагачення визначених ОЦЗ.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Визначити наявні на території підприємства загрози особливим цінностям для збереження. Для цього слід використовувати найкращу доступну інформацію (індикатор 9.2.1).
2. Розробити (ще до виконання потенційно шкідливих видів господарської діяльності) ефективні стратегії, які мають на меті підтримку та/або збагачення визначених ОЦЗ та збереження пов'язаних з ними ОЦЗТ (індикатор 9.2.2).
3. До розробки таких стратегій та заходів слід залучати сторони, чії інтереси зачеплено, зацікавлені сторони, експертів (індикатор 9.2.3).
4. Під час аналізу результатів моніторингу ОЦЗ (індикатор 9.4.1) слід перевіряти, що впроваджені стратегії є дієвими для підтримки та/або збагачення ОЦЗ (індикатор 9.2.4).
5. Слід переглядати ефективні стратегії щодо підтримки та/або збагачення визначених ОЦЗ. Підставами для перегляду стратегій або внесення змін до чинних стратегій є:
 - повторне оцінювання ОЦЗ у межах лісового фонду підприємства, яке проводять відповідно до індикатору 9.1.3;
 - поява нової найкращої доступної інформації;
 - якщо дані моніторингу ОЦЗ, що проводять відповідно до індикаторів 9.2.4 і 9.4.1, свідчать про неефективність чинних стратегій.

Підприємству на виконання вимог критерію необхідні:

1. Документована процедура (наказ, інструкція тощо) визначення загроз ОЦЗ.
2. Перелік загроз для ОЦЗ (визначений і задокументований).
3. План заходів для ОЦЗ та його обґрунтування.
4. Документація, що стосується участі зацікавлених сторін в оцінюванні (а також перелік зацікавлених сторін).
5. Перелік ОЦЗ, їхнього розташування та стану, виявлених під час повторного оцінювання.
6. Карти з нанесеними територіями, від яких залежать ОЦЗ.
7. Документи з моніторингу стану ОЦЗ та ОЦЗТ.
8. Документи з моніторингу ефективності заходів щодо ОЦЗ.

Перед розробкою ефективних стратегій щодо підтримки та/або збагачення ОЦЗ слід визначити наявні на території підприємства загрози для ОЦЗ.

Наприклад, серед усього різноманіття загроз для ОЦЗ, описаних дослідниками, в Україні на землях лісового фонду та землях, що примикають до них, потенційно можуть зустрічатися такі загрози:

1. Пов'язані із забудівлею: незаконна забудова ділянок лісового фонду; влаштування гірськолижних курортів, гольф-клубів, інших рекреаційних об'єктів.
2. Пов'язані із сільським господарством: випасання худоби на землях лісового фонду.
3. Пов'язані з енергетичною та видобувною промисловістю: влаштування шахт і кар'єрів; вітро- та гідроелектростанції.

4. Пов'язані з об'єктами інфраструктури: будівництво доріг та залізниць, мостів та переїздів, огорож уздовж доріг; лінії електропередач, трубопроводи.
5. Пов'язані із використанням біологічних ресурсів: полювання, зокрема ставлення пасток; боротьба з хижаками та шкідниками; неконтрольоване збирання НДЛП; лісозаготівля.
6. Пов'язані із іншими втручанням людини: неконтрольована рекреаційна діяльність; військові дії; наукові дослідження.
7. Пов'язані із змінами природних систем: пожежі, зокрема на прилеглих сільгоспугіддях; гасіння пожеж та заходи із запобігання лісовим пожежам; влаштування та ремонт гідромеліоративних систем; користування підземними водами; влаштування ставків; рекультивация земель; припинення господарського використання земель; ерозія ґрунтів.
8. Пов'язані із інвазійними та проблемними видами: наявність здичавілих свійських тварин; використання інвазійних адвентивних видів під час лісовідновлення; наявність інвазійних адвентивних видів флори і фауни на ділянках лісового фонду підприємства; надмірна щільність популяції певних видів тварин.
9. Пов'язані із забрудненням: несанкціоновані звалища твердих побутових відходів на ділянках лісового фонду; засмічення побутовими відходами; використання пестицидів на прилеглих сільгоспугіддях; забруднення повітря від прилеглих промислових підприємств.
10. Пов'язані із природними явищами: наявність лавин та зсувів; посухи; буревії, зокрема з градом; паводки; льодолами.

Доцільно визначати наявні загрози для кожної ідентифікованої ОЦЗ та її розташування і на підставі цієї інформації розробляти заходи з усунення чи пом'якшення цих загроз.

Під час розробки Плану заходів для ОЦЗ слід керуватися інформацією, наведеною в додатку G, де описано режими господарювання на територіях, де ідентифіковано різні категорії ОЦЗ, та інші джерела з додатковою і детальною інформацією, а також результатами консультацій із зацікавленими сторонами та експертами.

Визначені загрози та стратегії щодо підтримки та/або збагачення ОЦЗ доцільно викласти в табличній формі, приклад якої наведено в таблиці 9.2.

Стратегії (режими) господарювання щодо ОЦЗ мають базуватися на чинній нормативно-законодавчій базі (переліченій, зокрема, в додатку G).

Конкретні заходи щодо підтримки та/або збагачення ОЦЗ слід планувати на основі моніторингу стану ОЦЗ, лісовпорядкувального проекту, консультацій із зацікавленими сторонами та експертами.

Процеси, що аналізують:

- визначення загроз ОЦЗ, ідентифікованим під час виконання критерію 9.1;
- розроблення стратегій господарювання та заходів щодо підтримки та/або збагачення ОЦЗ та відображення їх у відповідному плані;
- залучення сторін, чії інтереси зачеплено, зацікавлених сторін та експертів до розроблення стратегій господарювання та заходів, спрямованих на підтримку та/або збагачення визначених ОЦЗ.

Таблиця 9.2

Планування стратегій господарювання та заходів щодо підтримки та/або збагачення визначених ОЦЗ ДП «..... ЛГ»

Назва ОЦЗ, їх опис та розташування						Визначені загрози ОЦЗ	Стратегії господарювання щодо ОЦЗ	Заходи щодо підтримки та/або збагачення ОЦЗ
Назва ОЦЗ	Опис ОЦЗ	Лісництво	Квартал	Виділ	Площа, га			
ОЦЗ 1: Видове різноманіття. Концентрації біологічного різноманіття, включно з ендемічними, рідкісними видами і видами, що перебувають під загрозою, або зникають, які є істотними на світовому, регіональному або національному рівнях.								
ОЦЗ 2: Екосистеми та їхні мозаїки ландшафтного рівня. Цілісні лісові ландшафти, великі екосистеми ландшафтного рівня та мозаїки екосистем, які є істотними на світовому, регіональному або національному рівнях та містять життєздатні популяції переважної більшості природно притаманних їм видів, з природними структурами їх розповсюдження та рясності.								
ОЦЗ 3: Екосистеми та оселища. Рідкісні й такі, що перебувають під загрозою або зникають екосистеми, оселища або рефугіуми.								
ОЦЗ 4: Критичні послуги екосистем. Основні послуги екосистем у критичних ситуаціях, включно із захистом водозборів і запобіганням ерозії вразливих ґрунтів і схилів.								
ОЦЗ 5: Потреби громади. Ділянки та ресурси, визначальні для задоволення основних потреб місцевих громад або тубільних народів (наприклад, у засобах для існування, лікування, харчування, забезпечення водою), визначені шляхом залучення цих громад або тубільних народів.								
ОЦЗ 6: Культурні цінності. Ділянки, ресурси, оселища та ландшафти світового або національного культурного, археологічного або історичного значення та/або критичної культурної, екологічної, економічної чи релігійної/священної важливості для традиційних культур місцевих громад або тубільних народів, визначені шляхом залучення цих місцевих громад або тубільних народів.								

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати і вміти пояснити, як і на підставі чого визначено загрози ідентифікованим ОЦЗ;
- знати та вміти розробляти стратегії господарювання та заходи щодо підтримки та/або збагачення ОЦЗ, зокрема із урахуванням виявлених загроз;
- знати та вміти застосовувати процедуру залучення зацікавлених сторін для цілей критерію 9.2, а також сторін, чий інтереси зачеплено;
- знати, за яких умов слід переглядати стратегії та заходи щодо ОЗЦ та ОЦЗТ;
- знати і вміти пояснити, як на практиці втілюють стратегії та заходи щодо ОЦЗ та ОЦЗТ на підприємстві.

Як підтвердити на практиці

Огляд ідентифікованих ОЦЗ та відповідно територій їх розташування, візуальна перевірка їхнього стану, впливу проведених заходів на стан ОЦЗ за наявності відповідної планової документації стратегічного та оперативного характеру. Опитування зацікавлених сторін, а також тих, чий інтереси зачеплено, експертів щодо їхнього залучення до процесу розроблення стратегій господарювання та заходів щодо підтримки та/або збагачення ОЦЗ.

Практичні рекомендації

Для розробленого «Переліку виявлених під час оцінювання ОЦЗ, місць їхнього розташування та стану» підприємство має розробити план стратегічних та оперативних заходів щодо ОЦЗ та територій, пов'язаних із ними. Підставами для розробки такого плану, з-поміж іншого, є:

- документована процедура (наказ, інструкція тощо) визначення загроз ОЦЗ. Процедура має містити таке:
 - мета: визначення загроз ОЦЗ, ідентифікованих у межах лісового фонду підприємства;
 - персонал, відповідальний за визначення загроз (працівники лісового відділу, лісничі);
 - зацікавлені сторони, яких необхідно залучити до визначення загроз (представники місцевих громад, органів державної влади, експерти тощо);
 - загрози, визначені для кожної ділянки, на якій ідентифіковано ОЦЗ, заносяться до наведеної вище форми.
- перелік загроз для ОЦЗ (визначений і задокументований) (повний перелік загроз наведений вище);
- перелік впроваджених коригувальних дій щодо запобігання пошкодженню, а також пом'якшення та/або виправлення негативних впливів господарської діяльності на цінності довкілля (див. кр. 6.2, 6.3);
- чинний лісовпорядкувальний проект;
- охоронні зобов'язання щодо об'єктів ПЗФ, які містяться в межах лісового фонду підприємства;
- Закон України «Про природно-заповідний фонд України»;
- менеджмент-плани територій Смарагдової мережі;
- «Положення про виділення та збереження генетичного фонду деревних порід в лісах СРСП»;
- матеріали співпраці зі сторонами, чий інтереси зачеплені, та іншими сторонами, які зацікавлені у збереженні ОЦЗ і ОЦЗТ (особливо важливі для розробки стратегій зі збереження ОЦЗ 5 і ОЦЗ 6).

Структурно-логічну схему критерію 9.3 наведено на рис. 17.

Рис 17. Структурно-логічна схема критерію 9.3

Мета критерію 9.3 – забезпечення виконання ефективних стратегій та заходів щодо підтримки та/або збагачення виявлених ОЦЗ та належного перегляду таких стратегій.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Виконувати ефективні стратегії щодо підтримки та/або збагачення визначених ОЦЗ на територіях, від яких вони залежать (індикатор 9.3.1). Стратегії мають запобігати пошкодженню та дозволяти уникати ризиків для ОЦЗ (індикатор 9.3.2).
2. Припинити будь-яку діяльність, якщо встановлено, що вона шкодить ОЦЗ. При цьому вживати заходів із відновлення та охорони ОЦЗ та переглянути ефективні стратегії щодо підтримки та/або збагачення визначених ОЦЗ (індикатор 9.3.3).

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. План заходів для ОЦЗ та ОЦЗТ.
2. Перелік матеріалів та інформації, використаних підприємством для розроблення плану заходів.
3. Документи моніторингу, включно з оцінкою потенційних негативних/позитивних впливів та екологічних наслідків заходів, проведених на ОЦЗТ.
4. Документи, що стосуються впливу господарської діяльності, яка шкодить ОЦЗ, припинення такої діяльності, і перегляду на цій підставі «Плану заходів для ОЦЗ та ОЦЗТ».

Процеси, що аналізують:

- розроблення та виконання стратегій і заходів для підтримки та/або збагачення виявлених ОЦЗ;
- прийняття рішень щодо припинення діяльності (заходів), що шкодять ОЦЗ;
- виконання заходів із відновлення пошкоджених ОЦЗ.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати і вміти пояснити як розробити та реалізувати на практиці «План заходів для ОЦЗ та ОЦЗТ»;
- знати і вміти пояснити, хто і в яких випадках приймає рішення щодо припинення діяльності (заходів), що шкодять ОЦЗ;
- знати і вміти обґрунтувати, які заходи слід вживати з відновлення пошкоджених ОЦЗ;
- знати за яких умов і в який спосіб слід переглядати «План заходів для ОЦЗ та ОЦЗТ».

Як підтвердити на практиці (польовий візит)

Огляд ідентифікованих ОЦЗТ, візуальна перевірка їхнього стану та впливу проведених заходів (чи їх відсутності) на стан ОЦЗ.

Практичні рекомендації

Під час оцінювання загроз для ОЦЗ можна умовно їх класифікувати:

- ті загрози, які можуть бути усунуті або яких можна уникнути (зазвичай, вони пов'язані з будівництвом, прокладанням доріг, неконтрольованою рекреаційною діяльністю та неконтрольованим збиранням НДЛП під час загального використання лісових ресурсів, а також деякою іншою діяльністю людини);
- ті загрози, вплив яких може бути лише пом'якшений (наприклад, наявність здичавілих свійських тварин; посухи, пов'язані зі зміною клімату, та інші загрози які не можна усунути повністю, але їхній вплив можна пом'якшити за певних умов).

За рівнем впливу чи небезпеки загрози, вплив яких може бути пом'якшений, можна умовно поділити на значні та незначні.

Значний вплив загрози – загроза суттєва для існування ОЦЗ, ідентифікованого на певній ОЦЗТ, і вимагає рішучих управлінських рішень за її прояви та для ліквідації таких проявів (розчищення постраждалих внаслідок буревію, льодоламу тощо ділянок і відновлення корінних типів деревостанів, які існували до прояву загрози; відновлення корінних типів деревостанів, що загинули внаслідок лісових пожеж, незаконного видобутку бурштину тощо).

Незначний вплив загрози – загроза для існування ОЦЗ, ідентифікованого на певній ОЦЗТ, присутня, але за своєчасного проведення заходів її вплив може бути пом'якшений. Як приклад, можна навести інвазію ентомошкідників на ОЦЗТ – за своєчасного видалення заселених личинками дерев можна пом'якшити вплив цієї загрози.

Структурно-логічну схему критерію 9.4 наведено на рис. 18.

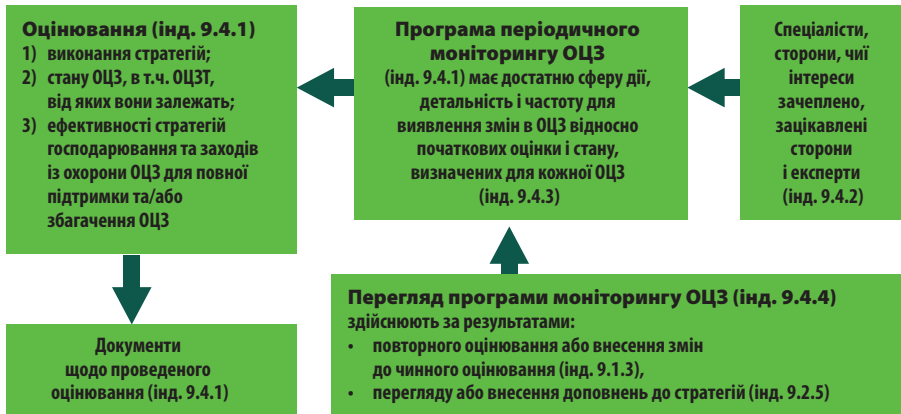

Рис 18. Структурно-логічна схема критерію 9.4

Мета критерію 9.4 – запровадження на підприємстві системи моніторингу особливих цінностей для збереження.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

- Розробити та впровадити програму моніторингу для оцінювання виконання стратегій, змін стану ОЦЗ, у т.ч. ОЦЗТ, а також ефективності стратегій зі збереження ОЦЗ, що провадять на ОЦЗТ (індикатор 9.4.1). Програма моніторингу повинна забезпечувати достатні межі, детальність і частоту для виявлення змін в ОЦЗ відносно початкових оцінки і стану, визначених для кожної ОЦЗ (індикатор 9.4.3).
- До програми моніторингу слід залучати сторони, чії інтереси зачеплено, зацікавлені сторони та експертів (індикатор 9.4.2).
- Слід переглядати програму моніторингу ОЦЗ (індикатор 9.4.4). Підставами до перегляду такої програми є:
 - повторне оцінювання ОЦЗ або внесення змін до чинного оцінювання ОЦЗ (індикатор 9.1.3);
 - перегляд стратегій або внесення змін до стратегій (індикатор 9.2.5).

Перелік документації в рамках критерію

- Документ «Програма моніторингу ОЦЗ».
- Документи з моніторингу стану ОЦЗ.
- Документи з моніторингу ефективності заходів, проведених на ОЦЗТ.
- Документація, що стосується залучення зацікавлених сторін під час проведення моніторингу.
- Методика виконання програми моніторингу.
- Перелік зацікавлених сторін, які беруть участь у моніторингу.

Додаткова документація

Документ «Програма моніторингу ОЦЗ» має розробляти підприємство з урахуванням «Переліку та опису ОЦЗ та ділянок лісового фонду ДП «... ЛГ», на яких вони розташовані та «Плану заходів для ОЦЗ та ОЦЗТ», тобто враховувати специфіку ідентифікованих ОЦЗ на території підприємства і визначених заходів із їх підтримки та/або збагачення.

Всі три вказані документи мають розроблятися із залученням сторін, чий інтереси зачеплені, інших сторін, які зацікавлені у збереженні ОЦЗ і ОЦЗТ, а також кваліфікованих експертів (за наявності).

Структура програми моніторингу ОЦЗ:

1. Мета моніторингу ОЦЗ: оцінювання стану ОЦЗ та ефективності заходів, проведених для збереження/відновлення ОЦЗ та для пом'якшення впливу ідентифікованих загроз.
2. Персонал, відповідальний за проведення моніторингу ОЦЗ (працівники лісового відділу, лісничі). Роботи з розробки програми моніторингу ОЦЗ та проведення моніторингу можуть здійснювати як спеціалісти лісгосподарських підприємств за участю зацікавлених сторін, так і найняті чи запрошені лісгоспами незалежні треті сторони – експерти.
3. Методика моніторингу (об'єкти моніторингу, перелік показників для моніторингу, підхід до оцінювання, періодичність тощо).
4. Документування результатів моніторингу.

Інформацію, яку розміщують в актах обстежень/перевірок, що здійснюють державні інституції та інші відповідні установи та кваліфіковані експерти, можна використовувати під час оцінювання стану ОЦЗ та ОЦЗТ.

Суттєву і кваліфіковану допомогу лісгосподарським підприємствам у розробці програми моніторингу і у проведенні моніторингу ОЦЗ можуть надавати експерти – спеціалісти в галузях охорони природи, екології, зоології, ботаніки та ін. Найціннішими експертами є, безумовно, кваліфіковані співробітники установ природно-заповідного фонду (біосферних та природних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків), розташованих у зонах діяльності лісгосподарських підприємств, оскільки вони знайомі як із природно-географічними особливостями регіону (включаючи наявні чи потенційні ОЦЗ), так і з загрозами ОЦЗ, які існують в регіоні.

Результати проведеного моніторингу доцільно подавати в табличних формах, приклади яких наведено таблицях:

Таблиця 9.3

Результати моніторингу стану ОЦЗ, проведеного у 20__ році у ДП «... ЛГ»

№	Назва та опис ОЦЗ	Об'єкт та/або місцезостанування (лісництво, квартал/виділ) ОЦЗ	Поточний стан ОЦЗ	Результат моніторингу стану ОЦЗ порівняно з минулорічними показниками

Таблиця 9.4

Результати моніторингу стану ОЦЗ, проведеного у 20__ році у ДП «... ЛГ»

№	Назва та опис ОЦЗ	Об'єкт та/або місцезнаходження (лісництво, квартал/виділ) ОЦЗ	Місце проведення (лісництво, квартал/виділ)	Вид заходу	Вплив заходу на ОЦЗ та відзначені недоліки у виконанні заходу	Рішення щодо коригування стратегії та заходів для підтримки та/або збагачення ОЦЗ

Процеси, що аналізують:

- розробка «Програми моніторингу ОЦЗ» та її перегляд (за необхідності);
- моніторинг, в ході якого оцінюють:
 - виконання та ефективність «Плану заходів для ОЦЗ та ОЦЗТ», в т. ч. виконаних заходів;
 - стан ОЦЗ, в т. ч. ОЦЗТ від яких вони залежать.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники мають:

- знати і вміти пояснити як розробляти і практично виконувати «Програму моніторингу ОЦЗ»;
- знати як практично використовувати результати моніторингу;
- знати, за яких умов слід переглядати «Програму моніторингу ОЦЗ»;
- знати як залучати зацікавлені сторони та експертів до процесу розробки та реалізації «Програми моніторингу ОЦЗ».

Як підтвердити на практиці (аудит)

Огляд ідентифікованих ОЦЗТ, візуальна перевірка їхнього стану та впливу проведених заходів (чи їх відсутності) на стан ОЦЗ. Перевірка перелічених вище документів, опитування зацікавлених сторін та експертів.

Принцип 10.

ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗАХОДІВ

Господарські заходи, що провадяться підприємством на території одиниці господарювання, мають добиратися та виконуватися відповідно до одночасно як економічних, екологічних і соціальних стратегій та цілей підприємства, так і Принципів та Критеріїв FSC.

Вимоги принципу 10 узагальнено на рис. 19 у розрізі етапів виконання із виділенням елементів залучення сторін, чії інтереси зачеплено, та зацікавлених сторін із врахуванням концепції МІР.

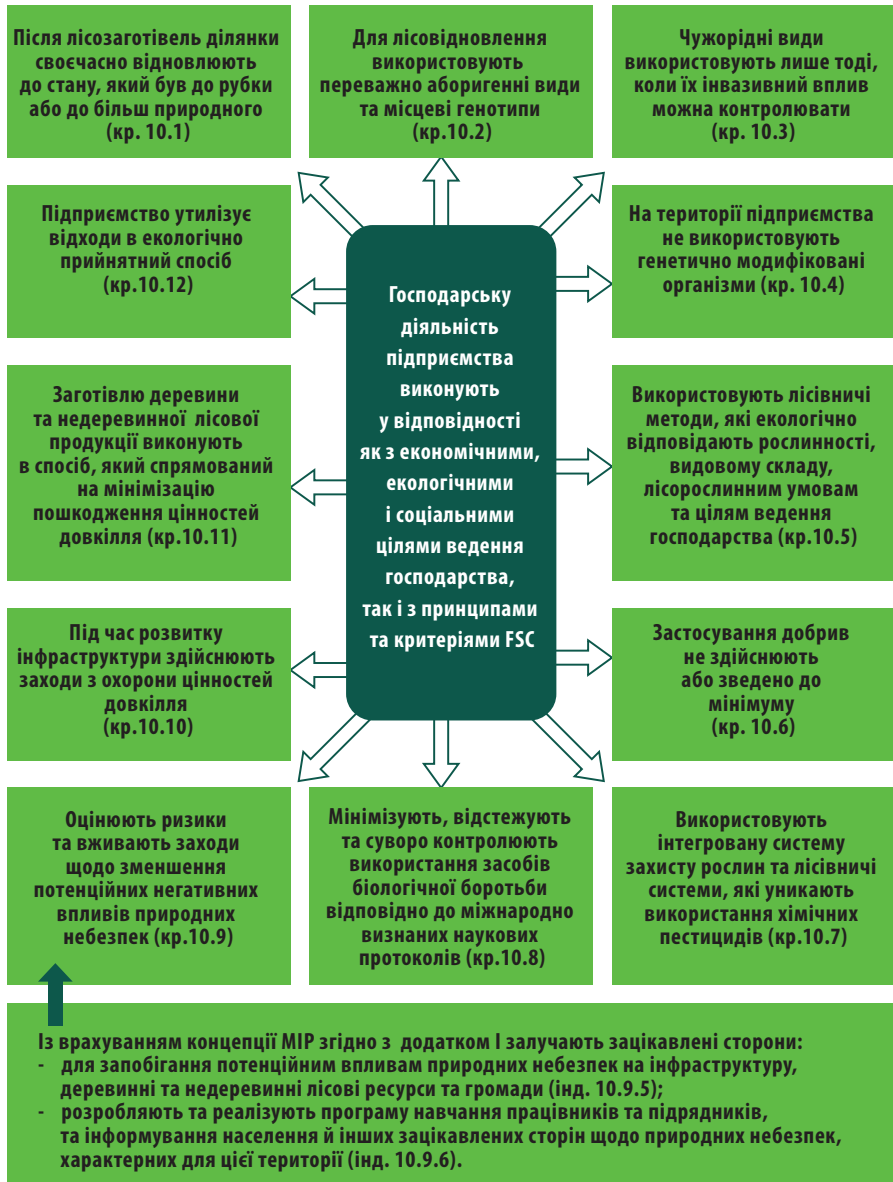

Рис. 19. Вимоги принципу 10 FSC національного стандарту в розрізі етапів виконання

Ключовими термінами в рамках принципу 10 є: лісовідновлення (Forest regeneration), аборигенний вид (Native species), чужорідний вид (Alien species), інвазивні види (Invasive species), генотип (Genotype), добриво (Fertilizer), пестицид (Pesticide), засоби біологічної боротьби (Biological control agents), природна небезпека (Natural Hazards), інфраструктура (Infrastructure), заготівля (Harvesting), ландшафтні цінності (Landscape values), недеревинна лісова продукція (НДЛП) (Non-timber forest products (NTFP), генетично модифікований організм (ГМО, Genetically modified organism), поводження з відходами (Waste management).

Мета критерію 10.1 – забезпечити після проведення лісозаготівель або згідно з планом господарювання належного відновлення рослинного покриву до стану, який був до проведення рубки або природнішого.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Лісосіки після рубок головного користування, а також всіх суцільних рубок, вчасно заліснювати способами, що забезпечують охорону цінностей довкілля та є відповідним для відновлення складу і структури природних лісів, або тих характеристик, які існували до рубки.
2. Планування лісовідновлення здійснювати таким чином, щоб за умови здійснення РГК або інших суцільних рубок:
 - у насадженнях штучного походження – відновлювати лісовий покрив, який існував до проведення рубки або до природнішого стану з використанням екологічно добре адаптованих видів;
 - у природних лісах – відновлювати лісовий покрив, який існував до рубки або до природніших умов;
 - у деградованих природних лісах – відновлювати їх до природніших умов.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Реєстр виписаних лісорубних квитків.
2. Проект лісових культур та природного поновлення.
3. Зведена відомість проектів лісових культур.
4. Матеріали технічного приймання лісових культур та природного поновлення.
5. Акти переведення лісових культур та природного поновлення у вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки.
6. Матеріали інвентаризації лісових культур.
7. Книга лісових культур.
8. Відомість запроєктованих заходів на ревізійний період (з лісовпорядкувального проекту).
9. Таксаційні описи.

Процеси, що аналізують:

лісовідновлення після лісозаготівель або згідно з планом господарювання.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти знаннями щодо різних методів лісовідновлення;
- володіти знаннями та навичками щодо способів відновлення лісового покриву до природнішого стану;
- знати виявлені цінності довкілля та відповідно адаптувати лісовідновлення з їх урахуванням.

Як підтвердити на практиці

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що:

- заліснено усі ділянки суцільних зрубів методами природного або штучного поновлення;
- заліснення забезпечує відновлення рослинного покриву до стану не гіршого, який був до рубки або природнішого;
- під час лісовідновлення після зрубів у насадженнях штучного походження використовують добре екологічно адаптовані види, а у природних насадження після суцільних зрубів відновлюється лісовий покрив, який існував до рубки або до природніших умов;
- під час лісовідновлення збережено виявлені цінності довкілля.

Практичні рекомендації

Слід забезпечувати своєчасне лісовідновлення ділянок, які вийшли з-під суцільних рубок головного користування та інших рубок, які виконано суцільним способом. Вимога критерію передбачає відновлення переважно змішаних насаджень за участю аборигенних видів, які відповідають екологічним умовам лісу. Для виконання вимоги критерію на лісосіці під час рубки доцільно залишати підріст і підлісок основних лісотвірних видів. Також для сприяння лісовідновлення у випадках природного поновлення ділянки бажаним є залишення насінників основних лісотвірних видів. Бажано уникати створення монокультур за винятком випадків, якщо це обґрунтовано з лісівничої та економічної точки зору, а надавати перевагу природному поновленню.

У випадку створення лісових культур під час проведення підготовчих робіт із лісовідновлення (підготовки ґрунту) не порушувати верхній родючий шар ґрунту. Задля виконання вимог цього критерію необхідно враховувати ідентифіковані цінності довкілля. Зокрема, не слід проводити лісорозведення на ділянках природних лучних екосистем чи біогалявин, які, наприклад, можуть бути ідентифіковані як аборигенні екосистеми згідно з принципом б та мають підлягати охороні як цінності довкілля.

Мета критерію 10.2 – забезпечити у лісовідновленні використання видів, що є екологічно добре адаптованими для лісорослинних умов кожної конкретної ділянки і для цілей господарювання: це аборигенні види та місцеві генотипи. Інші види і генотипи використовувати лише у виняткових випадках за чіткого і переконливого обґрунтування.

Таким винятком, наприклад, може бути введення чужорідних деревних видів, якщо вони є краще екологічно адаптовані до місцевих умов у випадках, коли місцеві деревні види сильно уражені шкідниками чи хворобами лісу, напр. у випадках масового усихання ялини у Карпатах чи сосни на Поліссі. Слід звернути увагу, що в FSC національному стандарті використовують термін «чужорідні» види, на відміну від раніше використовуваного терміну «інтродуценти», який знаходить широке застосування у лісівничій практиці в Україні. Також серед чужорідних видів можуть траплятися ті, що мають інвазивні впливи, з поширенням яких необхідно боротися та контролювати.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Визначити цілі лісовідновлення та конкретизувати цілі господарювання.
2. Обрати для лісовідновлення види, які відповідають цілям лісовідновлення і господарювання з урахуванням того, що вони мають бути екологічно добре адаптованими до умов ділянки та є аборигенними видами місцевого походження.
3. Якщо виникає виняткова необхідність використовувати не аборигенні види або не місцеві генотипи, забезпечити чітке і переконливе обґрунтування такого вибору.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Проект лісових культур та природного поновлення.
2. Сертифікат походження садивного матеріалу.
3. Матеріали технічного приймання лісових культур та природного поновлення.
4. Акти переведення лісових культур та природного поновлення у вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки.
5. Матеріали інвентаризації лісових культур.
6. Книга лісових культур.

Процеси, що аналізують:

- планування лісовідновлення, включно із вибором деревних видів.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- демонструвати системний підхід до лісовідновлення;
- знати біологічні особливості різних деревних видів, оптимальні для них типи лісорослинних умов, лісокультурне районування;

- вміти належним чином обґрунтувати вибір деревних видів для лісовідновлення з урахуванням вимог стандарту.

Польовий візит

Необхідно продемонструвати, що лісовідновлення відбувається переважно аборигенними видами і місцевими генотипами, підприємство створює змішані лісові насадження, а також проводить інвентаризацію лісових культур та їх постійний моніторинг для оцінювання ефективності їх відновлення. Аудитори перевіряють зведені відомості та індивідуальні проекти лісових культур, а також книги лісових культур та іншу документацію, і їх відповідність типам лісорослинних умов.

Практичні рекомендації:

Задля виконання вимоги цього критерію доцільним є відновлення переважно змішаних насаджень за участю аборигенних видів, які відповідають типу лісорослинних умов. Вимога критерію також передбачає врахування лісонасінневого районування. Чужорідні деревні види можна використовувати, якщо вони є краще екологічно адаптовані до місцевих умов та з урахуванням вимог індикаторів критерію 10.3, у випадках, коли аборигенні деревні види сильно уражені шкідниками та хворобами лісу, напр. усихання ялини у Карпатах чи сосни на Поліссі. Скажімо такими породами можуть бути модрина європейська, яка на цей час в умовах України значно менше піддається впливу негативних екологічних чинників та є екологічно стійкішою, ніж місцеві хвойні породи, такі як ялина європейська чи сосна звичайна.

Загалом бажано уникати відновлення чужорідними (інтродукованими) видами навіть, якщо вони зростали на цій ділянці до проведення рубки (наприклад дуб червоний), і показали себе як більш продуктивні чи швидкорослі. Екологічна адаптованість видів означає не тільки їхню життєздатність за умов мінливого зовнішнього середовища, але й кращу сумісність і сполученість з іншими видами та елементами лісової екосистеми. При цьому обов'язково вести моніторинг чужорідних видів задля попередження їх небажаного відновлення та потенційного інвазивного впливу.

Мета критерію 10.3 – забезпечити використання чужорідних видів лише за умови належного обґрунтування та за наявності у фахівців підприємства достатніх знань і досвіду з використання цих видів, аби контролювати їх інвазивні впливи та запроваджувати дієві заходи з пом'якшення таких впливів.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Якщо виникає необхідність використовувати чужорідні види, необхідно обґрунтувати таке використання і можливість контролю впливу цих видів безпосереднім досвідом підприємства та/або результатами наукових досліджень.

2. Якщо чужорідні види використовують, необхідно розробити ефективні заходи контролю їхнього розповсюдження поза територію, на якій вони були впроваджені.
3. Провадити боротьбу проти [контролювати] розповсюдження інвазивних видів, інтродукованих підприємством.
4. Вживати господарські заходи, бажано спільно із окремими регуляторними органами (наприклад, органами фітосанітарного контролю), там де вони існують, або із залученням представників науково-дослідних установ, з метою контролю інвазивних впливів чужорідних видів, які не були інтродуковані підприємством.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Проект лісових культур та природного поновлення.
2. Матеріали технічного приймання лісових культур та природного поновлення.
3. Сертифікат походження садивного матеріалу.
4. Книга лісових культур.
5. Таксаційні описи.
6. Наукове обґрунтування щодо використання чужорідних видів.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Скласти перелік господарських заходів, які здійснювало підприємство з метою контролю інвазивних впливів, наприклад проведення агротехнічного догляду за лісовими культурами та проведення рубок догляду з метою створення сприятливих умов для росту цільових порід. У випадку виявлення інвазивного впливу та неконтрольованого відновлення – здійснення господарських заходів, включно з викошуванням чи вирубуванням чужорідних видів або застосуванням гербіцидів зі списку дозволених тощо.

Процеси, що аналізують:

- проєктування лісовідновлення, включно із вибором деревних видів.
- контроль розповсюдження чужорідних видів, інтродукованих підприємством, та їх інвазивних впливів;
- співпраці з регуляторними органами для контролю інвазивних впливів чужорідних видів, які не були інтродуковані підприємством.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати, які з проєктованих видів є чужорідними для лісорослинної зони підприємства та їхні біологічні властивості;
- демонструвати достатні знання, зокрема і з наукових досліджень, та/або досвід підприємства стосовно можливості контролю впливу цих видів;
- знати та вміти застосовувати ефективні заходи контролю розповсюдження чужорідних видів поза територію, на якій вони були впроваджені та в межах ділянки, де їх було застосовано;

- знати механізм співпраці з регуляторними органами для контролю інвазивних впливів чужорідних видів, які не були інтродуковані підприємством.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що для лісовідновлення чужорідні види або не використовують взагалі, або у випадку використання є достатніми заходи контролю їхнього розповсюдження поза територію, на якій вони були впроваджені, зокрема на сусідніх ділянках відсутній самосів цих видів або витіснення супутніх місцевих видів у межах самої ділянки лісовідновлення або лісорозведення.

Практичні рекомендації

Рекомендовано застосування аборигенних деревних та чагарникових видів, якщо інше не зумовлено небажаними екологічними наслідками використання аборигенних видів, наприклад масовим усиханням чи пошкодженням шкідниками та хворобами лісу, або цілями ведення лісового господарства. В кожному випадку застосування чужорідних видів повинно бути добре обґрунтоване та потенційні інвазивні впливи оцінено.

Також доцільно залучати працівників науково-дослідних установ та організацій, які можуть надати фахову підтримку щодо використання та контролю чужорідних видів із метою попередження їх інвазивних впливів.

Бажано уникати використання чужорідних видів, наприклад дуба червоного, лише з формулюванням, що це також цінна тверда порода з більш коротким оборотом рубки, та, яка не вибаглива та добре плодоносить та/чи добре конкурує, наприклад з піонерними місцевими видами. Також бажано не використовувати чужорідні види з метою протидії шкідникам та хворобам лісу, якщо є місцеві добре пристосовані види, наприклад уникнення використання того ж дуба червоного в міжряддях сосни в осередках кореневої губки, якщо є можливість застосування з цією метою місцевих видів, наприклад берези.

Вимоги стандарту однаково охоплюють і чужорідні види тваринного світу (у випадку ведення мисливського господарства), розповсюдження та діяльність яких також мають контролювати з боку підприємства з метою уникнення небажаних екологічних впливів (наприклад інтродукція норки американської).

Підприємство мало б приймати участь в заходах щодо боротьби з інвазивним впливом чужорідних видів рослинного та тваринного світу, які розробляють та впроваджують зацікавлені сторони (наприклад, заходи ініційовані місцевими органами влади щодо боротьби з борщівником Сосновського).

Мета критерію 10.4 – не використовувати на території підприємства генетично модифіковані організми.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Продемонструвати необхідні документи, які підтверджують, що ГМО не використовують.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Паспорт на партію насіння, виданий лісонасінневою інспекцією.

Процеси, що аналізують:

- проектування лісовідновлення, включно із вибором деревних видів.
- походження насіння та садивного матеріалу під час лісовідновлення та лісорозведення.

Вимоги до персоналу

- знати інформацію про джерела походження насіння та садивного матеріалу;
- розуміти, що вимоги стандарту не передбачають використання ГМО.

Польовий візит

Цю вимогу перевіряють переважно під час документальної перевірки та опитування працівників підприємства і зацікавлених сторін.

Мета критерію 10.5 – використання лісівничих практик, які екологічно відповідають рослинності, видовому складу, лісорослинним умовам та цілям господарювання.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Адаптація лісівничих практик на типологічній основі та з урахуванням цілей господарювання.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Таксаційні описи.
3. Відомість запланованих лісовпорядкувальних заходів.
4. Зведена відомість проектів лісових культур та природного поновлення.

Процеси, що аналізують:

- підготовки та застосування лісівничих практик на типологічній основі та з урахуванням цілей господарювання.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати, які лісівничі методи доцільно застосовувати в умовах підприємства;
- знати типологію лісу та враховувати типи лісорослинних умов під час лісовідновлення.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що лісівничі практики відповідають цілям господарювання в умовах підприємства. Лісовідновлення здійснюють відповідно до типів лісорослинних умов із застосуванням екологічно добре адаптованих видів. Рубки формування та оздоровлення лісів сприяють формуванню належного видового складу та підвищенню продуктивності лісів.

Практичні рекомендації

Доцільно здійснювати лісовідновлення та лісорозведення за участю порід, які відповідають екологічним умовам. Здійснювати сприяння природному поновленню та заходи щодо збереження підросту для створення більш екологічно стійких деревостанів. Зберігати на ділянках деревні та чагарникові види для підтримання біорізноманіття. Бажано уникати створення монокультур за винятком випадків, якщо це обґрунтовано з лісівничої та економічної точки зору.

Застосовувати вибірку і поступову системи рубок в місцях, де вони краще відповідають рослинності, видовому складу та наявним лісорослинним умовам, наприклад застосування поступових рубок в букових та ялицево-букових лісах Карпат. Загалом необхідно збільшувати частку несучільних систем рубок.

Мета критерію 10.6 – мінімізація або уникнення застосування добрив підприємством; якщо добрива застосовують, то екологічні та економічні вигоди від їх застосування такі ж самі або більші, ніж під час застосування лісівничих систем без добрив.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. За можливості не використовувати добрива взагалі.
2. Планувати використання та фактично використовувати добрива лише в плантаціях, лісонасінних плантаціях, у розсадниках і теплицях та у разі плантаційного вирощування недеревинної лісової продукції.

3. Прораховувати та порівнювати екологічні і економічні вигоди від застосування добрив із вигодами від застосування лісівничих систем без добрив та застосовувати добрива тільки у випадку беззаперечної переваги від їхнього використання.
4. У разі застосування добрив документувати їхні види, внесені дози, частоту і місце застосування.
5. Вживати заходів із запобігання пошкодженню цінностей довкілля під час застосування добрив.
6. Пом'якшувати або виправляти пошкодження цінностей довкілля, спричинених застосуванням добрив.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Журнал обліку застосування добрив.
3. Закриті наряди щодо виконання робіт із застосування добрив.
4. Матеріали санітарного огляду лісів.
5. Звіт з оцінювання впливу на цінності довкілля.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити у довільній формі Журнал обліку застосування добрив, який повинен включати принаймні такі графи: вид добрива, внесені дози, частота і місце застосування.
2. Визначити форми документації щодо оцінювання впливу внесених добрив на дозволені стандартом об'єкти.

Процеси, що аналізують:

- планування застосування добрив включно із розглядом альтернативних лісівничих систем;
- контроль за фактичним використанням добрив;
- документування використання добрив;
- запобігання пошкодженню цінностей довкілля під час застосування добрив, пом'якшення або виправлення таких пошкоджень.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати дозволені випадки для застосування добрив;
- знати як оцінити екологічні та економічні вигоди під час застосування добрив та відповідно їх порівняти із застосуванням альтернативних лісівничих систем;
- знати процедури документування використання добрив із зазначенням відповідної інформації;
- знати та демонструвати заходи із запобігання пошкодженню цінностей довкілля під час внесення добрив;
- знати та демонструвати методи щодо пом'якшення або виправлення пошкодження цінностей довкілля, спричинених застосуванням добрив.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що добрива не застосовують взагалі, або їх застосовують лише у визначених FSC національним стандартом випадках. Готують відповідну документацію, де зазначають види добрив, які використовують, внесені дози, частоту внесення тощо.

Практичні рекомендації

Бажано відмовитися від застосування добрив. За необхідності у випадках передбачених стандартом, застосовувати добрива лише з належним обґрунтуванням, наприклад недостатньо окремих макроелементів у ґрунті (у тому числі з урахуванням їх негативного впливу на цінності довкілля) та розглядом альтернативних лісівничих методів. Задля виконання вимог стандарту застосування добрив доцільно звести лише до розсадників, теплиць, ЛНП чи плантацій недеревинної продукції лісу (наприклад новорічних ялинок, чорноплідної горобини чи інших ягід). Використання добрив мають здійснювати з належним документуванням всіх випадків.

Мета критерію 10.7 – забезпечення застосування інтегрованого захисту рослин і лісівничих систем задля уникнення або відмови від використання хімічних пестицидів.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. За можливості уникати або взагалі відмовитись від застосування пестицидів завдяки використанню інтегрованої системи захисту рослин на основі лісівничих заходів.
2. Не використовувати і не зберігати на території підприємства хімічні пестициди, заборонені Політикою FSC щодо пестицидів, за винятком наявності в підприємства тимчасового дозволу FSC на таке використання.
3. Вести та зберігати записи щодо використання пестицидів, що містять торгову назву пестициду, його діючу речовину, кількість використаної діючої речовини, період, місце і площу застосування, а також підставу для застосування.
4. Під час транспортування, зберігання, поводження, застосування, екстрених процедур очищення після випадкових розливів, керуватися документом МОП «Безпека при використанні хімічних речовин на виробництві».
5. У разі застосування пестицидів здійснювати це у спосіб, який мінімізує обсяги використання хімікатів, при цьому досягаючи ефективних результатів і, в той же час, забезпечуючи захист навколишніх ландшафтів.
6. Живити заходів із запобігання пошкодженню цінностей довкілля або завдання шкоди здоров'ю людини під час використання пестицидів, пом'якшувати або виправляти шкоду, якщо вона сталася.
7. У разі застосування, обирати пестицид, спосіб, час та характер його застосування, які забезпечують найменший ризик для людини та видів, які не є метою дії пестициду.
8. Здійснювати належне обґрунтування того, що застосування пестициду є єдиним дієвим, практичним і економічно ефективним засобом контролю шкідників.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Перелік пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні.
3. Додатки до стандарту FSC-STD-30-001 з переліком пестицидів, заборонених та дозволених FSC.
4. Інструкція з безпеки праці при використанні пестицидів.
5. Матеріали санітарного огляду лісів.

Інструкцію з безпеки праці при використанні пестицидів розробляють на основі типової та вона має містити принаймні такі пункти (розділи):

1. Загальні положення.
2. Вимоги до персоналу (допуск, медогляд, навчання).
3. Забезпечення (перелік) та вимоги щодо використання ЗІЗ.
4. Порядок проведення робіт (вимоги щодо безпеки).
5. Правила транспортування та зберігання пестицидів.
6. Порядок дій у випадку настання надзвичайних ситуацій (проливи пестицидів, потраплення на тіло тощо).
7. Перша долікарська допомога під час ураження та отруєння пестицидами.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити журнал обліку застосування пестицидів у довільній формі, у якому мають бути, принаймні, такі графи: торгова назва пестициду, його діюча речовина, кількість використаної діючої речовини, період, місце і площа застосування, підстава для застосування.
2. Визначити форми документації огляду лісів із включенням граф, що оцінюють вплив пестицидів на цінності довкілля та здоров'я людей.
3. За потреби надавати матеріали санітарно-гігієнічних лабораторних досліджень недревинної лісової продукції.
4. За потреби вести документацію з авіаційної обробки пестицидами.

Процеси, що аналізують:

- впровадження інтегрованої системи захисту рослин від шкідників і хвороб на основі лісівничих заходів;
- планування застосування та контроль за фактичним використанням пестицидів;
- документування використання пестицидів;
- дотримання вимог безпеки праці під час використання пестицидів;
- клопотання перед FSC щодо дозволу на застосування заборонених пестицидів (примітка: у випадку настання такої необхідності);
- планування та впровадження заходів із запобігання пошкодженню цінностей довкілля та здоров'я людини;
- обґрунтування необхідності використання пестицидів із оцінюванням потенційної шкоди довкіллю та здоров'ю людей;
- дотримання вимог документу МОР «Безпека при використанні хімічних речовин на виробництві».

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати критерії обґрунтування необхідності використання пестицидів;
- знати процедури документування використання пестицидів, огляду лісів під час їхнього використання, здійснення санітарно-гігієнічних лабораторних досліджень недеревинної лісової продукції;
- вміти користуватися Переліком пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні або іншим переліком дозволених пестицидів, визначати та вибирати найбільш безпечні пестициди (з точки зору їх токсичності, періоду акумулявання в живій природі та виведення), щоб забезпечити найменший ризик для людини та видів, які не є метою дії пестициду; мати перелік FSC заборонених пестицидів та вміти ним користуватися;
- знати вимоги щодо транспортування, зберігання та поводження з пестицидами;
- знати та застосовувати альтернативні до пестицидів лісівничі тощо заходи, зокрема мульчування, механічний обробіток, біологічні засоби тощо;
- знати та демонструвати заходи із запобігання пошкодженню цінностей довкілля або завдання шкоди здоров'ю людини під час використання пестицидів.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що захист від шкідників досягають переважно профілактичними і лісівничими методами, наприклад облаштуванням гніздівель птахів чи підтриманням мурашників; під час використання дотримуються вимоги безпеки праці, здійснюють заходи із запобігання пошкодженню цінностей довкілля або завдання шкоди здоров'ю людини (наприклад, обробку проводять ранцевими оприскувачами у безвітряну погоду; для населення виставлені попереджувальні знаки про час та спосіб обробки і тимчасову заборону використання недеревинних лісових ресурсів).

Практичні рекомендації

Бажано уникати застосування пестицидів. Натомість застосовувати традиційні біологічні засоби боротьби з шкідниками (будівництво штучних гнізд та будиночків для птахів (шпаківень, синичників) та речовини і субстанції на біологічній основі, альтернативні заходи на зразок прополювання чи мульчування. У лісі під час рубок не знижувати повноту нижче допустимої. Залишати на лісосіках дуплисті дерева, заселені видами птахів, наприклад дятлами. За необхідності та у випадках передбачених стандартом застосувати пестициди з належним обґрунтуванням (здійснюючи ОВД) та розглядом альтернативних лісівничих методів. Бажано звести використання пестицидів до розсадників та теплиць, при цьому дотримуючись усіх вимог передбачених стандартом. Загалом слід використовувати потенціал системи лісівничих заходів (відновлення, системи рубок догляду, збереження біорізноманіття та окремих компонентів лісу тощо) для підвищення стійкості насаджень та уникнення застосування добрив та пестицидів.

Необхідно мати на підприємстві актуальну версію переліку пестицидів, дозволених до використання у лісовому господарстві України, та переліку пестицидів заборонених політикою FSC. Працівники підприємства мали б володіти питаннями щодо політики FSC щодо використання

пестицидів. Необхідно завести журнал використання пестицидів, в якому відображати прихід пестицидів, мету застосування, витрати на одиницю площі (об'єм обробленої деревини, кількість насіння тощо), періодичність обробітку, залишок на кінець періоду та інші категорії інформації відповідно до вимог FSC національного стандарту тощо.

Мета критерію 10.8 – мінімізація, відстеження та суворий контроль використання засобів біологічної боротьби відповідно до міжнародно визнаних наукових протоколів.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Використання засобів біологічної боротьби мінімізувати, відстежувати та контролювати.
2. Засоби біологічної боротьби застосовувати відповідно до міжнародно визнаних наукових протоколів.
3. У разі використання засобів біологічної боротьби реєструвати вид засобу, обсяг, період і місце застосування, а також підставу для застосування.
4. Вживати заходів із запобігання шкоди цінностям довкілля, спричинені застосуванням засобів біологічної боротьби, а там, де така шкода сталася, – її пом'якшення чи виправлення.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Кодекс поведіння FAO щодо імпортування чужоземних засобів біологічної боротьби та їх вивільнення (мають застосовувати під час використання засобів біологічної боротьби).
2. Звіт з оцінювання впливу на цінності довкілля.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити журнал обліку застосування засобів біологічної боротьби у довільній формі, у якому мають бути, принаймні, такі графи: вид засобу, обсяг, період і місце застосування, підстава для застосування.

Процеси, що аналізують:

- планування застосування та контроль за фактичним використанням засобів біологічної боротьби;
- документування використання засобів біологічної боротьби;
- оцінювання потенційної шкоди цінностям довкілля від застосування засобів біологічної боротьби;
- впровадження системи заходів із запобігання нанесенню шкоди цінностям довкілля;
- (за наявності шкоди) здійснення заходів із пом'якшення чи виправлення пошкоджень цінностей довкілля.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- володіти інформацією про міжнародно визнані наукові протоколи, що регулюють використання засобів біологічної боротьби та застосовувати їх за необхідності використання цих засобів;
- знати процедури документування використання засобів біологічної боротьби;
- вміти оцінювати потенційну шкоду для цінностей довкілля від застосування засобів біологічної боротьби;
- вміти здійснювати заходи щодо пом'якшення чи виправлення пошкодження цінностей довкілля, спричинених використанням засобів біологічної боротьби.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що застосування заходів біологічної боротьби здійснюють відповідно до міжнародно визнаних наукових протоколів, при цьому відсутнє нанесення шкоди цінностям довкілля, спричинених використанням цих засобів, або у випадку нанесення шкоди вживають заходи щодо її пом'якшення чи виправлення.

Практичні рекомендації

Бажано уникати застосування засобів біологічної боротьби (див. словник щодо розуміння цього терміну, оскільки тут мають на увазі насамперед інші засоби біологічної боротьби відмінні від тих, що традиційно присутні в українській практиці ведення лісового господарства засоби, такі як спорудження шпаківень, огороження мурашників тощо). За необхідності та у випадках передбачених стандартом під час застосування засобів біологічної боротьби (наприклад мурахо-жуків (*Thanasimus formicarius*) для знищення верхівкового короїда) необхідне належне обґрунтування та розгляд альтернативних лісівничих методів. Всі випадки застосування повинні бути задокументовані так само, як і практичні рекомендації та обґрунтування щодо застосування засобів біологічної боротьби. У випадку використання засобів біологічної боротьби доцільно звернутися до Кодексу ФАО.

Мета критерію 10.9 – оцінювання підприємством ризиків та провадження діяльності, що зменшує потенційні негативні впливи природних небезпек відповідно до масштабу, інтенсивності та ризику їхнього виникнення.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Визначити та регулярно оцінювати потенційні негативні впливи природних небезпек на інфраструктуру, деревинні та недеревинні лісові ресурси та громади.
2. У процесі господарської діяльності пом'якшувати потенційні негативні впливи природних небезпек (зазначені у попередньому кроці).

3. Визначати ризик зростання частоти, розповсюдження або серйозності [інтенсивності] природних небезпек внаслідок господарської діяльності для тих природних небезпек, на які може впливати господарська діяльність.
4. Коригувати господарську діяльність відповідно до визначених ризиків та/або розробляти і впроваджувати заходи, які знижують визначені ризики.
5. Підприємствам з високим ризиком природних небезпек залучати зацікавлені сторони для запобігання потенційним впливам природних небезпек на інфраструктуру, деревинні та недеревинні лісові ресурси та громади.
6. Підприємствам з високим ризиком природних небезпек, необхідно розробити та впровадити програму навчання працівників та підрядників, а також програму інформування для місцевого населення й інших зацікавлених сторін щодо природних небезпек, властивих цій території.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Скласти перелік заходів щодо пом'якшення чи усунення впливів природних небезпек (наприклад: ступінь ризику, господарський захід, особливості його виконання).
2. Зібрати матеріали, які містять перелік найбільш характерних небезпек для цього регіону та проведене оцінювання ризику (наприклад, катастрофічні повені, буреломи та вітровали, аналіз пожеж за останні 10 років, матеріали метеорологічних спостережень, та ін.).
3. Сформувати перелік заходів, які знижують ризики природних небезпек.
4. Зберігати документи щодо навчання та інформування працівників (наприклад, програми, графіки, протоколи, повідомлення на сайті, у соціальних мережах, ЗМІ).

Процеси, що аналізують:

- виявлення та оцінювання потенційних негативних впливів природних небезпек на інфраструктуру, ресурси та громади, і оцінювання ризику зростання їх частоти, розповсюдження або серйозності [інтенсивності] внаслідок господарської діяльності;
- коригування господарської діяльності та проведення заходів щодо пом'якшення негативних впливів природних небезпек;
- залучення та інформування зацікавлених сторін, у т. ч. місцевого населення щодо запобігання негативним впливам природних небезпек на інфраструктуру, наявні ресурси та громади;
- навчання працівників та підрядників щодо дій у випадку виникнення природних небезпек найбільш характерних для території розташування підприємства.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати найбільш характерні природні небезпеки для території розташування підприємства, ризики їхнього виникнення, зростання частоти, розповсюдження або серйозності [інтенсивності] на території підприємства, наслідки, які вони можуть спричинити;

- знати та вміти впроваджувати методи запобігання збільшенню частоти, розповсюдження або серйозності [інтенсивності] природних небезпек внаслідок господарських заходів та пом'якшення впливу господарськими заходами;
- знати процедури інформування та залучення зацікавлених сторін для попередження та/чи ліквідації наслідків природних небезпек, навчання працівників та документального оформлення цих процедур.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що господарські заходи не збільшують частоту природних небезпек, а пом'якшують чи усувають їхній вплив (наприклад, належним чином виконують протипожежні заходи під час здійснення лісозаготівельних робіт у місцях з підвищеним класом пожежної небезпеки; трельовальні волоки у горах прокладають належним чином із невеликим ухилом з метою попередження наростання швидкості води та селевих потоків під час сезону дощів).

Практичні рекомендації

Бажано застосовувати методи попередження виникнення природних небезпек (таких як пожежі, буреломи та вітровали, сходження селевих потоків та виникнення паводків). Зокрема, такими методами є традиційне прокладання мінералізованих смуг та протипожежних розривів у місцях із підвищеним класом пожежної небезпеки. У гірській місцевості правильно проєктувати та прокласти трельовальні волоки та дорожню інфраструктуру з метою попередження виникнення паводків. Загалом необхідно здійснити аналіз природних небезпек найбільш характерних для регіону розташування підприємства та розробити комплекс заходів щодо мінімізації негативного впливу природних небезпек, зокрема із залученням зацікавлених сторін (просвітницька, роз'яснювальна та пропагандистська робота, навчання працівників та підрядників), зокрема підпалювання сухої трави, нерегульованої забудови тощо.

Складовими програми попередження природних небезпек повинні стати перелік загроз, які існують в регіоні розташування підприємства, дії працівників підприємства, заходи щодо попередження та мінімізації шкоди внаслідок природних небезпек тощо.

Мета критерію 10.10 – здійснення розвитку інфраструктури, транспортування та лісівничих заходів таким чином, аби забезпечити охорону водних ресурсів та ґрунтів, запобігати порушенню та пошкодженню рідкісних видів та видів, що перебувають під загрозою, їхніх оселищ, екосистем і ландшафтних цінностей, пом'якшувати та/або виправляти такі порушення та пошкодження, якщо вони виникають.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Розвиток, підтримання та використання інфраструктури, а також транспортування здійснювати таким чином, щоб охороняти цінності довкілля, визначені у критерії 6.1.

2. Лісівничі заходи здійснювати таким чином, щоб забезпечити охорону цінностей довкілля, визначених у критерії 6.1.
3. Вживати заходів зі своєчасного запобігання, пом'якшення та виправлення порушень або пошкоджень водотоків, водних об'єктів, ґрунтів, рідкісних видів та видів, що перебувають під загрозою, оселищ, екосистем і ландшафтних цінностей, а господарську діяльність коригувати з метою запобігання подальшим пошкодженням.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Документація з будівництва доріг та розвитку інфраструктури.
3. Матеріали відводів лісосік.
4. Карти технологічного процесу розроблення лісосіки.

Процеси, що аналізують:

- розвиток, підтримання та використання підприємством інфраструктури, зокрема, будівництво доріг, облаштування верхніх та/чи проміжних складів, мостів та тимчасових переправ через водотоки;
- трелювання та вивезення деревини;
- охорона цінностей довкілля в процесі розвитку та експлуатації інфраструктурних об'єктів, а також транспортуванні;
- охорона цінностей довкілля в процесі здійснення лісівничих заходів, зокрема лісозаготівельних робіт;
- запобігання, пом'якшення та своєчасне виправлення порушень або пошкоджень цінностей довкілля під час розбудови інфраструктури, здійснення транспортування та провадження лісівничих заходів (зокрема, уникнення пошкодження водних ресурсів, ерозії ґрунтів, охорона рідкісних та зникаючих видів і ландшафтних цінностей).

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати перелік цінностей довкілля, зазначених у критерії 6.1;
- вміти оцінювати вплив розбудови інфраструктури, транспортування та лісівничих заходів на цінності довкілля;
- знати, яким чином забезпечувати охорону цінностей довкілля під час планування та використання інфраструктурних об'єктів (зокрема, під час будівництва доріг, мостів та переправ, облаштуванні складів деревини), а також під час транспортування;
- знати, яким чином забезпечувати охорону цінностей довкілля під час провадження лісівничих заходів;
- знати та вміти впроваджувати заходи щодо запобігання, пом'якшення та своєчасного виправлення порушень або пошкоджень цінностей довкілля під час розвитку та використання інфраструктури, транспортування та провадження лісівничих заходів.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що під час будівництва і ремонту доріг, мостів та тимчасових переправ та інших роботах щодо розвитку та підтримання інфраструктури, а також її експлуатації не пошкоджено цінності довкілля, зазначені у критерії 6.1, а у випадку порушень, їх своєчасно виправляють із пом'якшенням впливу.

Практичні рекомендації

Необхідно здійснювати оцінювання небажаних екологічних наслідків господарської діяльності у випадках, передбачених національним законодавством України та чинним стандартом FSC. Розвивати інфраструктуру та вести господарську діяльність з найменшим можливим негативним впливом на навколишнє середовище. Не допускати переїзди через водотоки та трелювання водотоками, захарачення водотоків у процесі здійснення лісгосподарських та лісозаготівельних робіт. Враховувати сезонність та погодні умови (наприклад сезон дощів чи танення снігу в гірській місцевості, які значно збільшують кількість вологи на дорогах та трелювальних волоках) під час трелювання та транспортування деревини з метою запобігання пошкоджень ґрунтів та ерозійних процесів. Застосовувати найбільш доречно для кожного випадку та/чи умов лісозаготівельну та трелювальну техніку та засоби (підвісні канатні трелювальні установки, кінне трелювання тощо). Під час будівництва доріг необхідно враховувати наявність цінностей довкілля, зокрема осередків існування рідкісних видів, характерних особливостей ландшафту тощо.

Мета критерію 10.11 – проведення підприємством заходів щодо заготівлі та вилучення деревини та недеревинної лісової продукції таким чином, щоб зберігати цінності довкілля, зменшувати обсяги ліквідних відходів, уникати пошкодження іншої продукції та послуг.

Кроки підприємства для впровадження вимоги критерію

1. Заготовляти та вилучати деревинну та недеревинну лісову продукцію у спосіб, який спрямований на збереження цінностей довкілля, виявлених відповідно до критерію 6.1.
2. Технологію заготівель спрямовувати на оптимізацію одержання деревинної та недеревинної лісової продукції та ліквідних матеріалів.
3. Задля збереження цінностей довкілля залишати достатню кількість мертвої і такої, що розкладається, біомаси, а також зберігати елементи лісу (див. також примітку до інд. 10.11.3).
4. Технології заготівель спрямовувати на уникнення пошкодження стоячих дерев, що залишаються на лісосіці, деревинного відпаду, а також недеревинної лісової продукції та інших цінностей довкілля.
5. Під час заготівлі недеревинної продукції лісу залишати частину цієї продукції в кількості, достатній для підтримання екологічних функцій лісу та рівня біорізноманіття.
6. Технологію заготівель недеревинної лісової продукції здійснювати відповідно до «Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України».

7. Якщо здійснюють виробництво меду, то розташування вуликів та пасік має бути на території, яка надана в постійне користування підприємству, у радіусі не менше 1,5 км від її меж.
8. За умови виробництва меду, технологію підгодівлі та профілактики захворювань й лікування бджіл здійснюють відповідно до найкращої доступної практики, яка не суперечить застосовному законодавству та вимогам FSC національного стандарту.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Лісовпорядкувальний проект.
2. Лісорубні квитки.
3. Лісові квитки.
4. Матеріали відводу лісосік.
5. Карти технологічного процесу розроблення лісосіки.
6. Акти огляду місць заготівлі деревини та недеревинної лісової продукції, зокрема зведена відомість цих актів.
7. Виконання плану сортиментної структури лісозаготівель.
8. Встановлені ліміти на заготівлю недеревинної лісової продукції та аналіз їх фактичного використання (встановлення відсотку використання ліміту).

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити та задокументувати інструкції щодо заготівлі недеревинної лісової продукції.
2. Скласти карти розташування вуликів та пасік (якщо має місце виробництво меду).

Інструкції щодо заготівлі другорядних лісових матеріалів та здійснення побічних лісових користувань (як це зазначено в критерії 5.2) мають містити принаймні:

1. Загальні положення (мають бути означені мета інструкції, недеревинні ресурси (НДЛП), яких вона стосується, поширення дії інструкції).
2. Описання технології експлуатації визначених ресурсів НДЛП, що допускає підприємство (цей розділ має відповідати «Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України»).
3. Коло відповідальних осіб, яких залучають до управління процесом заготівлі НДЛП, включаючи контроль за дотриманням сторонніми організаціями вимог підприємства щодо експлуатації НДЛП.
4. Методику визначення наявних запасів та обсягів НДЛП, можливих до експлуатації, враховуючи методики лісовпорядкувальних, науково-дослідних установ.
5. Встановлені та затверджені ліміти заготівлі НДЛП.
6. Визначену методику обліку (реєстрації) обсягів заготівлі (експлуатації) НДЛП, включаючи форми обліку та звітності.

Процеси, що аналізують:

- заготівлі та вилучення деревини та недеревинної лісової продукції, включно із застосовуваними способами, технологіями;
- збереження цінностей довкілля під час заготівлі та вилучення деревини та недеревинної лісової продукції;

- (за наявності) виробництво меду включно із розташуванням вуликів і пасік та застосовуваних при цьому технологій підгодівлі, профілактики захворювань та лікування бджіл.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати та вміти застосовувати способи та технології заготівлі та вилучення деревини та недеревинної лісової продукції, спрямовані на збереження та уникнення цінностей довкілля, оптимізацію використання деревинної та недеревинної лісової продукції і ліквідних матеріалів;
- знати, які елементи лісу є важливими для збереження цінностей довкілля, та вміти здійснювати їх залишення та збереження на ділянках у процесі відведення лісосік та здійснення лісозаготівельних робіт;
- знати та вміти застосовувати нормативні документи в частині заготівель недеревинної лісової продукції.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що лісосіки відведено згідно з законодавчо-нормативними актами у сфері лісокористування; при цьому під час лісозаготівель на лісосіках залишаються елементи лісу, цінні для підтримання біорізноманіття та збереження цінностей довкілля (рідкісні дерева, плодіві, дуплисті, старовікові дерева, медоноси тощо). Заготівлю деревини здійснюють згідно з виписаними лісорубними квитками. Заготівлю недеревинної продукції здійснюють на основі виписаних лісових квитків та в рамках встановлених лімітів із використанням дозволених засобів. Технологію заготівель недеревинної лісової продукції здійснюють відповідно до «Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України». Пасіки на території підприємства розміщені в радіусі не менше 1,5 км від його меж.

Практичні рекомендації

Планування лісозаготівельних робіт та відведення лісосік здійснювати у відповідності з Правилами рубок в лісах України, Правилами рубок в гірських лісах Карпат, Методичними рекомендаціями з відведення і таксації лісосік.

Під час проведення рубок, які виконують суцільним способом (включно суцільні санітарні та лісовідновні рубки), а також кінцевих прийомів поступових рубок доцільно залишати деревні та не деревні види, які є цінними для підтримання довкілля, зокрема дерева рідкісних видів (берека, сосна кедрова європейська, тис ягідний тощо), насінники основних лісотвірних видів, фаутні та дуплисті дерева, плодіві дерева та дерева-медоноси, сухостійні дерева, дерева в стадії розкладання в лежачому і стоячому положенні, які не є загрозою з точки зору охорони праці тощо. Також частину таких дерев у стадії розкладання доцільно залишати під час проведення вибіркового санітарних рубок та очистки від захаращеності.

Порубкові залишки на лісосіках складувати в купи або/та вали та спалювати тільки у випадках, якщо їх залишення безпосередньо призводить до погіршення санітарного або протипожежного стану лісів, наприклад у місцях масового розповсюдження верхівкового короїда. За умови спалювання обов'язково врахувати наявність цінностей довкілля, зокрема, інших компонентів лісу, які можуть зазнавати негативного впливу (наприклад, поруч стоячих дерев, підросту і підліску тощо). Якщо існують можливості та попит на ринку, частину порубкових залишків доцільно переробляти на лісосіці/верхньому складі на технологічну тріску. Також слід наголосити на важливості залишення на лісосіці порубкових решток для перегнивання з огляду на підтримання біорізноманіття та підтримання природних процесів.

Рух лісозаготівельної техніки здійснювати лісовими дорогами та наміченими трелювальними волоками з метою мінімізації пошкодження ґрунтів, лісової підстилки, підросту та підліску. За результатами оцінювання потенційного впливу діяльності підприємства на цінності довкілля слід визначити та застосовувати на практиці належні екологічно безпечні способи трелювання та транспортування деревини, зокрема підвісні канатно-трелювальні установки, кінне трелювання.

Контролювати місця розміщення пасік із метою уникнення їх розташування поблизу автодоріг, промислових об'єктів, а також земель сільськогосподарського призначення, які інтенсивно обробляють із застосуванням хімічних засобів захисту та догляду.

Мета критерію 10.12 – здійснення утилізації відходів в екологічно прийнятний спосіб.

Кроки підприємства для впровадження вимог критерію

1. Збирати всі відходи, очищати від них, їх транспортувати та утилізувати в екологічно прийнятний спосіб, що зберігає цінності довкілля, виявлені відповідно до критерію 6.1.

Перелік необхідної документації в рамках критерію

1. Матеріали статистичної звітності.
2. Договори на вивезення та утилізацію/повторну переробку відходів.
3. Акти виконаних робіт, підписані зі спеціалізованими організаціями, куди відходи вивозять для утилізації чи повторної переробки.

Додатково підприємству на виконання вимог критерію слід:

1. Розробити паспорт відходів підприємства.
2. Затвердити нормативи утворення відходів на підприємстві.

Процеси, що аналізують:

- збирання відходів, очистка від них, транспортування та утилізація;
- збереження цінностей довкілля у процесі збирання відходів, очистки від них, їх транспортування та утилізації.

Вимоги до персоналу

У межах своїх повноважень співробітники підприємства мають:

- знати та вміти застосовувати процедури поводження з відходами (збирання, очистки від них, транспортування та утилізації), які повинні мати місце на підприємстві відповідно до вимог FSC національного стандарту.

Польовий візит

У ході польових візитів необхідно продемонструвати, що відходи, які утворюються в процесі господарської діяльності належним чином вивозять з лісу, тимчасово зберігають у спеціально відведених місцях та передають на повторну переробку чи утилізацію спеціалізованим установам та організаціям.

Практичні рекомендації

Застосовувати роздільне зберігання відходів (металобрухту, акумуляторних батарей, відпрацьованих автомобільних шин, мастил, ртутьмістких ламп тощо) у спеціально відведених місцях із відповідними позначками (підписаними табличками) на території автотранспортного парку підприємства чи в іншому обладнаному місці. Необхідно укласти договори зі спеціалізованими підприємствами на утилізацію чи повторну переробку відходів. Відповідно мати контакти підприємств з утилізації та повторної переробки відходів.

Не допускати закопування відходів у землю, а також використання відпрацьованих автомобільних чи тракторних шин для розпалювання багать у лісі (для спалювання куп порубкових решток). Вести облік та документування відходів, що утворюються в процесі господарської діяльності.

Додаток

Рекомендовані джерела інформації

1. Браун, Э., Н. Дадли, А. Линд, Д. Р. Мухтаман, К. Стюарт і Т. Синнот (ред.). Единое руководство по выявлению высоких природоохранных ценностей. Ресурсная сеть ВПЦ; пер. с англ. под общ. ред. К.Н. Кобякова. Москва: Всемирный фонд дикой природы (WWF) России, 2014. 78 с. URL: https://hcvnetwork.org/wp-content/uploads/2018/03/HCVCommonGuide_Russian_final-07-17-web.pdf.
2. Горєлов Д.О., Большенко С.Ф. Стратегія підприємства: навч.-метод. посіб. Харків: Вид-во ХНАДУ, 2010. 133 с.
3. Ільїн А.І. Планування на підприємстві: підручн. Вид. 2-ге. Мінськ: Нове знання, 2001. 635 с.
4. Карпіщенко О.І., Ілляшенко К.В., Карпіщенко О.О. Стратегічне планування: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2013. 446 с.
5. Методичні рекомендації з виділення, моніторингу та охорони особливо цінних для збереження лісів. Київ, 2015. 45 с.
6. Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади. Посібник з основ теорії і практики МЕР; за ред. Д. Едвард Треллер. Київ, 2014. 124 с. URL: http://www.mled.org.ua/media/docs/LED_Guide_2014_UKR.pdf.
7. Національна мережа інформації з біорізноманіття. URL: <http://ukrbin.com/index.php?lang=0&lang=2>.
8. Оборська А.Е. Комунальні лісогосподарські підприємства і місцеві громади. Інформаційний довідник; за ред. А.Е. Оборської, А.С. Жили: довідник. Київ: «ЦП Компрінт», 2017. 110 с.
9. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства: підручн. Київ: Скарби, 2002. 336 с.
10. Планування та прогнозування в умовах ринку: навч. посіб.; за ред. В.Г. Воронкової. Київ: ВД «Професіонал», 2006. 608 с.
11. Сайт «Місцевий економічний розвиток міст України». URL: <http://www.mled.org.ua/>.
12. Смарагдова мережа України. URL: <http://emerald.net.ua/>.
13. Сторчоус О. Адміністративна відповідальність за лісопорушення: практика застосування державною лісовою охороною України. Київ: Світовий банк, ТОВ «Версо-04», 2011. 347 с. URL: http://www.fleg.org.ua/fileadmin/user_upload/ufs/04.%20Program%20Information/4.02%20Program%20Components/4.02.02%20Legislation/Book_Administrative_Responsibility_WB_UKR.pdf.
14. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. Київ: Каравела, 2005. 312 с.
15. Червона книга України. URL: <https://redbook-ua.org/>.
16. Шевченко З. В. Словник ґендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с. URL: <http://a-z-gender.net/ua/wp-content/uploads/2018/05/Slovyk-gendernyh-terminiv.pdf>.
17. Brown, E. and M.J.M. Senior. Common Guidance for the Management and Monitoring of High Conservation Values. HCV Resource Network. 2014. 66 с. URL: https://hcvnetwork.org/wp-content/uploads/2018/04/HCV_Mgmt_Monitoring_final_english.pdf.
18. Code of conduct for the import and release of exotic biological control agents. FAO, 1995. Oceana Publications, Inc. New York. 12 pp. URL: <http://www.fao.org/3/x5585e/x5585e0i.htm>.
19. Global Biodiversity Information Facility (GBIF). URL: <https://www.gbif.org/>.
20. How to turn strategic planning into a successful strategy. URL: <https://www.anaplan.com/blog/how-to-turn-strategic-planning-into-successful-strategy>.
21. iNaturalist. URL: <https://www.inaturalist.org/>.

©FSC GD / Milan Reska

FSC Україна

Україна, м. Київ, вул. Васильківська, 17, 2 поверх, офіс 220,

тел.: +380442236845, e-mail: info@fsc.org.ua